

LECTURĂ
SĂPTĂMÂNALĂ

România literară

49

14 - 20 decembrie 2005 (Anul XXXVIII)

MILORAD PAVIĆ

U

ltima
iubire
la Țarigrad

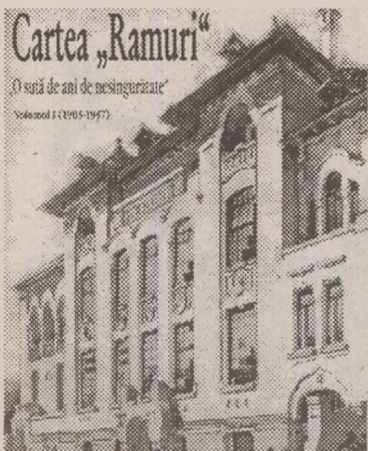
pag. 26-27

Foto: D. Tanasijević

ACM

s u m a r

Centenarul revistei „Ramuri” - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Censura transcendențială

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Bucuria de a trăi

CĂRȚI RĂSFOLITE de Alex. Ștefănescu - p. 6
Exasperarea unei femei din vremea noastră

Poeme de Alexandru Dohi - p. 8

PLECÎND DE LA CĂRȚI de Mihai Zamfir - p. 9
Ultimul Saramago (II)

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru - p. 9

LECTURI LA ZI de Simona Vasilache - p. 10
Viceversa

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Covorul roșu

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Din literatura de sertar

O lume anapoda
de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

Deceniul prăbușirilor (1940-1950) (III)
de George Radu Bogdan - p. 15

Mircea Iorgulescu în dialog cu Augustin Buzura
„Am refuzat politica de partid în favoarea proiectelor mele literare” - pp. 16-19

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvolescu - p. 21
Statuia lui Carol I

FESTIVALUL NAȚIONAL DE TEATRU
La plăcerea nveninată
de Dan C. Mihăilescu - p. 22-23

Spațiul povestit
de Dorin Ștefan - p. 23

CRONICA FILMULUI de Alexandra Olivetto - p. 24
Despre gangsteri, psoriazis și bomba atomică

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Între Orient și Occident

Milorad Pavić – Ultima iubire la Țarigrad
Prezentare și traducere din limba sârbă
Mariana Ștefănescu - pp. 26-27

Întâlnire cu Niki Marangou
de Grete Tartler - p. 28

Literatură română prin Europa de Ion Pop - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

CRONICA TV de Dumitru Hurubă - p. 31

România literară®

Director :

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU.

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 4, 12, 14, 22, 23, 24, 32),

ECATERINA IONESCU (pag. 3, 5, 7, 9, 11, 26, 27, 29, 31),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 2, 6, 10, 13, 20, 25, 28).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU.**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Fragmente din jocul de tarot*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI.

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU.**

Imprimat la **S.C. ANA-MARIA PRESS**

Administrația: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, RO87BRDE445SV13759804450. Cont în valută: B.R.D.-GSG, sucursala Aviației, RO93BRDE445SV39194054450 (USD) și RO27BRDE445SV11920914450 (EUR).

CORNELIU IONESCU (director administrativ),

MIRONA LAUDĂ (economist principal),

GHEORGHE VLĂDAN (difuzare, tel. 212.79.86).

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN.**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ** (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare –
Groupe Société Générale.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

actualitatea

Centenarul revistei „Ramuri”

uni, 5 decembrie a.c., la Craiova, s-a sărbătorit **Centenarul revistei RAMURI**. Manifestările au debutat cu dezvelirea, la actualul sediu al redacției, a unei plăci memoriale cuprinzând numele directorilor (redactorilor-șefi) ai revistei de la începuturi și până acum: *C. Șaban Făgețel* (1905-1915; 1928-1947), *D. Tomescu* (1905-1915; 1928 - 1945), *Nicolae Iorga* (1915-1927), *Ilie Purcaru* (1964-1969), *Alexandru Piru* (1969-1976), *Mihai Pelin* (interimar, 1976), *Romulus Diaconescu* (interimar, 1977), *Marin Sorescu* (1978-1990), *Gabriel Chifu* (din 1990). Inițiativa a aparținut Fundației „Scrișul Românesc”.

A urmat sesiunea festivă, desfășurată în Sala Oglinzilor a Muzeului de Artă (Palatul Jean Mihail). Centenarul a fost evocat de: *Nicolae Manolescu*, președintele Uniunii Scriitorilor din România; *Gabriel Chifu*, redactorul-șef al revistei „Ramuri”; *Eugen Simion*, președintele Academiei Române; *Varujan Vosganian*, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor; *Gabriel Dimisianu*, director-adjunct al revistei „România literară”; *Constantin Dascălu*, vicepreședinte al Consiliului Județean Dolj. Cu acest prilej au fost premiați redactorii de ieri și de azi ai revistei: *Ilie Purcaru*, *Ilarie Hinoveanu*, *Ovidiu Ghidirmic*, *Mihai Duțescu*, *Mihai Pelin*, *Grigore Traian Pop*, *Ioana Dinulescu*, *Ștefan Tunsoiu*, *George Popescu*, *Marius Ghica*, *Constantin Barbu*, *Ion Buzera*, *Ioan Lascu*, *Romulus Diaconescu* (post mortem) și *Florea Miu*, *Valentin Bază-Verde*, *Mihaela Iovan*. De asemenea, au fost conferite diplome de onoare celor care au sprijinit revista *RAMURI* în acești ani: *Ion Prioteasa* - Președintele Consiliului Județean Dolj; *Antonie Solomon* - Primarul Municipiului Craiova; *Traian Bărbulescu* - Director TVR Craiova; *Mircea Pospai* - Director Radio Oltenia Craiova; *Florea Firan* - Directorul Editurii Scrișul Românesc; *Nicolae Marinescu* - Directorul Revistei „Mozaicul”; *Pompiliu Șealea* - Director General S.C. JIUL S.A.; *Tudor Nedelcea*; *Ion Floricel*; *Ștefan Enache* - Șef secție etnografie - Muzeul Olteniei; *Florin Rogneanu* - Directorul Muzeului de Artă Craiova; *Mariana Leferman* - Directorul Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”.

În continuare, în Sala Albastră a Universității din Craiova, în fața unui numeros public alcătuit din studenți și elevi, a avut loc lansarea regională a *Programului de lecturi publice* inițiat de Uniunea Scriitorilor. La reuniunea moderată de *Gabriel Coșoveanu*, au citit din creația lor și au dialogat cu publicul: *Ștefan Agopian*, *Paul Aretzu*, *Patrel Berceanu*, *Gabriel Chifu*, *Ionel Ciupureanu*, *Nicolae Coande*, *Dan Cristea*,

Bucur Demetrian, *Gabriel Dimisianu*, *Ioana Dinulescu*, *Horia Gârbea*, *Mihai Firică*, *Ioan Lascu*, *Nicolae Manolescu*, *Florea Miu*, *George Popescu*, *Eugen Suciu*, *Eugen Simion*, *Laurian Stănescu*, *Christian Theodoru* și *Varujan Vosganian*.

După-amiază, în salonul Hotelului „Jiul”, au fost prezentate: *Cartea RAMURI*, „O sută de ani de nesingurătate” (volumul I, 1905-1947), *La centenar* - (fișe biobibliografice ale redactorilor de ieri și de azi), numărul aniversar „Ramuri”, *Bibliografia „Ramuri” 1964-1995*, realizată de un colectiv coordonat de *Octavian Lohon*, „*Destinul unei reviste. Ramuri 1905-1947*” de *Florea Firan*. Tot aici au fost lansate cărți ale autorilor craioveni apărute la Editura „Ramuri”: *Despărțirea de cultură* de *Ioan Lascu*; *Viziuni critice* de *Paul Aretzu*; *Metaforele teatrului sorescian* de *Toma Grigorie*; *Țorin Teodorescu - Popasuri critice* (volum îngrijit de *Bucur Demetrian*); *Dincolo de zid* de *Ion Maria*; *Aceeași lume* de *Ion Floricel*; *Noi, doi-trei la zece mii* (proză scurtă) de *Cornel Mihai Ungureanu*.

În continuare a avut loc *Decernarea premiilor anuale ale revistei RAMURI*.

Juriul pentru arte plastice, în componență: *Mihai Țopescu*, *Cătălin Davidescu* (președintele juriului) și *Gabriel Chifu*, l-a desemnat ca laureat pe artistul *Marcel Voinea*.

Juriul pentru literatură, în componență: *Nicolae Manolescu* (președintele juriului), *Gabriel Dimisianu* și *Gabriel Chifu*, a acordat următoarele premii: *Opera OMNIA* - *Eugen Simion*; *Premiul pentru Proză* - *Ștefan Agopian*; *Premiul pentru Critică literară* - *Dan Cristea* și *Gabriel Coșoveanu*; *Premiul pentru poezie* - *Paul Aretzu*; *Premiul pentru literatură tânără* - *Anton Jurebie*.

Despre laureați au rostit *laudatio*, în ordine: *Cătălin Davidescu*, *Gabriel Coșoveanu*, *Ioan Lascu*, *Bucur Demetrian*, *Marin Beștelu*, *Ioana Dinulescu*, *Luminița Corneanu*.

Trofeele centenarului au fost realizate și oferite de artistul plastic *Mihai Țopescu*.

Seara s-a încheiat cu un dîneu găzduit de restaurantul Hotelului „Jiul”.

Evenimentul a fost organizat de: *Uniunea Scriitorilor din România*, *Ministerul Culturii și Cultelor*, *Consiliul Județean Dolj*, *Primăria Municipiului Craiova*, *Fundația „Ramuri”*, *Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj*. Parteneri media au fost *TVR Craiova* și *Radio „Oltenia” Craiova*. (Rep.)

Sala Oglinzilor de la Muzeul de Artă - Festivitatea Centenarului
Foto: Darius Mitache

Sala Albastră de la Universitate - Lansarea programului de lecturi publice al Uniunii Scriitorilor. Foto: Darius Mitache

Eugen Simion - Laureatul Premiului Opera Omnia
Sala de festivități a Hotelului „Jiul”. Foto: Darius Mitache

actualitatea

La treisprezece ani după publicare, *Evangheliștii*, piesa Alinei Mungiu, stârnește scandal acolo unde nici prin cap nu ți-ar fi trecut: la vârful Patriarhiei române și al Bisericii Romano-Catolice din România. Într-o ciudată frățietate, Teoctist Arăpașu și Ioan Robu au ieșit la atac cu o temă care, își închipuie susmenționații, le este arendată în exclusivitate. Însă abordarea Alinei Mungiu nu este nici pe departe un atac la adresa creștinismului, nici o încercare de a batjocori figura centrală a acestei religii. Pur și simplu, este o modalitate artistică de a vorbi într-un limbaj dezinhbat despre probleme și idei care, de regulă, beneficiază de limbajul specializat al inițiaților sau de cel tabuizant al credincioșilor.

Nu știu cu ce o fi mai mare blasfemia Alinei Mungiu-Pippidi decât aceea a lui Mel Gibson, care ne-a oferit într-o peliculă parcă filmată în abator imaginea unui Isus Hristos trecut prin mașina de tocat. Dacă așa arată suferința în variantă hollywoodiană, de ce nu și-ar permite și Alina Mungiu un tratament textual ceva mai dezinhbat al unui proces de inițiere filozofico-religioasă? Ca personaj istoric, ca mit religios, ca entitate metafizică nu-mi fac nici o emoție pentru Isus: a rezistat El și la atacuri cu adevărat brutale, la schisme și vendete. O să privească îngăduitor și la abordarea ludic-demitizantă a Alinei!

Problema reală e cu totul alta, și e bine că înalte fețe bisericești au ieșit, în fine, în prim-plan. Una din dramele societății românești o constituie faptul că preoțimea a fost, în ultimele decenii, o pătură de umili servanți ai puterii. N-au crâncnit nici când li s-au dărâmat bisericile, nici când au fost obligați să toarne la Securitate, nici când partidul i-a transformat în penibilă anexă a deșănțatei propagande bolșevice. După 1990, într-o suspectă revărsare de religiozitate, preoți cu onoare pătată, păcătoși contra propriei turme de credincioși au pozat în salvatori ai neamului, populând, în vestitele sobori, piețele publice și televiziunile. Minoritatea celor care ar fi vrut, după 1990, o biserică plină de demnitate, slujind adevăratele valori ale spiritului, a fost dată la o parte fără milă de aceleași mâini pătate.

M-aș fi așteptat ca înainte de a ajunge la Alina Mungiu, patriarhul Teoctist și arhiepiscopul Robu să fi dat o raită pe la tarabele cu ziare și reviste. Ar fi găsit acolo suficientă materie primă pentru a-și exercita funcția de cenzori: de la limbajul incalificabil al multor jurnaliști, la fotografii ce numai la cucernicie nu îndeamnă, la publicații agresiv sexualizate, la literatură xenofobă și antisemită. Nimic din toate acestea nu i-au coborât pe prelații noștri din înălțimea olimpiadă a propriei indiferențe. Poate pentru că unii dintre ei or fi având pe conștiință niscăiva literatură pornografică? Nu mă gândesc, desigur, la descrierile de mădulare în erecție sau la invocarea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Censura transcendentă

nurilor cine știe cărei vedete ce invadează, în chilotei, ecranele televizoarelor. Nu, e vorba de pornografia de partid și de stat, de pupatul greșos al dosurilor ceaușeștiene în scabroase texte de proslăvire a demnului conducător comunist.

E greu de spus, în acest context, cine blasfemiază și cine e cucernic. Dl Arăpașu ar trebui să fie ultimul dintre cetățenii României care dă cu piatra. După felul în care a știut să se mențină pe creasta valului, în ciuda furtunilor care au zgâlțâit periodic zona religiosului, e clar că avem de-a face cu un personaj plin de însuși. Că ele vor fi mai mult tehnici combinatorii și mai puțin lucrări ale spiritului, e o fatalitate: felul în care a știut să-l depoziteze de putere și influență pe noul mitropolit al Ardealului arată o înaltă școală a bizantinismului politic. Dacă smenurile de culise ale patriarhului sunt demne de orice antologie, n-am nici un temei să-l creditez ca exeget literar.

Dincolo de imprudența de a se transforma în critic de texte dramatice, Teoctist comite un lucru mult mai grav: încearcă să arunce anatema cenzurii asupra libertății de expresie. Alina Mungiu a scris cu iluzia că trăiește într-o țară liberă, unde-și poate exprima orice opinie fără riscul de a fi reprimată. Iată că Biserica Ortodoxă Română se așază, prin acest gest al său, în fruntea unei mișcări de pedepsire a cuiva care nu împărtășește neapărat învățăturile acestei entități. Unde e mult-invocatul ecumenism al B.O.R.? În pretenția sa de biserică hegemonică,

probabil. A fi ecumenic înseamnă nu doar a-i atrage la subțiori pe cei care împărtășesc alte filozofii decât a ta, ci și de a te abține să-i discretizezi pe cei care nu-ți sunt pe plac. Or, la acest capitol, B.O.R. e repetentă rău.

Inevitabilul paralelism cu ceea ce i-au făcut musulmanii lui Salman Rushdie va aduce și acestui caz o tristă celebritate. Uitam că ne pregătim să intrăm în Europa nu doar prin parlamentarii bine plătiți de la Strasbourg și prin programele ministeriale. Intrăm și cu satele noastre dărăpănate, primejdiate de prima inundație și gata să fie rase de pe fața pământului de primul cutremur. Intrăm și cu lipsa noastră de civilizație, care face din orice oraș românesc un potențial focar de molițe. Dar intrăm și cu această Biserică la vârful căreia s-au înghesuit mult prea multe personaje dubioase.

Înainte de a se erija în arbitru al vieții culturale din România, B.O.R. ar trebui să primească o replică dură. Alina Mungiu-Pippidi a scris un text literar și orice încercare de a-i conferi valențe pe care textul său nu le are constituie un abuz. E treaba criticilor literari și a cititorilor să o admire ori s-o respingă pe autoare, în funcție de expresivitatea textului. Altminteri, între fundamentalistii lui Khomeyni și echipa de cenzori de la București nu va mai exista nici o diferență. Mă mir că monseniorul Roibu — altminteri un personaj demn de tot respectul — a acceptat să cadă într-o capcană atât de grosolană. Catolicismul român abia începuse să fie perceput drept o formulă incomparabil mai demnă decât ortodoxismul de stat promovat de Teoctist, când acest regretabil episod aruncă o umbră nemeritată asupra realelor intenții ale mai-marilor bisericii catolice de la București.

Într-un an în care am avut parte de suficiente necazuri, dezamăgiri, tragedii, ne mai lipsea și un război religios declanșat de puterea intolerantă a vârfurilor de la Patriarhie. A folosi, la început de mileniu III, un limbaj ce făcea ravagii în Evul Mediu nu e tocmai semnalul pe care-l așteaptă lumea civilizată de la noi. Și când spun „civilizată” sunt conștient de rolul pe care-l joacă acolo biserica: o instituție pusă în slujba omului, gata să-i sară în ajutor atunci când e la strâmtoare, și nu la beregată atunci când i se năzare c-au fost încălcate cine știe ce reguli de circulație prin empireul zeilor cu sutane și grade pe umeri.

Așadar, încă un episod grotesc din spectacolul dubios pe care reprezentanți de frunte ai bisericii din România îl dau neconținut de săisprezece ani. Nereformată, înțesată de aceiași vechi colaboratori ai Securității, era inevitabil ca B.O.R. să iasă la atac. O face într-un fel care nu mai lasă nici o iluzie asupra misiunii asumate de actuala ei conducere: de represiune, anatimizare a tuturor celor ce nu-i sunt pe plac și reprezintă, prin aceasta, un potențial atac la privilegiile apărute cu o gelozie bolnăvicioasă.

Târgul de carte de la Frankfurt

Privind spre 2007

Reputatul Târg Internațional de Carte de la Frankfurt va avea în 2007 ca invitat de onoare nu o țară, cum ne obișnuise, ci o întreagă zonă culturală, ansamblul teritoriilor de limbă catalană. În pregătirea acestui eveniment, cele mai înalte foruri culturale din Barcelona, Institutul „Ramon Llull” și Institució de les Lletres Catalanes, împreună cu Editura Proa, au organizat în zilele de 11-13 octombrie un act singular: întâlnirea de lucru dintre Jaume Cabré, unul dintre cei mai reputați scriitori catalani contemporani, și cei 11 traducători ai săi în diferite limbi europene: spaniolă, maghiară, română, franceză, germană, italiană, flamandă, olandeză, neerlandeză, belgiană, galiciană, slovenă, albaneză. Ungaria și România, reprezentate de traducătoarele Zsuzsanna Tomcsányi și, respectiv, Jana Balacci Matei, se află (după Spania) în topul traducerilor din Cabré. Romanele *Senyoria* (distins în Franța în 2004 cu Premiul *Méditerranée* pentru cea mai bună operă străină tradusă în franceză) și *L'ombra de l'eunuc* au fost deja publicate în cele două țări (versiunile românești au apărut la București în colecția Biblioteca de Cultură Catalană a Editurii Meronia), fiind în pregătire un al treilea titlu, *Les veus del Pamano* (a cărui versiune germană se va afla la Frankfurt la standul prestigioasei edituri germane Suhrkamp și al altor edituri europene).

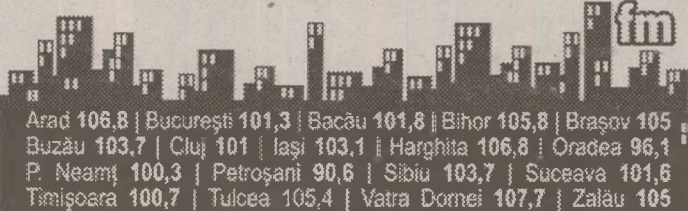
Radio România Cultural

Vineri, 16 decembrie, de la ora 15.00

Emisiunea "Caleidoscop Cultural"

Modele culturale, repere spirituale;
Popas la Mănăstirea Văratec;
Cartea cu poezii: "Dorul de rai"
de Monica Pillat

Realizator: Liliana Ursu

Rectificare

Din comunicatul privind Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 2004 (**R.lit.**, nr. 46/2005) a fost omis numele d-nei *Mariana Vartic*, membră a colectivului de autori care au redactat *Dicționarul cronologic al românilor românesc*, premiat de U. S. Facem cuvenita rectificare.

critică literară

În peisajul cenușiu al Bucureștiului, printre oameni blazați și mohorâți, care se deplasează mecanic, cu ochii ațintiți în gol sau în pământ, trecătorul prin perimetrul cuprins între Bulevardul Magheru, Piața Amzei și Calea Victoriei are uneori surpriza să întâlnească un domn cu fața distinsă, pășind energic, cu pieptul înainte, atent la tot ce se petrece în jurul său, cu un zâmbet optimist întipărit pe figură. De vreo treizeci de ani chipul său este același, de om în vârstă care se ține încă bine. Ai fi tentat să îi dai cam 70-75 de ani. La auzul veștii că în realitate are 89, ai putea râde ca de o glumă bună.

Senin ca un patriarh și înțelept ca un avva din pustiu, Mihai Șora este, de câteva decenii încoace, vocea de acord fin din viața publică românească. În dezbaterile de idei pe teme politice sau culturale, unghiurile sale de abordare a problemelor sînt mereu surprinzătoare, dar, de fiecare dată, capabile să surprindă substanța (seva, ar spune Mihai Șora) fenomenului, atunci cînd majoritatea celor implicați în discuție sînt incapabili să împingă analiza dincolo de *scoarță*. Chiar dacă formulările lui Mihai Șora nu au darul să socheze sau să intre în memoria noastră culturală (precum piruetele stilistice ale lui Al. Paleologu, de pildă), ele sînt de cele mai multe ori în răspăr cu punctele de vedere generalizate și, trebuie spus, în cele mai multe dintre cazuri, nu el este cel care greșeste. Ascultate cu mai multă atenție de cei care au avut puterea de decizie în anii scurși de la căderea regimului comunist, argumentele și soluțiile lui Mihai Șora ar fi putut contribui la risipirea confuziei care caracterizează atît de bilăbită noastră tranziție.

Despre toate și ceva în plus. De vorbă cu Leonid Dragomir este o carte pe care o așteptam de mult. În decursul timpului am citit nenumărate interviuri cu Mihai Șora și texte cu substrat memorialistic. Nici cărțile sale de filozofie nu mi-au fost străine, în măsura în care am reușit să le pătrund înțelesurile. Știam despre filozof că a fost unul dintre studenții lui Nae Ionescu, că a luptat în rezistența franceză în anii celui de-al Doilea Război Mondial, că a publicat o carte de filozofie la celebra editură pariziană Gallimard (*Du dialogue intérieur*, 1947), înainte ca marile edituri occidentale să-și deschidă porțile pentru Cioran, Eliade și Ionesco. Apoi, inexplicabil s-a întors în țară. După o tăcere de trei decenii a scos prima carte în limba română (*Sarea pământului*, 1978), urmată de alte cărți de filozofie. După 1989 s-a implicat activ în viața publică. A fost pentru câteva luni ministru al Învățămîntului, apoi s-a manifestat ca o personalitate de prim plan a societății civile (este unul dintre fondatorii Alianței Civice și ai Grupului pentru Dialog Social). În fine, a făcut parte din grupul de inițiativă care a dus la înființarea Partidului Alianței Civice.

Dacă toate aceste informații au fost risipite în volume de interviuri sau de evocări, cartea realizată de Leonid Dragomir are meritul incontestabil de a condensa sub copertile sale elementele cele mai importante ale biografiei intelectuale a lui Mihai Șora și de a pune în evidență specificitatea ideilor sale filozofice și politice. Fără a fi un gazetar propriu-zis, Leonid Dragomir are bunul simț de a-și asuma în acest dialog rolul de modestă vioară a doua. El nu face paradă de cunoștințe, dorește să afle cît mai multe de la ilustrul său interlocutor, nu să se pună pe sine în evidență așa cum fac, din păcate, mulți dintre autorii de cărți-interviu din ultima vreme. Întrebările sale sînt scurte, la obiect, inteligente. Sînt întrebări care ar putea sta pe buzele oricărui cititor care a parcurs cărțile lui Mihai Șora sau a aflat cîte ceva despre înțelmirile fabuloase pe care viața le-a hărăzit acestei istorii vii a spiritualității românești din secolul XX.

Confesiunile lui Mihai Șora despre personalitățile pe care le-a cunoscut în tinerețe produc fiori pe șira spinării. Omul pe care îl poți întîlni pe stradă, în tîrgurile de carte sau la diverse evenimente culturale, pe care îl poți accesa oricînd cu un simplu apel telefonic, a fost studentul lui Nae Ionescu și a plecat în Franța la recomandarea lui Constantin Rădulescu-Motru și Dimitrie Gusti. I-a mai cunoscut în perioada interbelică pe Mircea Eliade (care era asistentul lui Nae Ionescu la facultate), Mircea Vulcănescu, Tudor Vianu, Nicolae Bagdasar, Anton Golopenția, Traian Herseni. A fost prieten cu Emil Cioran și Eugen Ionescu. Mihai Șora, contemporanul

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Bucuria de a trăi

Mihai Șora

DESPRE TOATE ȘI CEVA ÎN PLUS

DE VORBĂ CU LEONID DRAGOMIR

PARALELA 45

Mihai Șora, Despre toate și ceva în plus. De vorbă cu Leonid Dragomir, Cuvînt înainte de Leonid Dragomir, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, 116 pag.

cărți primite

● Ion Jurca Rovina, *Moștenitorii iadului sau Cartea bolnavă*, București, Ed. Palimpsest, 2005 (roman; prezentare pe ultima copertă de Ion Cocpra). 338 pag.

● Ștefania Sonia Bănescu, *Taine (Gânduri pentru o viață)*, poezii, București, Ed. Printech, 2005. 96 pag.

● Ghennadi Avghi, *Poeme eseuri*, versiune românească, prefată, tabel cronologic și note de Leo Butnaru, Nădlac, Ed. Ivan Krasko, 2005. 188 pag.

nostru, a stat de vorbă cu toți acești intelectuali, le-a cunoscut vocea, gesticulația, modul în care își argumentau punctele de vedere, micile chichițe de comportament sau de limbaj. Această revelație nu are cum să nu te înfioare. Chiar și după ce ai citit impresionanta evocare *Profesorul meu Nae Ionescu*, ascultîndu-l din nou pe Mihai Șora cum își rememorează analitic personalitatea dascălului său, ai sentimentul că înțelegi ceva din farmecul greu de definit al omului care a sedus cele mai strălucite minți din perioada interbelică: „Lecțiile sale erau întotdeauna provocatoare, te făceau să gîndești tu însuși problema o dată cu el, să simți că terenul este alunecos. Cursurile lui Nae erau pe muchie de cuțit, exista mereu o alternativă, între brațele căreia nu știai pe care anume să-l alegi. Trăgînd spre unul dintre cele două, el avea o mică pauză, ce semăna cu o ezitare, și cuvîntul acela – singurul posibil! – care ne umplea așteptarea producea o lumină nemaipomenită. Era o artă a spunerii, a oralității, a spontaneității (dar hai să mergem pe ipoteza rea, a mimării spontaneității) desăvîrșită. Avea un efect *trezitor* (s.a.) incredibil” (p. 11). La mai bine de jumătate de secol de la moartea lui Nae Ionescu lecția sa nu mai este una de filozofie, ci o metodă de abordare a oricărei chestiuni intelectuale, pe care a deprins-o de minune fostul său student Mihai Șora. „De la Nae învățai că problemele nu sînt bătute în cuie, că pot fi reactualizate, că dacă au fost întoarse pe cinci fețe, ele au de fapt cincizeci și cinci de fețe și ție îți mai rămîn fețe pe care să le întorci” (p. 11).

În acest spirit al lui Nae Ionescu îi privește astăzi Mihai Șora pe oamenii, deveniți file ale istoriei culturii române, pe care i-a cunoscut în tinerețe. Admirînd ceea ce este de admirat, el nu se lasă copleșit de personalitatea lor la scara istoriei (în anumite cazuri aureolată și de martiriul în închisorile comuniste). Cu spirit analitic le întoarce personalitatea pe toate fețele și, de aceea, portretele pe care le realizează sînt cît se poate de nuanțate. Întrebat cum era Mircea Vulcănescu în perioada studenției sale, Mihai Șora răspunde: „Domnule, aș spune așa: era un tip reactiv. Cred că era omul care știa cea mai multă carte din toată generația sa, incluzîndu-l și pe Eliade. Însă aceste cunoștințe ale lui nu erau date la iveală decît la o solicitare: nedumerirea lui X, curiozitatea lui Y, un articol pentru o revistă, o conferință pe care trebuia să o țină. Atunci vedeai ce știe din domenii de o uluitoare diversitate. La fel și la seminarii: era un material care se organiza acolo sub ochii tăi și prin prisma adoptată de el se creau legături cu o multitudine de zone culturale și era o întreagă arhitectură a expunerii sale. Asta e o chestiune absolut uluitoare. De la sine era un om care-și vedea de treaba lui, nu era unul care voia neapărat să producă, era un om de datorie” (pp. 12-13).

Dincolo de aceste portrete pe care le-am citat *in extenso* tocmai pentru a stîmni apetitul pentru carte, în *Despre toate și ceva în plus*, Mihai Șora analizează cu luciditatea sa bine știută teme dintre cele mai diverse, multe dintre ele adevărate obsesii ale dezbaterilor de idei din perioada tranziției: legionarismul lui Cioran, Eliade și Noica, comparația între cele două totalitarisme ale secolului XX (fascismul și comunismul), imposibilitatea alcătuirii unei istorii a filozofiei românești, rolul imaginației în filozofie, importanța ecumenismului în ziua de azi, rolul poeziei și al literaturii în secolul XXI, înțelepciunea „locului comun”. O bună parte din volum este dedicată explicării schemei sistemice care stă la baza lucrărilor filozofice ale lui Mihai Șora și influenței decisive pe care au avut-o asupra modelării gîndirii sale operele filozofice ale unor Pascal, Husserl, Heidegger, Péguy ori Gabriel Marcel.

Despre toate și ceva în plus. De vorbă cu Leonid Dragomir este o carte utilă pentru cunoașterea personalității și operei unui foarte important gînditor al vremii noastre. Dincolo de informațiile punctuale despre Mihai Șora, oamenii pe care i-a cunoscut și cărțile care i-au marcat profilul intelectual, volumul este important și pentru acel „ceva în plus”: un mod de a trăi viața cu ochii larg deschiși, cu bucuria de a înțelege, de a observa miracolele care se petrec în jurul nostru și de a oferi un zâmbet necunoscutului care îți întretaie drumul. Seninătate, luciditate și bucuria vieții. Simplă, frumoasă și veche de cînd lumea, aceasta este formula magică menită să descifreze personalitatea lui Mihai Șora. ■

critică literară

Alex Ștefănescu

CĂRȚI RASFOITE

Mira Feticu, Povestea Penelopei, roman, prefață de Alex. Ștefănescu, București, Ed. Vinea, 2005. 64 pag.

Într-un stil precipitat și nervos, un fel de electrocardiogramă a unei inimi cuprinse de tahicardie, Mira Feticu descrie exasperarea unei femei din vremea noastră, insuficient iubită: „Îmbrac și dezbrac haine: deux-pièces-uri, rochii de seară lungi, care mângâie gleznele și fâșâie când fac pasul, rochii de seară scurte, care dezbracă pulpele și lasă la vedere fibra elastică, haine strânse în ani, elegante, ca să nu m-amestec cu lumea, să nu mă pierd, să nu se mototolească dezbrăcându-le, haine care nu mă mai bucură.”

Cartea se citește cu pasiune (ca și prefața, care este genială).

Rodica Grigore, Retorica măștilor în proza interbelică românească (Mateiu I. Caragiale, Urmuz, Max Blecher, George Mihail Zamfirescu, G. Călinescu), Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2005. 400 pag.

Cartea reprezintă, probabil, lucrarea de doctorat a Rodicăi Grigore (lector la Universitatea din Sibiu) și merită citită sau măcar păstrată în bibliotecă pentru a fi consultată „la nevoie”. Autoarea sistematizează numeroase informații și regăndește pe cont propriu subtile probleme de creație (nu numai „retorica măștilor”), specifice prozei românești din perioada interbelică. O atenție aparte merită comentariile consacrate operei lui M. Blecher, pe care nimeni n-a mai analizat-o în ultima vreme cu atâta seriozitate (cum și merită).

Tot Rodica Grigore, în ipostaza de traducătoare în spaniolă, este cea care a publicat de curând, în prestigioasa revistă mexicană *Critica* (un fel de *România literară* a Mexicului!) o antologie de poezie românească, cuprinzând

Exasperarea unei femei din vremea noastră

poeme de Ion Vinea, Emil Botta, Gellu Naum, Magda Isanos, Șt. Aug. Doinaș și Nichita Stănescu. O autoare din Sibiu, de care a auzit puțină lume, face, în mod discret, mai mari servicii culturii române decât unele personaje de prim-plan ale vieții literare bucureștene.

Petre Stoica, Pipa lui Magritte, Timișoara, Ed. Brumar, 2005 (versuri). 56 pag.

Poet din generația lui Nichita Stănescu, intrat în mitologia literară a epocii, Petre Stoica scrie și azi, fiecare poem, cu sentimentul inaugurării. Nu este blazat sau plictisit. Chiar și blazarea sau plictiseala le descrie în cuvinte simple și pline de prospețime. Textele sale au o virginitate emoționantă (de neîntâlnit în scrierile poezilor tineri, care par să se fi născut versați și dezabuzati):

„Este o seară identică serii de ieri/identică tuturor serilor din orașelul/ care ziua dansează ca o balerină cu un singur picior“ etc. (Poem idilic).

Iaromira Popovici, De-ale prințeselor și patrupezilor, București, Ed. Curtea Veche, 2005. 108 pag.

Bizare și cuceritoare, poveștile Iaromirei Popovici par scrise, în tandem, de Andersen și Urmuz. Autoarea are nostalgia basmelor copilăriei, dar, respectând aparent ritualul spunerii lor, se lasă în voia unei imaginații epico-lingvistice luxuriante, care amintește, fulgurant, de literatura

absurdului, de suprarealism și de intertextualitatea practică de postmoderni:

„A fost odată, ca altădată, ca alaltăieri, ca ieri și ca ziua de dinainte de ieri, ca soarele și ca luna, ca lămâia înflorită și ca portocala descojită, ce mai, a fost, bineînțeles, o Prințesă. Ea s-a născut direct la vârsta Prințesoratului (la vreo 17-18 ani, cam așa) în rochie roz cu volane, cu cinci bucle blonde (2 spre dreapta și 3 spre stânga)...“

Andrei Zanca, Minuturi, Cluj-Napoca, Ed. Limes, col. „Lakonla”, 2005 (prezentare pe ultima copertă de Eduard Kantor). 150 pag.

Povestiri-blitz, scrise de un poet român stabilit în Germania. Cele mai multe derivă din experiența de profesor la țară a autorului, experiență (românească) pe care Andrei Zanca n-a uitat-o (acolo unde se află în prezent). Nu este vorba însă de simple evocări, ci de secvențe expresive, decupate cu inteligență artistică din fluxul vieții de fiecare zi. Eduard Kantor, autorul unei scurte prezentări a cărții, remarcă umorul din paginile ei. În afara de umor, există însă și o duioșie, amintind de proza rusească.

Mircea Handoca, Jurnalul inedit al lui Mircea Eliade, Oradea, Ed. Grafnet, 2005. 132 pag.

Culegere de „fișe de lectură și glose” pe marginea jurnalului lui Mircea Eliade, niciodată publicat integral până în prezent. 59 de caiete mari, cuprinzând 4097 de pagini, referitoare la perioada 17 septembrie 1945 – 20 octombrie 1971, se păstrează la Biblioteca Regenstein a Universității din Chicago. Alte însemnări sunt dispersate în presa vremii, în colecțiile unor particulari etc. Mircea Handoca, autoritatea nr. 1 în domeniu, descrie și comentează – până la apariția, improbabilă, a unei ediții complete – toate aceste texte, de maxim interes. ■

P.S. N-am nimic împotriva să fie atacată, oricât de brutal, recenta mea carte, Istoria literaturii române contemporane. Nu mi-am făcut iluzia că voi fi sărbătorit, la apariția ei, de lumea literară (deși eu, unul, l-aș fi sărbătorit pe cel care ar fi publicat ceva asemănător). Dar nu admit să-mi fie reinventată biografia, de autori care, nemulțumiți că nu figurează în istorie... vor să mă defăimeze prin orice mijloc. Le aduc aminte acestor mistificatori că legea pedepsește asemenea fapte.

Un exemplu de incorectitudine îl oferă Bedros Horasangian, care, sub pretextul că analizează istoria... îmi falsifică biografia, atribuindu-mi atitudini și gesturi reprobabile, toate imaginare. Iată ce scrie despre mine B.H. în ziarul *Ziua* din 3 decembrie 2005:

„Strângerea șurubului prin '88-'89 și mazilirea lui Octavian Raler îl propulsează ca redactor-șef adjunct la *România liberă* (care nu era pe vremea aceea SA, societate pe acțiuni...), astfel că decembrie

'89 îl prinde nu tocmai fericit, echipa lui Uncu, Băcanu și Mărculescu mazilindu-l rapid, fără forme legale. Să zicem, eufemistic.

După câteva luni – puține – când nu apare nici în public și nici în publicistică, este recuperat de noua echipă redacțională de la *România literară*...”

În realitate, eu n-am fost niciodată redactor-șef adjunct la *România liberă*, ci la revista *Magazin*. Acolo nu m-a propulsat nimeni, ci m-am refugiat eu (când nu se gaseau amatori pentru ocuparea acelui post, mai prost plătit decât cele de la *România liberă*), ca să-mi rămână mai mult timp pentru critica literară.

De la revista *Magazin* nu m-a „mazilit” Băcanu sau altcineva (cum s-o fi făcut, practic?), ci am plecat din propria mea voință, prin transfer (stă scris și în cartea mea de muncă), la *România literară*, revistă la care de ani de zile tot încercasem să mă mut (cu acordul redacției acestei reviste), dar nu obținusem aprobarea autorităților (fiind „rău văzut”

de Securitate, după cum reiese din *Cartea albă a Securității*). De altfel, Petre Mihail Băcanu mi-a oferit ulterior (cu prietenia pe care mi-a arătat-o întotdeauna și cu care mă mândresc) o rubrică săptămânală, *Tableta de mercuri*, pe prima pagină a *României libere* (unde mai semnav, în celelalte zile ale săptămânii, Gabriela Adameșteanu, Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Romulus Rusan și Vitale Ciobanu).

Nici vorba să fi stat după Revoluție câteva luni deoparte, fără să apar nici în public, nici în publicistică. Chiar în revista *Magazin* din 23 decembrie 1989 am publicat un reportaj despre fuga cu elicopterul a soților Ceaușescu (întrucât în ziua de 22 decembrie m-am aflat, alături de alți demonstranți, în fața CC al PCR), pentru ca în ianuarie, februarie, martie etc. 1990 să fiu prezent cu articole nu numai în revista *Magazin*, ci și în *România literară* și *Flacăra* (după cum se poate constata consultând colecțiile acestor reviste). (Alex. Șt.)

critică literară

Între memorii și jurnal

Arșavir Acterian, distins gazetar și eseist, colaborator al revistelor „Vremea”, „Discobolul”, „Ideea europeană”, spre a aminti doar câteva, coleg și prieten cu mai toți scriitorii generației de la 1927, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, C. Noica, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, frate cu omul de teatru Haig Acterian și cu Jeni Acterian, autoarea unui jurnal apărut postum, retras din viața literară după 1945, din ce în ce mai dirijată de comunism și sovietism, cărora le-a refuzat obediința, constrâns la munci și slujbe obscure, arestat în două rânduri (1949-1953; 1959-1964) pentru „complot împotriva ordinii sociale”, a rămas ca și necunoscut până după 1989, când a publicat *Jurnalul unui pseudofilosof*, dramatică autobiografie spirituală, din păcate, lacunară tocmai pentru perioadele mai critice din viața autorului. Predat editurii încă din 1988, manuscrisul a fost cenzurat, eliminându-se până și cea mai timidă aluzie la regimul de tristă amintire. Au urmat volumele *Privilegiați și năpăstuiți* (1992), *Cum am devenit creștin* (1994), *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu* (1994), *Despre mirare* (1996), *Portrete și trei amintiri din pușcărie* (1996), *Neliniștile lui Nastratin. Pagini de jurnal (1967-1982). Portrete. Articole*. Cu o prefață de Florin Faifer (2000), volum despre care voi nota câteva însemnări în comentariul de față.

Cartea, imbinând jurnalul cu memoriile, pune în lumină două dominante: reflecția filosofică și portretistica, evocarea unor mari personalități ale „generației” și a unor măști spirituale care au avut asupra unora dintre ei o influență covârșitoare.

Tema lui filosofică cvasi-permanentă este *mirarea*, concept aflat în opoziție cu horatianul stoic „Nil admirari”. Lui Arșavir Acterian totul i se pare „straniu și enigmatic, extraordinar și fantastic”. În același timp, e cuprins de neliniște, provocată de „certitudinea precară trecătoare pe care ți-o dă concretul”. Își pune problema morții și e bântuit de îndoeli, oscilând între credință și interogația mirată, ca să nu spun tăgadă: „Se întâmplă destul de des să mă îndoiesc de existența lui Dumnezeu. Dar nu pot avea certitudinea inexistenței lui Dumnezeu, mai ales că uneori cred în Dumnezeu, credință pe care o și profesez și o afișez în deplină sinceritate întotdeauna”. Dar întrebările continuă: „Dumnezeu, cum se zice, e bun și iubitor. Cum de-și chinuiește atât de mult propriile sale întrupări?”

Arșavir Acterian e în fond un sceptic, pesimist și gnostic: „Omul nu știe nimic”. Misterul ființei rămâne inabordabil. După Ecleziașt, constată și el „caducitatea, desertăciunea vieții omenitești”, perisabilitatea vieții, degradarea ineluctabilă a ființei umane.

Reflecția filosofică dobândește la autorul *Neliniștilor lui Nastratin* (titlu oarecum autoironic) și o tinctură politică. Și de astă dată e oscilant. El se declară mai întâi umanitarist, adept al lui Romain Rolland, mai târziu se entuziasmează de cărțile lui Juénon, ca să devină apoi gandhist convins. Toate sunt atitudini trecătoare. Până la urmă, în ciuda îndoielilor care nu-l părăsesc, „ajunge să descopere că singurul suport cu adevărat spiritual e rugăciunea”.

Alături de Petru Comarnescu, Pericle Martinescu, Barbu Brezianu, Arșavir Acterian adaugă noi pagini, adesea pline de substanță, la istoria „noii generații” de la 1927. El evocă modul ei de viață, discuțiile, chefurile prelungite în mansarda lui Mircea Eliade, la care nu lipseau Emil Cioran, Eugen Ionescu, Edgar Papu. Era „o atmosferă de bravadă, de nudă sinceritate. O bătălie de idei și de sentimente, mai ales de vorbe, violent dezlănțuite”. Își amintește verva caustică a lui Eugen Ionescu, bufoneriile lui (ii imita perfect de N. Iorga și Tudor Vianu), sârăcia de care suferea în acei ani din cauza conflictului cu tatăl său. Cercul de prieteni era mai larg: Dan și Emil Botta, Vintilă Horia, Barbu Brezianu. Ei îl numiseră, subestimându-și talentele și calitățile „Corabia cu ratați”.

Însemnările din jurnal (1931-1932) mai exact, fragmente de jurnal, rămân totuși sporadice și, mai târziu, Arșavir Acterian a simțit nevoia unor portrete memorialistice. Galeria se deschide cu Ion Barbu, maestrul adolescenței multora dintre ei. S-a întâmplat să le fie profesor de matematică lui Barbu Brezianu (care l-a evocat și el într-un interviu), lui Constantin Noica și memorialistului. Profesorul, pe nume său Dan Barbilian, era „negricios, cu mustață, păr vâlvoi și chică, sprâncenat, cu gesturi largi,

sacadate, insolite”. De la primele ore, el se arată profund dezamăgit, indignat de ignoranța elevilor săi pe care-i trata ca pe niște troglodiți. Observându-le preocupările, ora de matematică s-a transformat în oră de literatură. Le ținea elevilor adevărate prelegeri despre poezie. Le-a vorbit cu entuziasm despre Mateiu Caragiale (pentru care, cum se știe, avea un adevărat cult), Edgar Poe, Flaubert, „al cărui roman *Madame Bovary* îl citise de repetate ori pentru perfecțiunea stilului”. Arșavir Acterian îl vede pe Ion Barbu ca pe o fire pasională, caustic, tranșant și absolutist, inclinat spre bârfa și cancan. Avea curiozitate pentru jurnale și memorii.

Între 1930-1936, unul dintre prietenii cei mai apropiați ai lui Arșavir Acterian a fost Emil Cioran. El „avea un debit potopitor, uneori exploziv și o expresie pregnantă, fulminantă”. Scepticul și negativistul se întrevădeau de pe atunci. În sala de lectură a Bibliotecii Fundației, răsfoia cărțile cu deplin dezgust. „Privirile lui și gusturile lui exprimau o silă adâncă”. Fiind un revoltat și un nonconformist, se bucura de simpatia frunzașilor tinerei generații. Mai târziu, A. A. menționează marea prețuire de care a avut parte în Franța, unde, printre alții, Jean François Revel spunea că Emil Cioran „este cu siguranță, după mine, cel mai mare prozator de astăzi”.

Prin contrast, Mircea Eliade, atât de hulit acum în unele publicații (uneori, tomuri masive), era o prezență stenică, un spirit în fierbere continuă, cu o precoce vocație de cărturar și erudit. Împreună cu Petru Comarnescu a înființat asociația „Criterion”, ceea ce prodigiosul conferențiar și istoric de artă omite să precizeze în jurnalul său. În alt loc, A. A. vorbește despre atitudinea sinuoasă, ca să nu spun perfidă, a regimului comunist față de Mircea Eliade, care după ce fusese interzis decenii, la un moment dat este invitat în țară, i se iau interviuri, unul de către Adrian

Păunescu, publicat cu tăieturi de cenzură, ceea ce provoacă protestul marelui savant și refuzul de a da curs invitației cu subtext propagandistic. Atitudinea culturnicilor de la București era una conjuncturală. I se publică unele lucrări: *Aspecte ale mitului, De la Zalmoxis la Gengis Han*, dar când e să fie sărbătorit la 75 de ani, conform „directivelor de partid”, totul se stopează.

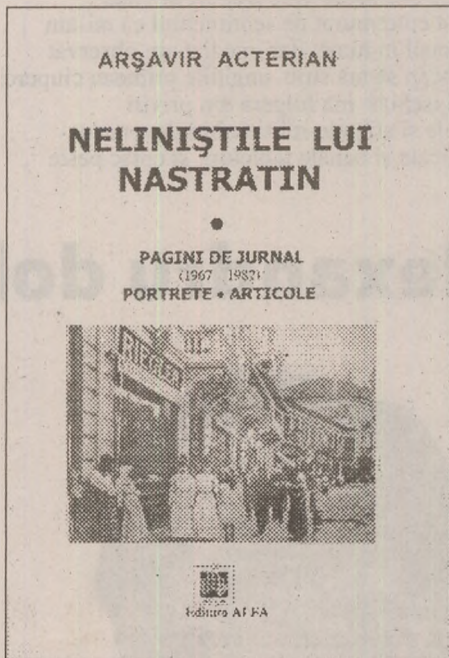
Arșavir Acterian știe în general să distingă o trăsătură semnificativă a personajului, dacă nu dominantă, și să o formuleze fericit: „Petru Comarnescu a fost mai toată viața lui un mic vulcan în erupție”. Eugen Ionescu, în volumul *Nu s-a dovedit*, „un belicos, ca un mușchetar al criticii literare”. Pentru Emil Botta femeia era „un narcotic divin”. Ionel Jianu îi apare bonom, sfătos, serviabil, iar Petre Țuțea ca un „Socrate al nostru”.

Voi zăbovi o clipă mai mult asupra lui Mircea Vulcănescu, „un suflet de aur”, fire contemplativă, obișnuit îndelung cu meditația, „capul cel mai bine mobilat al generației sale”. Făcând parte din juriul de premiere al Editurii Fundațiilor Regale, a susținut ca să fie propuse spre publicare manuscrisele unor tineri de mare valoare: Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, Eugen Ionescu, *Nu*, C. Noica, *Mathesis*, Emil Botta, *Intunecatul april*.

Arșavir Acterian creionează și portretele a doi măști, a două spirite tutelare ale generației: Nae Ionescu și Vasile Pârvan. Dacă despre cel dintâi spune în genere lucruri știute și relatate mai expresiv de alți memorialiști, ca Petre Pandrea, Constantin Beldie, Mariana Șora, evocarea lui Vasile Pârvan atinge tonuri lirice. Admirația autorului nostru se înalță până la sanctificare. „Pârvan a fost pentru tinerețea mea, ca și pentru generația mea, care l-a adulat, un zeu, din păcate, muritor”. Mulțimea auditorilor înșesând sala de curs îl aplaudau cu frenezie la sfârșitul prelegerii, așa cum se va întâmpla peste ani și cu un alt strălucit discipol al său, G. Călinescu.

Neliniștile lui Nastratin dă la iveală frământările spirituale ale unui pseudofilosof, cum singur se definește, și adaugă, spuneam, încă o pagină prețioasă la istoria generației de la 1927. Arșavir Acterian nu dispune de spiritul efervescent și polemic al lui Petre Pandrea și nici de acela adesea rezervat și critic al lui Petru Comarnescu, e mai linear, mai simpatetic, atitudinea permanentă față de iluștrii săi confrăți fiind admirația. Pe care o și meritau.

AI. SÂNDULESCU

Arșavir Acterian, *Neliniștile lui Nastratin. Pagini de jurnal (1967-1982) Portrete. Articole, Prefață* (Ultimul Acterian) de Florin Faifer, Ed. Alfa, Iași 2000, 270 pag.

Difuzare: S.C. "CODEX 2000", Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București. Tel/fax.: 210 80 51. E-mail: codexcartier@go.ro

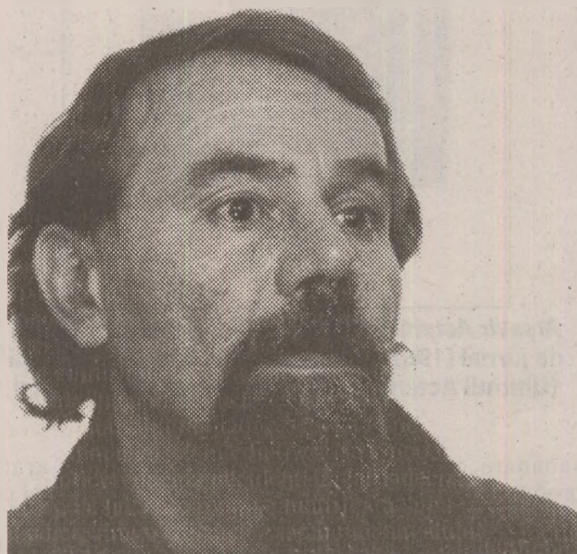

l i t e r a t u r ă

Testele se făceau undeva la malul mării se încerca un nou sistem de valori mai inclusiv mai tolerant mai larg din cultivat de ciuperci alge întrevederi cu morții din privitul în larg și aloa vera sau soro lume fiecare ar fi vrut să fie luat în serios dar idiomul întârzia deoarece cei cu aer condiționat cea mai mare energie o cheltuiau înspre a trăi într-un ANUME fel frizându-și părul pubian în șoptite incubatoare pe bază de parfum pal și cățelușii să asorteze mobila ȘI tatuajul de pe lobul urechii hieroglifice egiptene aveau cai cătare în farul părăsit își făcea zilele amantul originar urbi et orbii din macaroane cu brânză seneca sencha și bach ornat cu leuștean s-a retras să se formuleze lent înainte de atingerea turnului balsam regina nopții și-a scos inelul și mănua răspândea nori de pudră și pace peste șoaptele conspirative ale pionilor prinși în FILM inginerii gramaticii supersonice au constatat că e prea mult gerunziu în lume și asta ar mări considerabil pericolul de a fi influențați de găini fel de felii de comunități creșteau ca ciupercile dar comuniunea aerodinamică era o pasăre rară world wide suicide nevoia imperioasă DE imagini amenințătoare pulveriza instinctul de conservare de cadre așa că își făcea zilele din datul în cărți poștale și bărci și balustrade deasemenea se zvonea că lucrările de depanare a ingerilor aciuai pe lângă far ar fi finanțate de clubul cosmopolitan a celor ce nu aveau unde să doarmă și a căror IMN intențional era la chanson d'un dadaiste venit prin tristan tzara când încă avea pene așa că organizatorii au importat O echipă de samariteni de elită ceteciste metafiziciene și dame de ghindă să schieze pe valuri se puna mare speranță și în așa de subtilul sentimentalism venit prin travestiți deși preoțimea își împietrea inima înspre a judeca iubirea încă neprinsă în stânca literiei vai cu câtă pioșenie își plecau ochii când treceau pe lângă statuia venus-adonis ca apoi în sacristie să caute în prin pantalonașii copiilor izvorul domnului sau preoteasa la care făceam curățenie ce mi-e dat să văd pe nopțieră sub O biografie despre pater pio izvorul singurătății de draga de radclyffe hall e clar că nu m-am putut abține de i-am scris un poem în care elogiam extaziat trandafirul unde se termină singurătatea și încheiam astfel izvorul singurătății nu e un organ ci frica de necunoscut apoi nu m-a mai chemat poate a găsit o poloneză mai ieftină de puteam trece mai departe statuia venus-adonis din grădina de zarzavat a muzeului mă aproba și când am trecut pe lângă dânsa și-a scos marmura și mi-a întins un bilețel că de ce anume lucruri sau fenomene îți atrag atenția stă îndeobște în albumul de familie unde se vede clar cum fiecare vede altfel situația și de ce facem chiar ceea ce facem și cum liberul arbitru ar fi himera unde se înflorește instinctul de conservare dar a intrerupt-o o piesă ce farda farul cu fasole frecată în familie piesele de șah încă erau joviale sau jucau teatru nu se auzea clar ezitarea din ochii celor ce și-au tras carcasa textelor

preventiv peste penis dar tot ceea ce aducea a mână sau chiar mâini sui generis generau curente de râs și căutau febril în mare râul și de-l găseau continuau să caute în râu izvorul cam așa cum fiecare își caută locul în lume și nu e nimic rău în asta sau cine știe eu de vreo trei ori în viață am fost cutremurat de sentimentul că mi-am găsit locul în lume dar imediat am observat cum încep să mă stric unghiile primeau ciuperci nervul ischias mă fulgera din priviri simplele și sfintele-mi ritualuri deveneau complicate și banale tabieturi și colac peste

alexandru dohi

Despre actul gratuit sau de grație

pupăză nevasta îmi zicea vai ce mătăsoasă ți s-a făcut pielea te cred și eu când sunt un dud plin de viermi de mătase de panait istrati s-ar întoarce în mormânt la atâta așezare lipsită de zare dar ce noroc cu melodia adusă de cai care n-au fost condamnați constatându-se că au un quantum de inteligență redus aproape zero au dedus asta din experimentul că i-au lăsat liberi în oraș de capul lor și dragii de dânsii cuminti și la trap auster cu grijă ocoleau pietonii doar la câte un bar se mai opreau la un martini dar când treceau prin fața vreunui CINEMATOGRAF brusc o luau la galop dar întretimp în contact cu avocații și lucrurile scrise s-au deșteptăit acum QI-ul lor depășește 70 astfel încât deacuma problema execuției lor începe să se pună pe pelicula de iritare ce aidoma unui apus se așterne peste primăvară ca cearșafurile lui cristo peste muzeul eroticii din copenhagen de necaz cailor sus numiți au început să le crească aripi firește de libelulă ceea ce era așa de frumos de a consternat auditoriul ce mai era un farmec de zile mari ca paștele mierlelor în iarnă un măr făcut cubulețe cu una din ele am ajuns la intimități de așa natură încât nu doar că intra pe fereastră dar se și așează exact pe paharul în care încă mă așteaptă câteva înghițituri de PADDY old irish triple distilled de îi zic stimată și adorată mozart că așa am botezat-o

fă bine și mută-te de pildă pe această castanus castaniferus mâine știi bine e zi de jonatan nici o mișcare la care mă inervez ei bine de într-adevăr ești regina mozart n-ai cum să nu te miște asta și bag simfonia 25 începe să zboare prin cameră zboară isteric ca o femeie pioasă în focuri și apoi țiuști dispăre afară de pot să continui deși mă aflu extrem de nesigur că oare ce e de preferat momente intime cu o mierlă genială sau scrisul acestui poem și ce privire surâzătoare avea când stătea acolo pe pahar poate are grilă sau grijă de sănătatea mea poate mă disprețuiește că acum o dau pe câteva litere dar e iarnă și ea e expusă și și eu ea măcar știe ce vrea cubulețe de jonatan că ce vreau eu e o taină încă verde crudă arhiplină de întrebări din ce în ce mai uimite nu mă pot decide acest păstrăv să fie oare mâna regizorului în memoria traumei la poeta vates am renunțat deja când începeau să-mi apară copii pe care îi luam în serios iar poeta GONZO ala care nu doar descrie focul și nu doar că se aruncă în EL ci chiar îl iscă nu mă mai atrage de când nu mai pot citi ziarele cu ochiul liber idiomul sinucigașilor deși îl descifrez în răstimpurile de sencha și sună mândru dar nu pot dansa după concluzii prefer confuzia ce mai ador din tot sufletul VIAȚA savurez da nu e minunat să ai ceva ce nu poți manipula să iei parte la atâtea surprize dureri extaze acel tumult de inexplicabil sau cine știe fiecare conform naturii sale ar fi vrut să fie luat de mână și dus de nas condus prin tunele unde totul era permis dar degeaba erau ochii cât sarmalele umpluți cu coate și genunchi și umeri și înveliți în foiță de gerunziu genital nu-și mai aminteau buricele degetelor ce odată pipăiau cheia din buzunarul dirijorului parapsiholog și lucid jucător de ping pong avea ca melodie preferată în the ghetto venit prin elvis mai încolo i-a contemplat pe ofițerii în ținuta reglementară care încă funcționa ca pe roate cum frecau de zor balizele cu usturoi fără să clipească deși în buricele degetelor fiecăruia UNIVERSUL dansa sarabanda încă samizdat de imediat recunoșteai din darabane aroma celor ce-și digerau barierele balizele valizele cu un simplu fluierat de arie sau barcarolă detectai coeficientul de fericire de te simțai imediat înlocuibil de o frunză de un șurub sau firicelul unui fir de nisip când sufla dinspre LARG primăvara de la vivaldi în același timp isterica naștere de iluzii continua cu vuiet de mat în biserică-tombolă de ca și cum ai putea auzi în foșnetul foițelor cum inima face bătători dar dărdăind de nostalgie cum totdeauna după moartea tatălui am avut noroc cu un mentor de mentă care văzându-mă nesigur în a accepta cum nebunul și ofițerul sunt același lucru mi-a explicat pe îndelete cu săruturi mici și îndesate cum glosele la finnegan's wake apoi demonstrativ decorativ a aruncat o piatră în apă cam cu aceeași coregrafie de cum închipuiam pe buddha arătând floarea mulțimii sau călăuza din călăuza când arunca ca pe o cometă acel șurub legat de o batistă de adio înspre a fenta zona erogenă a peisajului pleosco vezi muzici a scuturat pomul de avocado cari căzând coios făceau bum bum bum vezi muzica m-a bătut pe umăr pac pac poc vezi muzica n-ai de ce să-ți fie frică aici ai totul e MUZICĂ aici suntem pe insula mântuirii venită prin debussy iar watteau aici totul e din muzică auzi la noapte sonata lunii te va săruta până în măduva oaselor până atunci continuă cu formularea ține-te de formulare și totul va fi bine... ■

L i t e r a t u r ă

Mihai Zamfir
PLECÂND DE LA CĂRȚI

Ultimul Saramago (II)

Amara parabolă intitulată *Intermitențele morții*, romanul lui José Saramago apărut zilele acestea, nu face notă discordantă față de ultimele scrieri ale autorului: ca și în *Eseu asupra orbirii*, o neverosimilă catastrofă modifică viața țării întregi, scoțind la suprafață tot ce este mai rău în ființa umană. De data aceasta, nu mai e vorba de o misterioasă boală ce provoacă orbirea, ci de un fapt care, în principiu, ar fi trebuit să reprezinte culmea fericirii generale: într-o anumită țară, o dată cu ziua de 1 ianuarie, oamenii încetează brusc să mai moară. Pur și simplu! Specializat în utopii negre, Saramago nu se dezminte nici acum, pentru că o țară în care nimeni nu mai moare devine, încet dar sigur, iadul pe pământ.

Din fericire, un mare scriitor nu poate uita că este mare scriitor nici în cele mai politizate circumstanțe. Ideologul și pamfletarul Saramago, omniprezenți, vor ceda treptat pasul prozatorului. Satirizarea bisericii, a mentalității ciștigului cu orice pret, a clasei politice portugheze, a burgheziei privite global drept o entitate monstruoasă ocupă o bună parte a spațiului romanesc. Dar nu pe tot. În zona rămasă liberă de ideologie, romancierul își face apariția, reușind să fie captivant.

De ce oare viziunea asupra societății de astăzi dobîndit, în ultimele romane ale autorului, nuanțele unui nihilism pur? Dincolo de inevitabila bătrînețe, care îi face pe majoritatea oamenilor să vadă totul în negru, José Saramago a avut ocazia să asiste la prăbușirea regimului comunist în țările europene. Și astfel speranțele sale de o viață întreagă și-au dovedit inconsistența. Din „visul de aur” al omenirii,

care era și visul comunistului José Saramago, s-a ales deci praful. Asta te face să detești omenirea în bloc – să o detești pentru că n-a știut să aprecieze și să păstreze comunismul! Umanitatea devine detestabilă, deoarece nu s-a ridicat la înălțimea „visului de aur”, și atunci ea trebuie pedepsită: drept care i se va administra, roman după roman, încă o porțiune amară, încă o distopie macabră. Preferința manifestă a romancierului José Saramago pentru nuanțele coloristice existențiale ce merg de la gri murdar la negru nu este izolată; printre intelectualii din Europa occidentală și America de Nord, ea a ajuns astăzi extrem de răspîdită, chiar dacă nu atinge o exprimare la fel de reușită ca în proza scriitorului portughez.

Utopia despre „greva morții” ocupă doar prima parte a cărții; ulterior, imaginația lui Saramago apucă alte trasee, la fel de neliniștitoare. Moartea ajunge, treptat, personaj individualizat și tot mai „viu”, pe măsură ce se apropie finalul cărții. Comportamentul morții, din cel al unei entități abstracte și eterne, devine cel al unei ființe umane ranchiunoase, trăind din plin secolul nostru. Astfel, ea se plictisește curînd de propria-i inactivitate și, după șapte luni de pauză, îi ucide într-o singură zi pe toți cei a căror viață o cruțase provizoriu. Mai mult decît atît: începe să trimită, cu o săptămînă înainte, tuturor celor care urmau să piară o scrisoare de culoare violetă, semnată cu propria mînă, prin care îi anunță pe nefericiți, în termeni neutri și administrativi, că încetarea vieții lor va avea loc peste exact șapte zile. Bineînțeles, nenorocirea survine, matematic, în toate cazurile, la data promisă, iar psihoza morții iminente distruge țara mai mult decît moartea însăși. Oamenii intră în alt coșmar.

În clipa cînd a început să aibă pasiuni și atitudini umane, moartea devine însă vulnerabilă: este ceea ce demonstrează finalul cărții, în care lugubru personaj se atașează, irațional, de un anumit muritor (care, nu întîmplător, este muzician, adică artist!), pînă la punctul de a-l cruța de obștescul sfîrșit, de a se recunoaște într-un fel învinsă și de a declara o nouă „grevă”. „În ziua următoare n-a murit nimeni” – aceasta este ultima frază a romanului, reproducere exactă a *incipit*-ului.

Renunțînd la ideologie, la satiră și la politică, José Saramago devine treptat, pe parcursul *Intermitențelor morții*, ceea ce el este de fapt: un mare scriitor bătrîn care, căutînd să-și învingă spaima și oroarea de moarte, scrie romane pe această temă, un biet om la fel ca ceilalți, dar deosebit de toți ceilalți prin talentul literar ieșit din comun.

Și dacă tot a pornit-o pe această cale, nu pot decît să sper că „ultimul Saramago” nu va fi și ultimul. ■

Emil Brumaru
CERȘETORUL DE CAFEA

Îți trimit cavaleri rătăcitori

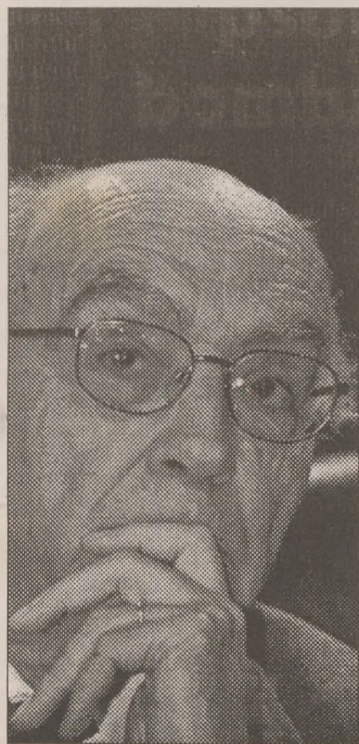
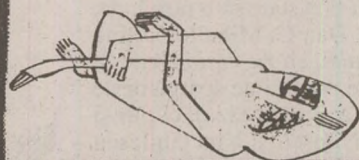
Îți trimit cavaleri rătăcitori de lumină prin aer,
Iubito cu fustele largi cît un turn.
Vor să îți fluture-n lăncii vestite, spre seară,
Intrarea victorioasă în spațiul nocturn.

Acolo vei prinde cu mîinile tale,
Pe degetul mic, iarba rece.
Și-n intime, calde, rotunde izvoare
Lăsa-vei o urmă verzuie de suflet – pe care
Sufletul meu către coapte comori îl va petrece.

Și o să se caște în preajmă iar scorburile de poftă.
Căci zîna ce pufăie tandre țigări răgușite tu ești.
Și chiar s-or vădi influențele faste-ale sînilor tăi,
prevăzute-n alchimic registru,
Asupra mașinărilor celor cerești...

Emil cel Medieval

P.S. Fost afară. Căldură vastă. Cerșetorul prieten,
prezent, mă întreabă ce-i cu mine. Nimic, zic, iar
nu mi-a scris Iubita. Pe trotuare omuleții
cărăbănesc frunze galbene; iute-iute. Omulețele
tîrșie, încet-încet, frunzele roșii. Îngerii dau cu
nimburile de pereți de-atîtea solduri mișcătoare.
Eu gîndesc în versuri: „Îngerii se enervează, dau
cu nimbul de zid / Cînd în rouă, cotropitoare,
coapsele ți se deschid...”

www.polirom.ro

■ Mircea Mihăieș
**Viața, patimile
și cîntecele
lui Leonard Cohen**

■ Nichita Danilov
Mașă și Extraterestrul

■ Mariana Gorczyca
**Cheful nu se organizează,
vine de la sine**

■ Jeffrey Eugenides
Sinuciderea fecioarelor

Suplimentul
CULTURA

Un săptămînal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

critică literară

Simona Vasilache

LECTURI LA ZI

Viceversa

Nu cred să fie, pe ața basmului, nod mai nesuferit decât dilema răscruții: „De-o vei lua la stînga, te vei căi, de-o vei lua la dreapta, iară te vei căi.” Ca să nu mai spun că răspîntia o străjuiește, de-obicei, vreo sfință cîrcotașă, ce habar n-are, chipurile, de calea cea oablă. Așa că, sortii nelăsînd s-o faci pe craiul din Alexandria, nu-ți rămîne decât să mergi între două cărări. Înfundate. Adică (fiindcă acum se scriu basme urbane, cu mașini...), să depășești tot timpul pe linie continuă. E tocmai ce face, bruscînd regulile de circulație (printre doctrine...) și zăpăcînd angrenajul de direcție, Dan C. Mihăilescu în *Îndreptări de stînga* (rapel la *Stîngăcii de dreapta*), volumul recent apărut la Humanitas, primul dintr-o serie.

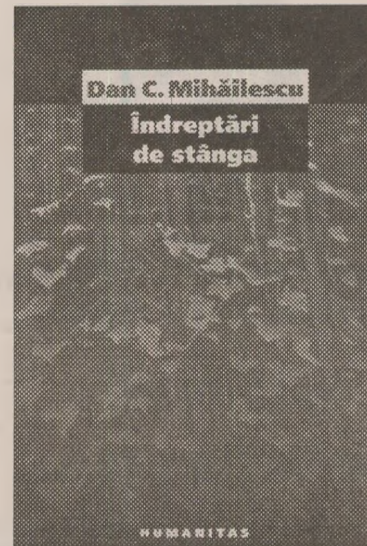
Prefața autorului pare-a vinde cartea drept dare de seamă (ambidextră...) în fel și fel de politici. E, firește, și asta, cîtă vreme genul proximal al aproape oricărei discuții, de la „partizanatele” canaliei de cozi, pînă la foiletonistica de ziar ori revistă, este pusul țării la cale (prin „țară” puteți înțelege orice...). Da, numai că deosebirea dintre niște „geometrii” minimale, croite din refuz (vasăzică *punct*) și alternative (vasăzică *virgulă*), îndeajuns pentru dansurile propriu-zis politice, ba pe stîngul, ba pe dreptul, și *Îndreptări de stînga* stă în relativizarea prin „amendă” culturală. Nu citesc, aici, altfel spus, păreri de analist (fie și pentru că analiza cere centrare, nu puncte de fugă), ci de critic, de scriitor mai degrabă, murînd tutunul consensului în zeamă de paradox. Aș zice, pînă la urmă, că iese, vorba altcuiva, un *Babel fericit*, în care are fiecare loc de fiecare, de n-aș ști, dintr-un articol tot al lui Dan C. Mihăilescu, ceva mai nou și necuprins în carte, că încercînd să fii, măcar puțin, pe ici, pe colo, de-acord cu toată lumea (adică stînga și dreapta, în felurile lor avataruri), pici la mijloc și-ți iei palme din amîndouă părțile. Mai și dai, normal, ce să faci... Totul e să nu (te) superi. Prea tare.

Așadar, o conversație de mucalit cu oamenii „stabili”, și care știu atît de bine ce vor încînt, dacă-i întrebi, în treacăt, de ce credeți că-i neapărat așa, ar fi în stare să-ți răspundă, cu grațioasă indignare, de-aia. Dan C. Mihăilescu ține să spună, oricare ar fi teza, ei, uite, eu zic că-i invers. Și nu pîndă l-ar mîna cine teza și cine ambiții de spargător de grevă (consensul, precum greva, paralizază), ci pur și simplu pentru că, de la Ghiță Nițescu și Niță Ghițescu pînă la banda lui Möbius, chiar e și așa, și altminteria (sau, mă rog, nici, nici). Astfel că, dacă orice alegere, vezi înțelepciunea poveștilor, se face cu anume pagubă, singura soluție e să încerci să ții, cumva, în mînă toate alternativele. Și, pe potriva acestui „jupînlîc”, Dan C. Mihăilescu găsește trei „moșii”: „România lui Caragiale, România lui Cioran și România noastră, a «boierilor minții»”. Le ia, firește, de la coadă. Prima, din *Semințe de ceartă*, e țara *Apelului către lichele* (a fost și el reeditat, de curînd, cu diatriba de ieri și deranjuri de azi, altă marfă, același cîntar), contrat tandra de o cronică a schimbărilor pe care Dan C.

Mihăilescu vrea s-o facă, în '93, mimînd citirea unei hărți de navigație: *360 de grade est...* De parcă mai contează că te-ntorci la stînga sau la dreapta cîtă vreme stai, în fapt, pe loc... Rău e că-n vertijul acestei piruete care te-aduce tot acolo unde erai au căzut baricade, s-au amestecat „combatanții” și, pe principiul *numai cine nu muncește, nu greșește*, atît trebuie, să strigi *hoții!*, ca să fii luat drept vinovat. Mai degrabă o epenteză decât o simplă despărțire în silabe (înțeleșuri, învățăminte) a unei cărți, articolul lui Dan C. Mihăilescu, reluat din *Litere, arte, idei*, trece de la înțepătura prin cojoc, de cititor cusurgiu, respectuos totuși, pînă la proba contrarie, la eseul de psihologia multîmilor, făcut cu arme de sociolog „volant”. De om care se plimbă, vorba lui Eminescu, *pentru pîine, pentru linte*, din coadă-n coadă și vede, nici mai mult, nici mai puțin, decât lumea românească la 1990: un *viceversa* trist, de clovnerie trecută-n impostură...

Mai încolo, părăsind repede actualitatea care nu-i, niciodată, atît de nouă pe cît se pretinde, Dan C. Mihăilescu o dă pe partide literare (la fel de la zi oricînd, se-nțelege). Eminescu vs. Caragiale, și preferința noastră pentru cel dintîi care, zice-se, ni s-ar potrivi, deși lucrurile stau, vezi bine, ... *viceversa*. De fapt, nici n-are rost să-i desparți, că una sînt, în genele unui popor care s-a cam scăpat de amîndoi („Războiul celor două partide nu se va încheia decât în ziua cînd vom înțelege, vom accepta și ne vom întreba, în sfîrșit cît se poate de calm și de serios de ce Eminescu și Caragiale – emisferile simbolului național – au murit unul în ospiciu și celălalt în exil.”), idealistul prob, sărac și cinicul berar, păgubit de mușteriii care veneau să bea pe veresie. Și unde să se vadă mai bine asemănarea decât în mersul presei, care l-a dezamăgit pe unul, l-a amuzat amar pe celălalt. Și azi, ca și atunci, gazetăria nu se face cu ziare și reviste, se face cu rumori (ce dacă *scripta manent...*), prilej de comică exasperare: „telefonada e sfință, ca și taclaua pe coridoare. Nimic nu se știe exact, nimic nu se citește cu atenție, nimic nu se disociază (totul se asociază întru suspiciune), dar totul se comentează la sînge. Telefonul fără fir face ca articolul tău din ziarul X, de laudă la adresa cărții lui Y, să devină, în gura lumii, exact inversul: înjurătura lui Y, din ziarul Z, la adresa cărților ... fostei tale soții! Ce lume!” (*monșer, ce lume...*). Actuală chestie, chit că veche de aproape 15 ani. Și la ce, mă rog, v-așteptați? Vorba celui altlalt confrate, *de ai cumva iluzii ești pierdut, și ești ridicul...*

Dan C. Mihăilescu scrie, cu toate astea, și despre iluzii. Pierdute și nu de tot, pe cîmpul de bătaie al generației '27. Tineri porniți pe-un drum fără *viceversa*. Sigur, problema sensului giratoriu, dacă vreți, se pune și-n ce-i privește, dar cu totul altfel. Centrul nu e, pentru ei, compromis (amintindu-ne noi că, bunăoară, Gagamiță nu vine nici de la stînga, nici de la dreapta, ci de-a dreptul de la „centru”), ci paradox, este, scrie Dan C. Mihăilescu, „zona echilibrului ce se împarte”. Așa-l înțelege Mircea Vulcănescu, mîntea cea mai prudent-tipică dintre ei. Și așa gîndind scrie, nuanțat, despre maestrul lor, Nae Ionescu și despre frenezia bine temperată. O vreme. Iar Dan C. Mihăilescu, îi reia, pîndînd din loc în loc și iscînd întrebări (e, nu începe vorbă, tactica lui favorită...), verdictele reci, date la

Dan C. Mihăilescu, *Îndreptări de stînga*, Humanitas, 2005, 257 pag.

cald. Dimpotrivă, ce înseamnă să excezi însuși excesul, ce va să zică „nu, nu, sigur că da!” e de aflat din „episoadele” lui Dan C. Mihăilescu despre Cioran, citit, disputat, vizitat la Paris, mistuit cu-același impuls de *hassen-lieben* (care-o fi de stînga, și care de dreapta?...), cu care și el a trăit o viață, modelat, pînă la urmă, ca latură a gîndirii hexagonale: „*demonul apocaliptic*, în extaz negativ și încheat prin disoluție”, împreună cu „*demonul goethean*, constructiv, egofil și multiplu creator (Eliade), *demonul ludic*, jucînd totul în legea eului (Eugen Ionescu) și *demonul paidetic*, socratic și mefistofelic deopotrivă, care practică sistematic pactul cu ceilalți, din adorație pentru propria unicitate (Noica). Patru energii daimonic-năvălitoare, alături de două aripi de îngeri exterminati: Mircea Vulcănescu (metafizica națională) și Mihail Sebastian (luciditatea sentimental-estetică). E, firește, o schemă prin care se prevede, pentru Cioran, cel puțin, stema Franței hexagonale. Amestecul de revoluție și de tipicuri boierești, de republica și de elitism *vieux style*, de puritatea limbii și de globalizare culturală, foarte *à la française*, dospește în tot ce scriu oamenii generației '27. A fost, atunci, să-nvingă dreapta, dar lor le era ursit centrul. Acel centru, încă nedescăcut în opțiuni, am mai spus-o, păguboase, mai mult, periculoase, duse prea departe, încearcă să-l recupereze, cu empatie rară, Dan C. Mihăilescu. Cioran, bine citit, este, spune el, și un gazetar de nuanțe, pe care trebuie să ai răbdarea, și bunăvoința, să le diseci. Dacă vrei, cu-adevărat, să spui ceva, fără mînie și părtinire, despre o generație căreia-i dăunează, ca fapt de cultură, mai puțin de ideologie, și respingerea furibundă, și vesnica îndrăgostire, fie și la modul *și te uram cu-nversunare, te blestemam, căci te iubesc* (întru care Dan C. Mihăilescu cam păcătuiește...). Dacă nu, nu...

Mai rețin, dintr-un volum care e de citit, pentru secțiunea lui din mijloc, *La școala generației '27*, și ca o lucrare de istorie literară ceva mai „prizabilă”, dificilă totuși, printr-o sobrietate, chiar întortoachere a stilului, adoptată cam *à contre coeur* (n-aveți decât s-o comparați cu verva genuină a „bucăților” despre Caragiale...), paginile de final, „indiscrete” cu scrisorile lui nenea Iancu. O lume pe-muchie, căreia-i mai scăpat cîte-un picior ba-n stînga, ba-n dreapta, servindu-i înscunat de model (și, într-un fel, de justificare pentru propriile „erezii” doctrinare) lui Dan C. Mihăilescu, o lume (și-o carte...), fir-ar să fie, liberă. La tinerete, nu ține direcția din exaltare (tragică), la bătrînețe din cîrcoteală (comică). Sau invers. *Îndreptări de stînga* are destul din amîndouă, și din „explicația” lui Cocteau cu un amic idiot: „Cher idiot, je vous remets les clefs de la ville. Dans le tiroir du gauche vous trouverez celles du tiroir de droite et vice-versa.” Să nu lungesc vorba, cu Dan C. Mihăilescu poți să te joci, oricît, cu plăcere și fără supărare, de-a *alba-neagra* pe cărți și personaje, *stînga cîștigă*, ba nu, *dreapta*. Fără să acuzi, vreo clipă, frivolitatea sau „facerea din vorbă”. Ba, mai ajungi să și crezi că mă răzgîndesc, deci exist... ■

critică literară

Memoria noastră afectivă colorează diferit vechiul regim, „Epoca de Aur“ din care am ieșit și pe care nu puțini și-o amintesc cu ochii împăienjeniți de lacrimi. Într-una din pivnițele întunecoase ale mentalului colectiv, Nicolae Ceaușescu stăruie ca un tătuc exigent, dar drept, un om de omenie împins într-o direcție nefastă de către ea. Câte ar mai fi făcut el pentru noi, dacă nu l-ar fi stricat anturajul! Și ce multe lucruri a realizat, chiar și așa, cel mai iubit fiu al poporului, prin comparație cu bicicistii care i-au urmat!... Ura enormă și limpede din decembrie 1989, fluxul ei canalizat social și direcționat către o țintă precisă s-au pulverizat în milioane de firicele și vâurele, o spumă albă, de apă mică. Printre necazurile și lamentațiile prezentului, trecutul deloc îndepărtat începe să fie întrezărit într-o lumină dulce, blândă, odihnitoare. Un fel de eden socialist, din care au dispărut foamea, frigul și frica, întunericul din apartamente și turnătorii de pe scara blocului, cozile și rațiile la alimente, cele două ore de unic program TV, uriașele manifestații populare întru glorificarea perechii prezidențiale, sincrone cu demolarea caselor și a bisericilor, mutilarea satelor, rescrierea Istoriei, restul „sistemizărilor“ operate de către un Conducător paranoic. Grijile zilei de azi se aștern peste mizeria zilei de ieri, percepută acum cu un anumit confort psihologic și moral, datorat distanțării. Ar fi de ajuns un scurt și spectaculos *come-back* ceaușist, trei zile și trei nopți cu multiubitul și urâtul cuplu dictatorial, pentru ca sentimentele mai vechi, repulsia, groaza, aversiunea adâncă să se ridice de pe fundul inimii României.

Din fericire, acest lucru este imposibil; astfel că reintrăm în pielea de cobai exclusiv prin retroproiecție, parcurgând documente și mărturii referitoare la trecutul recent, file de arhivă și istorii orale, amintiri ale cunoscuților și necunoscuților. Memoriile și confesiunile așa-numiților *foști*, însemnările și justificările lor vin să completeze acest tablou încă neînchegat, cu destule pete albe. Iar curiozitatea cu care publicul le citește cărțile (și le urmărește intervențiile televizate) este, la trei lustrii și mai bine de la Revoluție, constantă. Interesul documentar prevalează încă asupra celui literar. Recunosc că am început lectura volumului semnat de Cela Varlam și patetic intitulat *Să nu-mi luați temnița* cu această dizgrațioasă, omenească aviditate de a afla unele dintre secretele vechilor zei ideologici. Nu atât ce mâncau, cum se îmbrăcau, în ce fel petreceau, cât modul în care gândeau și se raportau la masa populației. Cum împăcau, în mintea și sufletul lor de activiști, *etica și echitatea* (principiu mult trâmbițat) cu masivele privilegii de care ei și numai ei, cei puțini, beneficiau – prin oportune devieri de la doctrină, prin bine ferite, dar atât de evidente porțițe în zidul socialismului real. Volumul de față, transparent autobiografic, răspunde cu onestitate unor astfel de întrebări. Personajul în care se proiectează, până la deplina suprapunere, autoarea, fiică de fost demnitar comunist (primarul Bucureștiului, în anii de maximă frenezie arhitectonică a Cărmaciului), vorbește dintr-o postură invidiabilă pe atunci, dificilă acum. Dramatismul cărții vine în primul rând din acest joc al sortii schimbătoare, care înalță și coboară steaguri laolaltă cu cei înfășurați în faldurile lor. Răsturnarea regimului aduce în viața Lukiane evenimente și transformări dureroase, cu pierderea vechilor avantaje, detenția tatălui și spectrul mizeriei în față. În schimb, Revoluția le prieste altora: un fragment halucinant îl scoate în prim-plan pe fostul aghiotant al lui Grigore Pagu, unul dintre cei doi securiști înșărinați cu paza și spionarea lui, în prezent un prosper om de afaceri. Idealul lui? Să-și construiască o vilă exact ca aceea a fostului șef, urmărit altădată printre pomi...

Accentul cărții cade, totuși, pe trecutul „de proveniență proletară sus-pusă“ al eroinei. Aflată la vârsta deplinei maturități, ea își rememorează experiențele din copilărie și adolescență, interlocutorul ideal fiind, înaintea cititorului, vechiul său prieten Boris. O complicată, sinuoasă relație, cu momente de apropiere și îndepărtare, atracție și respingere, îi unește pe cei doi copii de familie bună (în sistemul de referință al epocii), cu părinți veșnic plecați sau ocupați, cu „Volga“ la scară, magazine inaccesibile muritorilor de rând și vacanțe petrecute în tabere speciale.

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMANEASCĂ

Covorul roșu

cela varlam

SĂ NU-MI LUAȚI
TEMNIȚA

roman

ALBATROS

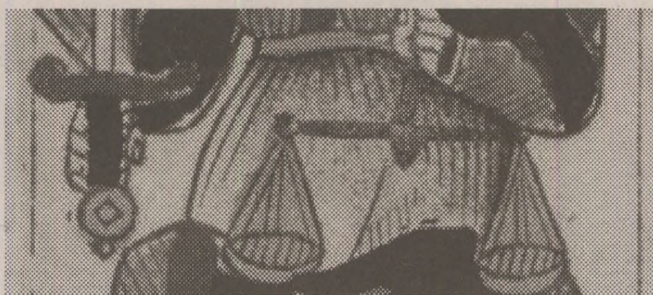
Cela Varlam, *Să nu-mi luați temnița*, Editura Albatros, București, 2005, 230 p.

Ani buni de la aceste episoade comune, Lukiana și Boris și le amintesc cu nostalgie, conectându-se la internet pentru a coresponda prin poșta electronică și amestecându-și, o dată în plus, istoriile trăite. Cu o tehnică a compoziției foarte bine stăpânită, autoarea își lasă personajele (ea, ex-secretar literar la Teatrul „Bulandra“, el, medic chirurg în Israel) să inițieze și să dezvolte serii confesive complet diferite ca registru stilistic – și sub raportul strict al lumii investigate. În timp ce protagonista merge înapoi, pe firul vieții sale, și se oprește din loc în loc pentru a respira miresmele și miasmele trecutului, partenerul ei de dialog se concentrează asupra episoadelor recente, focalizând și povestind, literalmente, diferite operații la care participă. Într-o parte avem, așadar, o recompunere din frânturi biografice, clipe fericite și momente triste venind în

succesiune; experiențe, (dez)amăgiri, revelații ce dau, împreună, o viață și un portret interior. La celălalt capăt al firului invizibil, descoperim suferințe concrete, fizice, răni și malformații descrise într-un limbaj de specialitate și oferind confesiunilor amare ale femeii „contrafortul“ unor chinuri cumplite. Dacă am decodat corect intenția autoarei, ea nu încearcă doar să pună în fața ochilor Lukiane „un alt ecran“, cum speră prietenul în halat alb. Prin aceste istorii derulate *au ralenti* și narate cu un realism, așa zicând, chirurgical, e punctată concludiv ideea că suferințele personale contează mai puțin. Ele nu sunt cu totul neglijabile, dar pălesc în comparație cu cele trăite, sorbite până la capăt de oameni complet nevinovați. O fată de cincisprezece ani, de pildă, care arată „ca un copil de zece-unsprezece ani, cu ochii galbeni, cu păr și unghii friabile, cu degete deformate, cu glezne umflate, cu piele galbenă, îngroșată și scortoasă“ și care, supusă unei operații de transplant de ficat, moare. Există o scară a suferințelor, din care Lukiana a cunoscut, spre norocul ei, numai primele trepte. Un *lamento* prea ascuțit ar putea părea indecent prin raportare la asemenea chinuri ale unei copile care „suferă de când se știe“.

ată o comparație intrinsecă adusă la scara întregului volum, pentru a oferi o imagine mai exactă asupra proporțiilor răului social și a cuantumului de suferință individuală. Cela Varlam a încercat și a reușit să treacă o probă de mare dificultate. Se ridică deasupra condiției sale biografice, a statutului de privilegiat în regimul trecut, și întoarce oglinda adevărului înspre lumea de proveniență. Contactul cu realitatea este mai întâi obturat, blocat, după care adolescența cu „mirosul palatului“ începe să păsească dincolo de covorul roșu al Puterii, amestecându-se cu „oamenii muncii“. În anii '80, aberațiile Sistemului se adâncesc, iar rușinea ei de a-i aparține, și încă la vârf, devine silă de nomenclatură și de sine. Edificarea este, desigur, progresivă, dar cu atât mai convingătoare. Pasajele ce descriu descompunerea comunismului autohton sunt de o remarcabilă acuitate analitică și au impactul a zeci de studii științifice împănate cu statistici: „Boala în care intrase tata, strivit de felul de viață pe care nu-l putea părăsi, era oglinda perfectă, fără urmă de distorsiune, a bolii de la cel mai înalt nivel. Somnul se scurta, deciziile se precipitau, țâșneau oricând și de oriunde fără să le mai fie acordat un timp de gândire – de orice tip ar fi fost ea. (...) Tata intra încet-încet în resemnare, păstrând vag speranța unei retrageri nepericuloase. Era tot ce-și mai putea dori. Totul se strângea în jurul fiecăruia dintre ei, al familiilor lor. Zidurile fostei cetăți erau deja în seism. Cărămizile ca și plăcile enorme de marmură nu rezistaseră mișcărilor dezordonate la care fuseseră supuse. Speranța în țelul utopic al unora dintre ei rămăsese de mult în copilăria acestei perioade. Acum se spulberau și speranțele unor posibile viraje scurte care să corecteze traiectoria, s-o mute spre altceva, salvator. Orizontul nostru murea.“ (pp. 142-143); „Pe lângă marea clădire administrativă, pe lângă alte clădiri ale ministerelor și marilor instituții ale statului, urma să fie ridicat un cartier de blocuri masive, în care aveau să fie așezați demnitarii și familiile lor. Se proiecta o corabie concretă, palpabilă, de atins cu mâna, din care cei ce lucraseră împreună cu Ceaușescu să nu mai poată coborî vreodată. (...) Era ca un fel de smulgere disperată a fiecărei ființe în parte pentru a fi adusă, alături de celelalte creaturi similare și de propria lui ființă, într-o formulă de care nu auzisem să mai fi existat vreodată. Trăiam cu senzația că Ceaușescu folosea un forceps invizibil cu care trăgea de «ei» chiar și când nu era nevoie, că oricât de aproape i-ar fi adus, tot nu era mulțumit, că dacă ar fi ajuns să doarmă împreună cu ei, tot nu și-ar fi rezolvat problema. Era, cred, o nevoie din ce în ce mai imperioasă de a crea un *prototip existențial* alcătuit din mai multe ființe amestecate haotic într-una singură, pe care El să o țină sub neîncetată observație“ (p. 225).

Am căutat în această carte o fiică de activist comunist și am descoperit o excelentă scriitoare. O calitate pe care, într-o epocă a corecțiilor ideologice și a retrocedărilor de bunuri, nimeni nu i-o poate lua. ■

critică literară

După 1989 putem constata că a apărut ori cel puțin a căpătat un sens aparte conceptul literaturii de sertar. Desigur, au existat și înaintea acestui moment de cotitură scrieri cu caracter discret, sortite unei publicări amânate ori postume, în speță cele cu un accentuat caracter privat: jurnale, memorii, corespondență etc. Dar, într-un context democratic, această intenționalitate ce le particulariza era firească, emanând din liberul arbitru al autorului. În schimb, în circumstanțele cenzurii și ale unidirecționării ideologic-politice, o sumă de texte se vedeau silite de instanțe din afara conștiinței auctoriale la o așteptare nelimitată a dezvăluirii lor publice. În comunism, acest fenomen anormal a căpătat o extensie largă, dată fiind și durata dureros de lungă de care a avut parte. Cu atât mai gravă a fost anomalia în țara noastră, cu cât n-a existat supapa celei mediatizări clandestine care, în alte state ale „lagărului socialist”, a purtat numele (rusec) de samizdat. Dar între numeroasele răstălmăciri ce s-au ivit în actuala perioadă (după toate aparențele, nici pe departe încheiată!) de „tranzitie” sintem în măsură a le înregistra și pe cele privitoare la literatura de sertar. Sub egida ei, resimțită ca expiatoare, n-au ezitat a se situa cîțiva autori ultramediatizați în anii regimului comunist și uneori chiar celebratori de frunte ai acestuia, de la Marin Sorescu la impudicul între impudici Adrian Păunescu. Pe de altă parte, condeie defetiste s-au străduit a nega pur și simplu existența unei atari categorii literare, ca și cum avalanșa de producții nu doar memorialistice și jurnaliere, ci cuprinzînd și texte romanești și eseistice de anvergură, precum cele ale lui Lucian Blaga și I. D. Sirbu sau cele ale lui Mircea Vulcănescu sau N. Steinhart, ar fi fost ori cel puțin ar fi putut fi tipărite în decursul „epocii de aur”! Vedem aici un negaționism în raport cu cenzura, o reflexă solidarizare cu disimularea efectelor sale, oficializată de către Ceaușescu însuși care, la un moment dat, a pretins că repulsiva instituție s-ar fi desființat... Exploatarea cinică a șanselor literaturii de sertar ca și contestarea ei jenant de nerealistă nu reprezintă azi decît două aspecte ale unei campanii, din păcate masive și încă în curs de desfășurare, care urmărește a zădărnici analiza și sancționarea obiectivă a trecutului totalitar, în beneficiul unei stări inertiiale și – mai încape vorba? – a unor persoane care au sperat și speră să aibă de cîștigat de pe urma conduitei lor oportuniste.

Ne propunem a înfățișa în rîndurile de față o mostră de bună calitate a literaturii în cauză și anume *Jurnalul involuntar* al lui Victor Iancu, distins filolog, prozator, dramaturg, publicist. Avem a face cu o suită de însemnări dintre anii 1980 și 1989, deci anii de criză crescîndă, ce nu mai putea fi ascunsă, a perioadei ceaușiste. Un prim strat al lor este cel imediat documentar, ca și cum diaristul ar fi umblat cu aparatul de filmat pe străzi, prin piețe, în instituții, surprinzînd nu aspecte ieșite din comun, stranii, exotice, așa cum procedeau acum numeroși reporteri, ci realitatea comună, tipică, impresionantă în bloc ca o stranie istorică. Aberația era a ansamblului existenței obștești, amar-pitorească precum un fapt divers vinat de amatorii de senzational. Întreaga viață a societății noastre se transforma într-un fapt divers prin care își făcea loc monstruosul. Sărăcia lucie provoca faimoasele „cozi” pentru obținerea alimentelor, cu prilejul cărora indivizii regresau spre reacții primitive, spre o comportare de turmă. Detaliile au reacțiunea clinică a consemnării simptomelor unei maladii severe: „La «Flora» (în Cluj) se formează zilnic, dimineata, cîte o coadă de 300 de persoane, fără a ști ce se dă și dacă se dă. Mulți își iau cîte 2 «libere», pentru a cumpăra ceva. Uneori trec cele două zile fără să reușească să cumpere ceva. Stau la rînd și femei gravide cu 2 copii de mînă. O întimplare: la o alimentară în Mănăstur se dă marfă de 50 de lei (25 lei kaiser, 25 lei așa-zii crenvurști polonezi). Povestește un cercetător (genial, zic unii) de la Institutul de Izotopi, care așteaptă 3 ore în cîrje la rînd. O femeie își ia porția. E

Victor Iancu, *Jurnalul involuntar*, Ed. Paralela 45, 2000, 100 pag.

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Din literatura de sertar

cu 2 copii lingă ea. De îndată ce văd crenvurștii în mîna mamei, sar pe ei și-i mîncă într-o clipă cu hîrtie cu tot. Cînd se aude că undeva se dă ceva, toți cercetătorii de la Institut părăsesc clădirea în bloc și se așează la rînd. Sînt anunțați că nu vine nimic. Dar cineva spune că la o altă alimentară vor sosi mezeluri. Fug toți acolo, ca o turmă. O femeie tînără povestește că de 5 zile dă copiilor doar cartofi fierți cu zarzavaturi. Uleiul i s-a terminat (1/2 kg. de persoană). Piinea e mereu «potrivită». Cînd ajunge la teighea, cineva prezintă cele 2 bonuri de carne. Se dă o găină. Dar sînt necesare 4 bonuri. Clientul cere 1/2 de găină. Nu i se dă nimic”.

Îndreptîndu-și obiectivul mai sus, spre etajul contrafacilor propagandistice, Victor Iancu „filmează” cîteva dintre cele cu amplă circulație. Sînt lucruri deja bine știute, însă meritul autorului e de a le fi surprins „pe viu”, cu emoția corespondentă a contactului inițial. Comentariul său spulberă pretenția de adevăr a propozițiilor oficiale, denunță materialul sofistic ieftin din care au fost confecționate în atelierele tendențiozității de partid și de stat. Astfel, utilizînd tertipul „umanizării” discursului lor, activiștii au susținut că, deși am avut „greșeli” și s-au săvîrșit ilegalități, „mersul a fost mereu ascendent”, n-a fost influențată „direcția de înaintare” etc. Dar aici, socotește Victor Iancu, nu e decît „o judecată strîmbă și reductoare”. Cei ce se rostesc așa se întemeiază exclusiv pe cîteva procente ale creșterii economice: „Nu contează *involuția* politicului, degradarea morală, ruina cultura etc. Contează numai procente de creștere economică, obiectivele industriale construite, sporul producției de oțel și ciment. Așadar, pentru aceștia nu contează omul. Ei nu construiesc lumea nouă pentru omul real, pentru cel existent azi (și care va fi și cel de mîine), ci pentru omul abstract din mîntea lor, care se extaziază în fața «realizărilor», «înfăptuirilor», «succeselor» (furnalelor, coloșilor industriali etc.)”. La fel de „abstractă”, *id est* lipsită de valoare, este și enorm trîmbițata „independență”. În fapt, Ceaușescu a luptat „pentru independența proprie, atît față de marile puteri străine, cît și față de poporul român. Rezultatul: independență fără libertate”. Ca urmare, „poporul este subjugat nu de străini, ci de propria-i oligarhie. Și asta e mai descurajant. Căci de străini sperî că vei scăpa, lupti continuu să scapi. De «ai tăi» cum să scapi?”. Iar „valorificarea moștenirii culturale”, altă sintagmă a limbii de lemn, nu era decît, de cele mai multe ori, o „șarlatanie”. Croșetele, sutele de note „corective”, grila ideologică a prefetelor îi desfigura fără greș pe toți „oamenii mari” dinaintea comunizării României: „Deci ce primim de la Rădulescu-Motru? Niște fragmente. Și acelea, amendate. De ce «valorificăm» atunci? a) Pentru a arăta că sîntem în continuitatea istorică. b) Pentru a arăta că și noi, românii, am avut falii noștri (pardon, filosofii noștri) = protocronism. De fapt, nu acceptăm nimic integral. Din trecut, din cultura trecutului. Pe toți îi judecăm după clișee, după paturi ale lui Procust, în care nici unul nu încap. (Ehei, cu religia!

Cum să accepți un cît de mic rol pozitiv al religiei și al bisericii în istoria națională? «Religia este numai dăunătoare. Scurt! Orice altă interpretare se respinge!»”.

O parte nu mai puțin consistentă a *Jurnalului* în discuție o alcătuiesc pasajele destinate unor scrieri beletristice, o „adunare de material” pentru „viitoarea construcție”. Un astfel de „material” nu e nici el rupt de prezent, formînd un corp comun cu acesta, precum un fel de transfigurare a prezentului, o proiecție a sa pe ecranul istoriei. Istoria josnică a actualității e filtrată prin cea eroică a înaintașilor transilvani producîndu-se un amestec insolit de planuri ce le unifică într-un epos potențat de tîlcuri perene. Victor Iancu își propune a scrie un roman despre Avram Iancu, cel adevărat, și despre un anume Axinte Grapini, ce se închipuie a avea o astfel de identitate în anii '50. Înternițat la Marmația, falsul Avram Iancu îl cunoaște pe Iuliu Bădăcin (*id est* Iuliu Maniu), osîndit de regimul totalitar la temniță grea pe viață, pe care, în nebunia lui, îl confundă cu Simion Bărnuțiu: „Va fi condamnat la doi ani și jumătate închisoare. Securității și procurorii declară că numai *face* pe nebunul, dar e perfect conștient. Face aproape un an de închisoare la Canal sau la stuf. Acolo muncește în general conștiincios. Numai din cînd în cînd are ocazia să devieze: cînd vede indivizi care i se par a fi tatăl sau fratele lui Avram Iancu («tatăl meu», «fratele meu»), Simion Balint, Axente Sever etc. Atunci începe să vorbească de revoluție, de soarta nației etc. După un an e trimis într-o clinică psihiatrică. Aici se comportă la fel. E docil, numai cu vorba deranjează. La început, ia bătaie și pentru asta. Apoi e lăsat în pace și în cele din urmă eliberat (după 7-8 luni). În sat nu mai recunoaște pe nimeni aproape. Pe mulți îi confundă cu contemporanii lui Avram Iancu”. Acuzat în timpul unei anchete brutale că ar fi „legionar”, „plesnit peste bot de-i sare singele pe nas”, eroul în dublă ipostază se autodefineste astfel într-o patetică formulă integratoare: „Eu nu sînt un simplu legionar. Eu sînt prefectul Legiunii Auraria Gemina! (pauză). Adică am fost. Acum sînt un simplu instrument în mîna călăilor poporului meu (sau «Acum sînt un simplu obiect de batjocură în mîna dușmanilor dintotdeauna ai nației mele»)”. ■

cărți primite

● Grațian Jucan, *M. Eminescu. Peste nemărginirea timpului*, Cîmpulung Moldovenesc, Ed. Fundației Culturale „Alexandru Bogza”, 2005.

● Velimir Hlebnikov, KA, proză, teatru, eseuri, versiune românească, prefată, tabel cronologic și note de Leo Butmaru, Nădlac, Ed. Ivan Krasko, 2005. 188 pag.

● Anton Jurebie, *Descompunerea pe jumătate*, Craiova, Ed. MJM, 2005 (versuri). 64 pag.

● Petre Constantinescu, *Frenesia iscusinței*, eseuri, București, Ed. Amurg sentimental, 2005. 214 pag.

● Ionel Găină, *Între două zări*, București, Ed. Publistar, 2005 (roman). 232 pag.

● Noe Smimov, *Replici în panteonul naturii*, scene din viața unor mari savanți români, București, Ed. Cheiron, 2005. 196 pag.

● Cengiz Bektaş, *Yapisi Yüre? n/ Clădirea inimii*, ediție bilingvă turco-română, trad. din lb. engleză de Ioana Ieronim, Nădlac, Ed. Ivan Krasko, 2005 (versuri). 68 pag.

comentarii critice

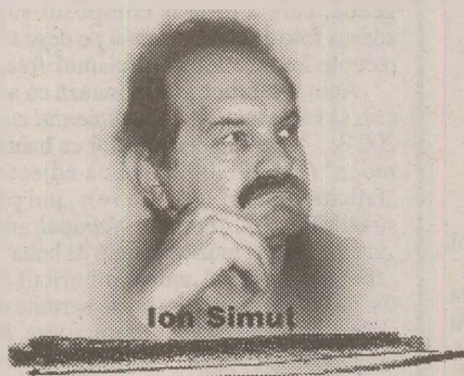
Romanul *F*, apărut în 1969, consacră un scriitor în elita prozei noastre contemporane. Dumitru Radu Popescu mai publicase până atunci șase volume de nuvele, dintre care s-au detașat *Dor* și *Duios Anastasia trecea*, plus alte două romane. Dar un stil narativ nou și o perspectivă epică originală se impun abia cu *F*, care deschide un ciclu epic, considerat până astăzi partea cea mai bună din întreaga creație, extrem de vastă, a scriitorului. Ciclul epic va fi extins cu alte patru romane, dar când e vorba de reprezentativitate axiologică și performanță estetică numai *Vânătoarea regală* (1973) îi face concurență romanului *F*. E, fără îndoială, un roman canonic, care poate fi așezat printre cele mai bune zece-cincisprezece din toată literatura română contemporană, într-o lectură oricât de exigentă și o selecție oricât de severă.

Recitit astăzi, nu mi se pare că a pierdut nimic, chiar dacă sunt elemente care pot să-i dateze anumite detalii. Mihai Iovănel, unul dintre tinerii noștri critici de încredere, postfațator al unei noi ediții a romanului *F*, certifică rezistența lui în timp, numindu-l „o carte impresionantă, o carte majoră, care ne poate reaminti, sau învăța, acum când la modă sunt minimalismele și pretextele romanești pentru nombrilism, că în spațiul ficțiunii umanitatea noastră poate fi precizată mai profund decât în oricare altă parte”. Circumstanțele, conexiunile sau intenționalitățile oblice ale cărții pot păli, dar rămâne revelația unei profunzimi umane, despre agresiunile istoriei care nasc monștri în conștiințele tulburate de frica schimbării.

Forțând nota politică a cărții, am putea-o considera deschizătoare de drum în seria romanelor obsedantului deceniu, acelea care fac un proces subtil al schimbărilor brutale din perioada stalinistă și imediat post-stalinistă (deceniul șase) – o serie continuată de *Păsările* lui Al. Ivasiuc (1970), *Marele singuratic* de Marin Preda (1972), *Fetele tăcerii* de Augustin Buzura (1974) și încheiată în 1980 de *Cel mai iubit dintre pământeni*, care epuizează genul și subiectul. Sensul critic este însă la D. R. Popescu eufemizat de dezvoltările simbolice și poetice, de arborescențele grotești ale unei istorii și ale unei lumi ieșite din țâțâni. Istoria este percepută ca farsă, iar protagoniștii ei, ca niște bufoni – cum bine observa Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*, plasând romanul derepopescian în categoria corinticului. „Incertitudinea lecturii”, după cum explică exegetul în același loc, se datorează imposibilității de a alege între real și simbolic.

Estomparea realității se realizează prin includerea unei apreciable și derutante doze de absurd în construcția narativă. Aleatoriul tulbură ordinea și sensurile. Cauza tulburării iremediabile a lumii rurale poate fi cu greu reconstituită, ca o traumă profundă, în colectivizarea forțată, însoțită de crime, brutalități și abuzuri. Rezultatul este cel care se vede și deconectează frapant: o lume anapoda, cu toate determinațiile slăbite, dacă nu suspendate. Spațiul și timpul sunt incerte, deși există vagi elemente de situare. Orașele imaginare Câmpuleț și Turnu-Vechi, satul Pătârlagele, dintr-o zonă cu mulți nemți, au legături și vecinătăți cu Timișoara și Reșița, amintite în roman. Reperele temporale pot fi identificate undeva în a doua parte a deceniului șase. Dar, într-o lume ciudată, stranie, cu valorile tradiționale zdruncinate, totul e dereglat: temporalitatea, comunicarea, relațiile umane (lipsite de cel mai elementar firesc), moralitatea, legile, ierarhiile. Deși e vorba în mod cert de lumea satului, *F* nu ne apare ca un roman țărănesc de felul *Moromeților*. Deși Tică Dunărințu întreprinde o anchetă pentru aflarea unui adevăr ascuns (cum a fost omorât tatăl său?), romanul nu are un aspect evident de omisiarism, pentru că nimeni nu mai are conștiința valorilor etice (adevărul, dreptatea, onestitatea), decât ca o vagă amintire. Deși deducem că raporturile dintre oameni sunt alterate de noile structuri ale puterii comuniste discreționare, în ofensivă împotriva rezistenței țăranilor la colectivizare, romanul nu e niciodată tezig politic. Dacă includem romanul *F* într-o categorie sau alta (romanul obsedantului deceniu, roman-anchetă, roman politic), o facem pe baza unor speculații ce nu-și au suficientă motivație. Incertitudinea lecturii (despre care vorbea N. Manolescu) derivă din însăși incertitudinea unei lumi în schimbare, o lume al cărei sens nu se întrevede, poate fi numai dibuit în obscuritatea istoriei complet debusolate.

Structura narativă e surprinzătoare prin noutate și derutantă prin disparitatea nucleelor epice ce plutesc într-o suspensie de particule, un amestec de realitate și fabulos, de autentic și incredibil, particule ce se ciocnesc într-o mișcare browniană. Cele trei părți ale romanului, de proporții diferite, creează numai o aparență de organizare: *Ninge la Ierusalim* (aproximativ 20 de pagini), *Boul și vaca* (170) și *Cele șapte ferestre ale labirintului* (200). Faptele nu pot fi puse cap la cap nici printr-o reordonare. Descentrarea narațiunii reproduce descentrarea lumii. Există lacune temporale, nebulozități, sincope, versiuni diferite asupra întâmplărilor, voci și interese care intră în conflict. Narațiunea este pulverizată până la o aproape imposibilă reconstituire a cronologiei și a unei lumi

O lume anapoda

Dumitru Radu Popescu, *F*, roman, cronologie și postfață de Mihai Iovănel, Editura Institutului Cultural Român, 2004, 404 p.

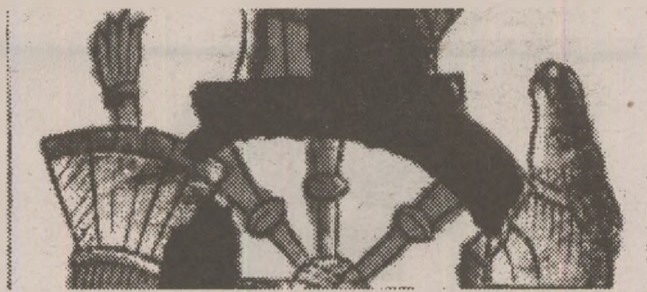
coerente. E o narațiune labirintică, având foarte multe ramificații cu drumuri închise. Aspectul de puzzle e dramatizat de cititor prin absența unor figurine, astfel încât întregul nu poate fi reconstituit, ci numai presus sau imaginat. Întregul e el însuși o ipoteză, ce se bazează pe un număr insuficient de piese dintr-un puzzle. Pare că unitatea, coerența, logica și armonia unei lumi au fost spulberate de un accident cosmic sau de o explozie internă. Demonul, principalul agent perturbator, e Moise, director de școală și activist cooptat în grupul de asalt ideologic asupra țăranilor obligați să-și înscrie pământul în colectiv.

Rolurile se lămuresc întrucâtva spre finalul romanului. În ultimul capitol, Tică Dunărințu discută mai ales cu Nicolae Pop, un fel de curier al satului, unul din însoțitorii lui Moise, activistul și insul demonic. Nicolae, martorul, este luat drept nebun sau farseur și, dându-și seama că este necreditabil, ar vrea să se reabiliteze. Tică, anchetatorul, încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat cu tatăl său, Horia Dunărințu, victima enigmatică. Moise, criminalul, dispare într-un accident de tren, ceea ce complică teribil lucrurile.

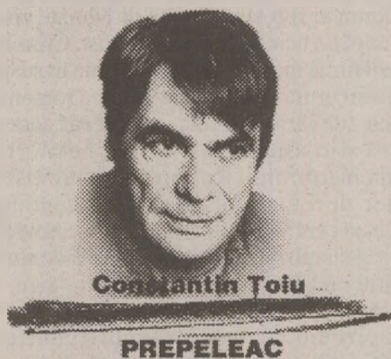
Nicolae, asumându-și vinovăția de a fi fost martor impasibil în crima care oricum ar fi fost săvârșită de Moise, vrea să acrediteze ideea că el l-a ucis pe brutalul activist. Criminalul devine el însuși victimă, martorul se transformă în suspect, pentru ca, în cele din urmă, în secvența finală a romanului, să săvârșească cu adevărat o crimă, alta decât aceea pe care ar fi vrut să și-o asume. Astfel, anchetatorul se pare că e victima martorului. Rolurile se schimbă într-un carusel aiuritor, de roman polițist ce poate continua la nesfârșit. Se naște un cerc vicios al crimelor, al vinovațiilor și al suspiciunilor generalizate. Ambiguitățile și confuziile fac să se împrăstie răul fundamental asupra tuturor.

Nicolae e singurul implicat care are probleme de conștiință. Când procurorul Tică Dunărințu îl eliberează, după ce fusese reținut ca învinuit fără probe (pe baza unui autodenunț) în anchetarea morții lui Moise, Nicolae cade într-o disperare neagră, pentru că se dovedea că „e un neisprăvit, un bețivan, un neputincios, un mort viu, un nimeni”. Libertatea era o pedeapsă insuportabilă, ucigătoare, pentru el. Procurorul mărturisește, despre dostoevskianul proces de conștiință al lui Nicolae: „Poate voia doar să-l privesc și l-am privit și l-am înțeles încă o dată că dorea să fie fericit și că alții îl considerau nefericit, bețiv; om de nimic. Însă n-aveam altă soluție: era nedreptate și mai mare ca el să fie condamnat pentru ceea ce nu săvârșise și era o nedreptate numai dacă el continua să fie privit cum fusese înainte de a-și asuma moartea lui Moise. Voise să se reabiliteze și nu reușise. Și tânjea și acum după ceea ce nu era el, după o faptă mare pe care un ins slab ca el n-o săvârșise” (p. 374). Dar dezbaterea morală nu se oprește aici. Doctorul Vasile îi deconspiră lui Tică o logică ascunsă a lui Nicolae, aceea că, dacă va fi omorât el, anchetatorul (cum de altfel se va și întâmpla), se va dovedi că Moise nu murise întâmplător, într-un accident, ci pedepsit cum se cuvine prin legea morală, căci altfel risca să fie transformat în victimă compătimită. Demonstrația este că Nicolae, cu toate complicațiile lui morale, e un labirint fără ieșire, ca orice om: „omul este un labirint ce se caută pe sine și nu se găsește și cu siguranță nu știe cine este, ce vrea, ce-a făcut: E un necunoscut el față de sine, și nu se poate cunoaște. Și nu doar mediul social este un labirint fără ieșire, ci și viața e, și omul în primul rând. Degeaba voia Nicolae să scape de acest labirint, să fugă de el, labirintul era în el” (p. 378). Avem aici o bună parte din „filosofia” narațiunii derepopesciene, deopotrivă cu deconspirarea resurselor ei subversive, profund anti-marxiste. Avem astfel atestarea unei viziuni existențiale care s-a sustras constrângerilor epocii. Rhetorica adevărului e minată și ea de derizoriu, pentru că, dacă omul nu se cunoaște pe sine, cu atât mai puțin poate afla adevărul despre lumea exterioară, iar rezultatul deliberărilor sale „este ceva între minciună și adevăr, căci și minciuna poate să ascundă multă omenie și dreptate și adevăr, și adevărul poate să fie cu găuri ca un cașcaval de acela care pute, deși unora le place” (p. 209). Prin urmare, întreaga anchetă a romanului în căutarea adevărului e inevitabil să nimerească în găurile acestui cașcaval: iluzoriul Adevăr.

Alienarea lumii se revelează prin inserturi de elemente aparent fantastice, prin viziuni halucinante, episoade macabre, intruziuni grotești, personaje insolite, psihologii distorsionate, anormale. Nat-uri umane paradoxale multiplică exasperant vocile narative și versiunile despre o realitate incertă. Adevărul se pierde în ceața relativismelor și a presupuzițiilor, uneori aberante. Lumea e sucită, stricată, pentru că e violent agresată în tradițiile ei. Din puzzle-ul tematic anunțat pe coperta primei ediții a romanului (fericire, femeie, fotbal, fugă, frică etc.) putem alege o temă dominantă: frica. O structură deschisă, o construcție faulkeriană de povestiri, o compoziție flexibilă, romanul *F* este o narațiune în derivă, ca însăși deriva lumii pe care o reprezintă. Un flux verbal inepuizabil (în care adjectivul este „omorât” – o performanță stilistică demnă de luat în seamă), romanul *F* dezvoltă senzuri multiple (politice, morale, psihologice, mitologice, biblice, fantastice), care se bruiază și se concurează unele pe altele, pentru a se pierde într-un labirint hermeneutic, imposibil de explorat și de elucidat până la capăt. Dacă există un capăt, adică o ieșire. ■

actualitatea

Constantin Toiu

PREPELEAC

Corectură necesară

O constituție viitoare a lumii ar putea avea drept prim articol următorul text:

Pe lângă libertate, învățătura este însușirea importantă a omului modern, răul fiind, de cele mai multe ori, urmarea lipsei acesteia.

De la 1789 spre noi, libertatea, în fine, în principiu cucerită, a tot fost proclamată pe glob, fără ca omenirea, de fapt, în ansamblul ei, să se aleagă cu vreun câștig temeinic și cuprinzător.

S-a văzut. Din contră. Se poate spune că, din pricina libertății, lăsată de capul ei, fără o acoperire reală, însoțită de regulă de o ignoranță întinsă pe largi suprafețe ale planetei... (ultimele... trei secole?)... avură parte numai de prăpăduri civice.

Sunt sociologi în stare să regrete, de exemplu,... comunismul, ca orice formă de dictatură, ce ar fi în stare să realizeze pe larg... instruirea *maselor* (Doamne ferește!) pe temeiul unei ideologii, pretins umaniste.

Ei mai susțin că acesta,... comunismul,... a avut ghinionul de a fi fost încercat mai întâi pe ruși și de ruși (cunoscându-li-se mai de mult metehnele), *chiar Lenin* afirmând din capul locului nepotrivirea... Și că, în viitor, cândva, bine aplicat, același regim totalitar falimentar ar fi până la urmă capabil să învețe Umanitatea, în întregimea ei, până la ultimul trib din cea mai izolată junglă de pe Terra, de pildă că... *pământul se învâртеște în jurul soarelui și nu invers... sau că trei și paispe...* etc., etc.

Dacă ar fi astfel,... dar numai dacă ar fi...

Adevărul însă e că s-ar arunca iarăși copilul din albie, cu albia clasică și cu jugul ei cu tot.

*

Totuși, problema rămâne: *Ignoranța*. Precum și necesitatea învățaturii.

Obsesia sociologilor amintiți, democrați, liberali prin concepțiile lor politice, este instaurarea *legală și obligatorie* a instrucțiunii de toate gradele, după posibilitățile fiecăruia, cu amenzi sau altele, ca în cazul permiselor de circulație automobilistice.

Astfel, în mare, juridic și cu acte în bună regulă, vor exista, un timp – nu am avea ce face, – o *clasă a cuvântărilor normale, de rutină și cealaltă*, picată la examenele elementare de limba română, *clasa cuvântărilor oarecum sau aproximativ*, în care puteți introduce din acest moment pe cine vreți dvs.; fie pe cei cu aspect de buldogi, fie cu figuri de urangutani, ce se perindă zilnic pe la televizorul dvs. casnic; fără dreptul, de aici înainte, de a se mai bucura de acest privilegiu, din cauza greșelilor gramaticale ieșind din uzul general.

Utopie?... Desigur. Dar... măcar să ne închipuim...

*

Alții, – pe același criteriu al învățaturii însușită de cetățeni, – ar vrea să se reinstaureze pur și simplu sclavia de pe timpul Imperiului roman, dacă tot ne tragem de la Râm... Înveți, știi, sus; nu, jos!

Ignoranții din cale afară și imposibil să învețe câte ceva, cât de cât, și care acum sunt mari șefi, să fie decretați peste noapte sclavi și trimiși la parterul social...

Ce satisfacție pe noi să vedem, tot la t.v., lectica maestrului Iordache, faimosul teoretician al funcției virgulei în limba noastră, dusă la trap de mardeiași avansați.

Parcă îl văd pe unul sau pe altul că sare și ne dă în judecată pentru că l-am jignit. Vorba lui Păstorel: *țoapa română* nu mai e țoapă, dacă nu se ofensează pe loc... ■

De mai multă vreme, mai ales în limbajul argotic al tinerilor, e curentă folosirea cuvântului *moea* pentru noțiunea de „gratis, gratuit”. Seria sinonimică a gratuității nu e prea bogată în română, nici în varianta standard, nici în cea populară și familiară

– lucru oarecum surprinzător, dată fiind importanța practică a conceptului. Există desigur perifraze – *fără bani, fără plată, de pomană*; expresia *pe blat* indică (în limbaj argotic) doar soluția ilegală; *gratis* și *gratuit* – termenii standard – sînt împrumuturi moderne din franceză (forma *gratis* motivându-se și prin latină); mai vechi și popular e turcismul *geaba*, care a produs compusul sudat *degeaba*, adesea folosit în construcția *pe degeaba*; în anunțuri recente își face loc anglicismul *free*.

Actualul *moca* funcționează ca adverb – „Bine că o să cânte *moca!*” (*Evenimentul zilei* = EZ 3743, 2004); „Asistenții persoanelor cu handicap muncesc *moca*” (EZ 09.2002) – și ca adjectiv invariabil: „felicități *moca*” (apropo.ro); „pui prăjit *moca*, pe străzile Romei” (*Jurnalul Național*, arhiva Internet); „intrare *moca*... muzica extrem de bună” (sapteseri.ro); „spațiu comercial *moca* în buricul târgului” (EZ 08.2005); în ambele ipostaze permite chiar gradația: „vând *aproape moca*” (computere. bursa. rol.ro), „bilet *aproape moca*” (weblog.ro). Cuvîntul argotic apare adesea în asociere cu termeni tehnici – „*hosting* apare de 1 GB” (phpromania.ro); „*hosturile moca* nu sînt sigure” (wmarena.ro) – și a pătruns destul de mult în limbajul jurnalistic marcat colocvial.

Forma *moca* constituie de fapt un indiciu cronologic și este un exemplu al reînnoirii permanente a limbajului familiar-argotic: în ultima vreme și la generațiile mai noi, ea a înlocuit forma și construcția precedentă cu același sens – (*pe*) *de-a moaca*. Aceasta din urmă circulă de cel puțin o jumătate de secol; o descoperim în literatură, de la proza cu tematică muncitorească a anilor '50 și pînă la optzeciști: „Bani? – ți-i dau eu, n-avea frică. Nu mi-o dai *pe de-a moaca*” (Nicuță Tănase, 1957); „Poți să plătești...? întreabă mecanicul. Doar nu crezi că-i *de-a moaca*” (G. Cușnarencu, 1988). Trecerea de la *moaca* la *moca* pare un caz de remotivare sau de etimologie populară bazată pe paronimie: vorbitorii care nu puteau da un sens expresiei *pe de-a moaca* au apropiat-o poate de un cuvînt cunoscut – *moca* (tip de cafea). Lucrurile sînt totuși mai complicate: cuvîntul *moacă*, cuprins în expresia *pe de-a moaca*, circulă încă destul de mult, în registrul popular și argotic, cu sensurile „față” și „cap”: „Are o *moacă* de gîde” (S. Tănase, 1990); „dacă ați citit CV-ul meu (dacă nu – clikați *pe moaca* mea și îl aveți”) (obrega.tripod.com); „se citește *pe moaca* ei că își dorește o carieră în modeling” (cafeneaua.com); *Dă-i la moacă!* etc. Circulă în continuare și expresia *pe de-a moaca*: „a dat sedii *pe de-a moaca* unor ziare care l-au pus în fruntărea poliștilor și ale notabilităților pe care i-a avut în alegeri” (*Ziarul de Iași*, arhiva Internet); „se pare că s-a săturat să utilizeze *pe de-a moaca* locuințele poliștilor și ale notabilităților satului” (*Jurnalul de Transilvania*, arhiva); „nici până în ziua de azi nu s-a prezentat la locul de muncă oferit *pe de-a moaca*” (*Cotidianul Argeșul*, arhiva); internetul ne permite să observăm chiar distribuția geografică echilibrată a expresiei, în toate zonele țării. Legătura dintre sensul cuvîntului *moacă* și cel al expresiei *pe de-a moaca* rămîne însă obscură. Din păcate, cheia etimologică lipsește chiar în cazul cuvîntului de bază: *moacă* pare să stea la originea derivatului *mocan*, a verbului *a se mocăi* și e pus în legătură cu mai multe formații expresive cu sens depreciativ (*mocofan*, *mocîrșan* etc.). E cu siguranță un cuvînt vechi în limbă; dar *Dicționarul Academiei*, *DEX-ul*, *Dicționarul etimologic* al lui Al. Ciorănescu indică toate același lucru: absența unei explicații convingătoare a originii sale. E presupusă o rădăcină cu sensul

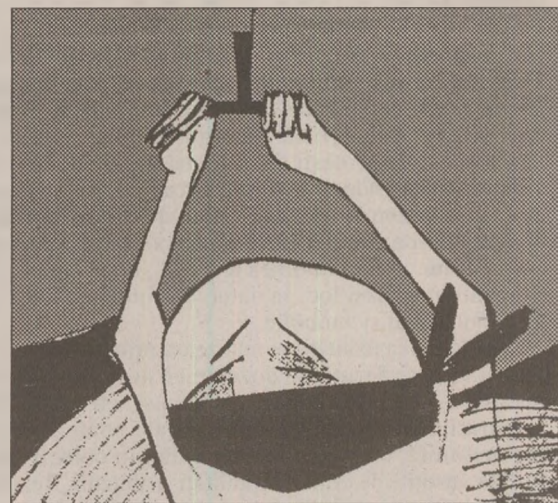
„obiect rotund”, din care *moacă* ar fi dezvoltat sensurile populare actuale: „bîtă”, „măciucă”; „cap”, „față”, „diverse specii de pești”. Poate că expresia „pe de-a moaca” a fost, inițial, un joc de cuvinte, o deraiere lexicală, substituție glumeață în formula *pe degeaba*; joc cu atît mai probabil cu

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Moca

cît ar fi implicat un sens metaforic vulgar al cuvîntului *moacă*.

Un semn al trecerii de la *pe de-a moaca* la *moca* e și faptul că prepoziția *pe* s-a păstrat în multe cazuri, în îmbinarea *pe moca*: „de unde fac eu rost de joace *pe moca* de pe internet?” (computergames.ro); „curioșilor celor mai curioși pot să le vînd (*pe moca*) o idee” (contrafort.md). Nici *moca* nu asigură în vreun fel stabilirea unei legături semantice: dimpotrivă, formularea – *a intra moca, bilete moca* – pare total absurdă. Unii vorbitori sesizează și comentează această ciudățenie, fără să bănuiască că punctul de pornire al expresiei nu are nimic de-a face cu tipul de cafea: „Nu cred că va găsi nimeni un răspuns la întrebarea: Cum s-a ajuns de la *cafea* la *ieftin*?” (aberații.ro).

Substituția *moacă* – *moca*, în urma căreia se creează o nemotivare de gradul al doilea, pare a fi tot una expresivă, glumeață, de tipul jocului de cuvinte cu salt stilistic: un cuvînt popular-argotic e înlocuit printr-un neologism internațional. În plus, forma corespunde tendinței limbajului familiar-argotic de a folosi cît mai mult cuvinte invariabile: *moca* intră în serie cu *mișto*, *nașpa*, *super* etc. Scurtimea formei, gratuitatea și absurdul îi explică în bună parte succesul. ■

comentarii critice

Însemnări pe marginea cărții lui Mihai Pelin

Deceniul prăbușirilor (1940-1950) (III)

și opera, precum și numeroasele articole pe care le-a scris. Spun asta nu ca să-i iau apărarea lui Maxy, cu privire la care, fără a-i nesocoti meritele, am propriile mele rezerve și încă foarte grave, așa cum voi arăta cu un alt prilej. Vreau numai să subliniez că necunoașterea în profunzime a lui Maxy are repercusiuni asupra judecăților domnului Mihai Pelin, punând în cumpănă pertinenta unei însemnate părți dintre ele.

Așa s-au petrecut lucrurile și atunci când s-a pronunțat asupra studiului meu apărut în 1946 (dar scris de fapt în 1945). Aici a intervenit, în multe privințe, o neînțelegere provenită din faptul că dânsul nu este un familiar al culturii artistic-plactice franceze și mai ales al celor mai importante scrieri teoretice din literatura universală despre cubism, devenite opere clasice de referință. Nu este domeniul său și nu i se poate pretinde. Or, domnul Pelin se avântă cu mult aplomb în probleme de strictă specialitate ce-i sunt în mod firesc străine. Nu pot purta o discuție publică cu un interlocutor cărui trebuie să-i explic cine sunt autorii de maximă autoritate în cauză, fie ei francezi, englezi, germani, italieni sau spanioli. Din păcate domnul Pelin nu mi-a pomenit vreodată de proiectul care a stat la baza cărții sale și nu a simțit nevoia să mă consulte. I-aș fi stat fără ezitare la dispoziție, ferindu-l de multe erori.

Mi-am recitat cu multă atenție studiul din *Revista Fundațiilor* și am rămas surprins de atitudinea adoptată de cel ce face obiectul însemnărilor mele. Descoperă, chipurile, în textul meu inadvertențe grave, care ar fi trebuit să-i sară în ochi oricui. Nu vreau să-l plictisesc pe cititor insistând pe prezentarea unor divagații. Atrag numai atenția că redacția revistei – care nu era concesivă și avea în comitetul ei de lectură scriitori de prestigiu – s-ar fi sesizat în fața unei inadvertențe flagrante. Nu a contrariat-o însă nimic. Nici pe cititori.

Desigur, ceea ce am scris în studiul de odinioară poartă într-o anumită măsură pecetea timpului și a conjuncturii momentului. Cu toate acestea, în covârșitoarea majoritate a alegațiilor conținute, studiul nu e cătuși de puțin reprobabil ci dimpotrivă; sunt folosite surse de incontestabilă autoritate în epocă, iar ceea ce am afirmat despre Maxy, încercând o reconstituire a evoluției parcurs, este criticabil sub raportul accentelor de interpretare și al ierarhizării valorice,

dacă avem în vedere perspectiva și sporul de informație de care dispunem azi. Domnul Pelin îmi atribuie însă tot felul de manevre, ba îmi face chiar procese de intenție.

„Afirmațiile lui Radu Bogdan – scrie dânsul – nu erau simple enormități, ci trădau intenția de a face o interesantă mișcare tactică, sondând totodată terenul. Mai întâi trebuia văzut dacă se putea strecura cu succes postulatul conform căruia singurii reprezentanți ai unei arte cu adevărat noi în România ar fi fost numai M. H. Maxy, Victor Brauner și Marcel Iancu. Și asta în timp ce ultimii doi părăsiseră de mult România – unul pentru că arta lui nu era prizată la București, celălalt din pricina antisemitismului din țară –, neavând, de altfel, nici un interes în a sluji comunismul în maniera lui M. H. Maxy. Dacă postulatul era admis, restul picturii interbelice nici nu mai intra în discuție. Oarecum la fel gândea și Ionel Jianu – dar cu o întârziere de un an față de Radu Bogdan – când susținea că pictorii grupați în jurul revistei *Contemporanul* ar fi fost șefii generației lor din 1945”, formule, de altfel, incongruentă, total lipsită de sens.

Eu nu afirm și nu sugerez *nicăieri* că M. H. Maxy, Victor Brauner și Marcel Iancu ar fi fost singurii reprezentanți ai unei arte noi în România. Artă lui Victor Brauner era foarte prizată în cercurile avangardiste din țară, cărora de fapt li se adresa. Știu din gura chiar a lui Victor Brauner că motivele lui de a părăsi definitiv țara – hotărâre luată în 1938, căci până atunci venea frecvent în România, chiar dacă se deplasa la Paris preferând contactele cu suprarealiștii locali – se datora atmosferei antisemite. De asemenea, nu am susținut vreodată că pictorii grupați în jurul revistei *Contemporanul* ar fi fost „șefii generației lor din 1945”.

Cât privește raporturile lui Victor Brauner cu comunismul, domnul Pelin nu s-a documentat, nu cunoaște nici una din sursele de informație, publice, aflătoare de-a lungul timpului, în presa din țară sau în cărțile de referință apărute în străinătate, privindu-l pe marele pictor. Îi recomand călduros preopinutul meu să consulte volumul de mari dimensiuni (34 x 28 cm.) al lui Didier Semin, *Victor Brauner*, apărut în 1990, la Paris, edit. Filipacchi, în special pag. 275-276, din totalul de 320. Este lucrarea cea mai bogată în informații din câte s-au publicat despre Brauner până azi, cu toate că prezintă o seamă de lacune și un aparat critic prea sumar (de pildă, lipsesc interviurile, foarte importante, putând fi semnate măcar cu o mențiune, acordate de artist în legătură cu biografia și creația sa). Cât privește raporturile lui Victor Brauner cu comunismul, Didier Semin scrie: „Lipsit de resurse financiare, în 1937 pictorul a fost nevoit să abandoneze Franța și să se întoarcă la București, unde a aderat la mișcarea comunistă ilegală, pe care a părăsit-o după numai un an, indignat de criminalele procese staliniste care se desfășurau la Moscova” (am recurs la o traducere liberă, adaptând-o la realitate, deoarece autorul afirmă o înscriere în partidul comunist ilegal, ceea ce în România era practic imposibil; nu te puteai „inscrie”) și încă simplu, la cererea ta, cum se proceda, probabil în Franța, dar cu prealabile recomandări și verificări – n.m. G.R.B.).

Remarc la domnul Pelin o lipsă de rigoare care mă surprinde în comparație cu acele scrieri ale sale care dovedesc o ținută contrarie. Nu vreau să mă lansez în aprecieri care să încerce o explicație în această privință; inegalități similare se mai găsesc și la alți mănuiitori de condei. Ce constat însă? La pag. 427 și 428 ale cărții sale sunt menționați în legătură cu un articol al meu, „Prima expoziție a grupului Flacăra”, publicat în revista *Arcades*, nr. 6, din 1949, după care aceasta și-a încetat apariția. Domnul Pelin afirmă textual (pag. 428): „Ultimul număr a fost acaparat aproape integral de Radu Bogdan, cu o cronică mamut despre Expoziția anuală de stat a artelor plastice din 1948”. Numărul respectiv are 142 de pagini, din care articolul în discuție ocupă 40, inclusiv ilustrațiile, decise de redacție; textul propriu-zis se reduce la 10 pagini și câteva rânduri. Nu i se poate reproșa domnului Pelin că este nepriceput în a socoti. Așadar, judece și cititorul...

George Radu BOGDAN

(continuare în pag. 19)

Pentru prima oară apare menționat numele meu în cartea domnului Mihai Pelin, la pag. 380, capitolul intitulat „Un campion al autorității: M. H. Maxy”. Mă voi afla adesea asociat cu Maxy de-a lungul variatelor ipostaze ale activității sale, care, într-un fel sau altul, implică vreo manifestare a mea. De astă dată e vorba de un studiu publicat în *Revista Fundațiilor Regale*, din aprilie 1946, pag. 866-873: „Un modernist, M. H. Maxy”.

Înainte însă de a intra în miezul problemei, fie-mi îngăduit să fac o precizare: Sunt de multă vreme cu domnul Mihai Pelin într-o relație amicală. Potrivit unor chestiuni de ordin cultural care mă preocupau, fie că era vorba de scrierile sale, fie de cercetări ale mele care îi solicitau deplasări și pierdere de timp, cu scopul identificării unor exemplare de presă, dânsul a fost foarte binevoitor și cooperant; în calitate de autor, mi-a dat totodată posibilitatea să profit de dosarul cazului Ion Caraion, concretizat printr-un volum cu deosebire substanțial și pertinent. Nu sunt animat așadar, în precizările pe care le fac, de vreun spirit de adversitate, chiar dacă ele contravin supozițiilor și interpretărilor ce-i sunt proprii, adesea inexacte și cătuși de puțin favorabile mie. Beneficiez de suficient simț al umorului ca să nu iau lucrurile în tragic.

Ele trebuie considerate așa cum se prezintă, ca o nostimadă contradictorie, în care fiecare parte își exprimă modul personal de a acționa și reacționa, fără a fi vorba propriu-zis de un conflict, ci doar de o confruntare a opiniilor în fața anumitor fenomene. Domnul Pelin este un imaginativ, acolo unde eu mă limitez a fi realist. Că intervine și un spirit polemic este dictat de natura subiectelor în dezbateră, prea adesea nu indeajuns de transparente ambelor părți.

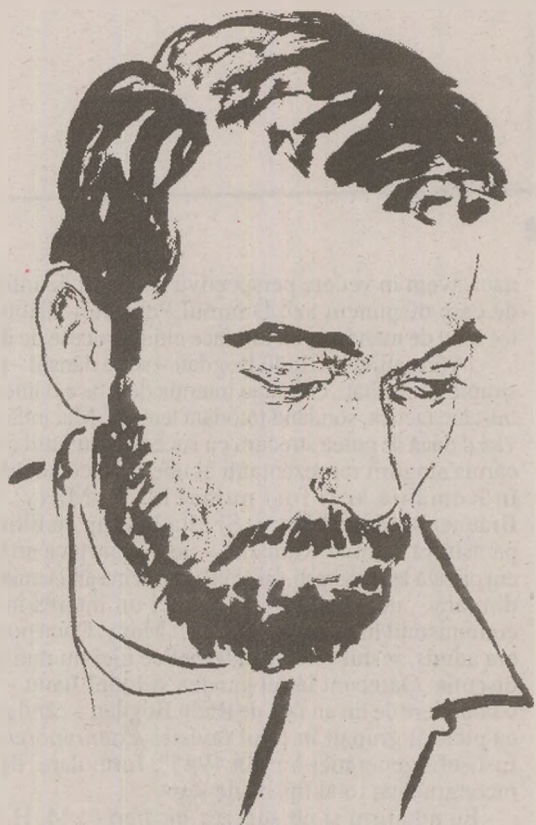
Cât privește amintitul studiu din *Revista Fundațiilor Regale*, domnul Mihai Pelin afirmă următoarele: „După experiența Văii Jiului a apărut un foarte interesant articol semnat de George Radu Bogdan, criticul plastic care în anii următori va semna mult mai scurt: Radu Bogdan. Articolul merită o atenție deosebită fiindcă paragrafele lui spuneau exact ceea ce ar fi vrut Maxy să se spună în momentul dat. Cine parcurge această lungă pledoarie partizană înțelege că ea i-a fost aproape dictată criticului, în sensul școlăresc al cuvântului”.

Mă opresc pentru moment la acest pasaj foarte revelator pentru înclinațiile speculative ale domnului Pelin, care înlocuiesc realitatea ce-i este necunoscută cu simple presupuneri, contând pe faptul că nici un cititor nu se va osteni să-i controleze afirmațiile, dedându-se unei munci anevoioase de cercetări și confruntări. Dacă totuși s-ar supune unui asemenea efort ar fi nevoit să constate, în fața probelor concrete, că aprecierile domnului Pelin rămân fără acoperire.

În treacăt fie amintit, posed o scrisoare târzie ce reflectă perfect modul de a reacționa al lui Maxy în fața unui articol al meu care exprimă „exact ceea ce Maxy ar fi vrut să se spună în momentul dat”, deși nu mi-a suflat în prealabil la ureche nici un cuvânt, totul constituind pentru el o surpriză întâmpinată cu entuziasm. Nu este cazul să insist acum asupra contextului care a generat faptul și să intru în amănunte, însoțindu-le de un comentariu prezentativ absolut necesar. Îmi propun să revin cu o altă ocazie, nu neapărat în legătură cu domnul Pelin.

Maxy nu mi-a mărturisit niciodată ce a gândit și simțit despre textul din *Revista Fundațiilor*. Nu s-a pronunțat și nici nu mi-a adresat vreo mulțumire, deși sunt convins că s-a bucurat, socotindu-mă negreșit un sincer susținător al său; m-a introdus însă, ca să-i fiu în preajmă, colaborator, părtaş la sarcinile comitetului sindical-artistic pe care, la vremea aceea îl prezida. Cât privește articolul pomenit – de fapt în bună parte un studiu și chiar primul ce s-a scris despre dânsul, – contribuția lui s-a mărginit strict la a-mi indica o seamă de adrese unde puteam vedea tablouri ale sale, deosebit de cele aflate în atelier.

Nu știu dacă și în ce măsură domnul Mihai Pelin a venit în contact cu M. H. Maxy, ținându-se seama că acesta a decedat în 1971. Este, din multe considerente, greu de presupus, în orice caz, deși personajul Maxy l-a preocupat cu insistență, tot ce a scris despre el dovedește o cunoaștere superficială, atât în ce privește omul, cât

Mircea Iorgulescu: Invitatul emisiunii de astăzi este Augustin Buzura, unul dintre cei mai proeminenți romancieri români contemporani, autor al unei opere ce impresionează prin masivitate și cuprindere. Absenții, Fetele tăcerii, Orgolii, Vocile nopții, Refugii, Drumul cenușii sunt titlurile unor cărți care, de peste un sfert de veac, jalonează un destin literar și fixează perimetrul unei experiențe creatoare ambele neobișnuite.

Apărut în 1970, romanul Absenții a fost atunci premiat de Uniunea Scriitorilor, dar interzis de autoritățile comuniste, un an mai târziu. Și pe bună dreptate, cenzorii vremii nu s-au înșelat. Romanul lui Augustin Buzura conține o radiografie drastică a degradării și înjosirii individului în lumea comunistă. Moartea psihică, anihilarea voinței, disoluția intelectuală, omogenizarea socială în primitivism erau, în Absenții, rezultatele opresiunii ideologice și ale terorii sistemului. Interzicerea cărții nu l-a demoralizat însă pe Augustin Buzura, următorul lui roman, Fetele tăcerii, având aspectul unui manifest insurgent îndreptat împotriva tăcerii axfisiante așternute peste zbuciumata și însângerată istorie românească de după al doilea război mondial.

Publicată în 1974, în plină ofensivă a național-comunismului lansat oficial de Nicolae Ceaușescu la începutul anilor '70, această carte a avut și ea un destin echivoc, nemaifiind reeditată vreodată oficial până după 1989, fiind însă multiplicată prin xeroxare și comercializată la negru de-a lungul multor ani. La limita dintre interdicție și permisiune aveau să fie, de altfel, toate cărțile lui Augustin Buzura, ca și articolele pe care le publica în săptămânalul clujean Tribuna la rubrica „Bloc notes”.

Însă cărțile nu sunt decât partea vizibilă a biografiei unui scriitor. Medic de profesie, descendent dintr-o familie săracă de maramureșeni, Augustin Buzura a trecut prin multe îndeletniciri și are din belșug ceea ce se cheamă experiență de viață. Confesiunea lui din emisiunea de astăzi definește mai curând omul decât scriitorul, pe cel care trăiește mai mult decât pe cel care scrie. Și, nu mai puțin, persoana publică. Fiindcă Augustin Buzura conduce de aproape șapte ani una dintre cele mai prestigioase instituții culturale românești, anume Fundația Culturală Română. Este o instituție pe care el a inventat-o, o instituție pe care el a construit-o, o instituție pe care – după vehemente contestații – chiar și cei mai înverșunați adversari ai săi o acceptă ca valabilă și utilă.

Vorbind despre sine, Augustin Buzura vorbește inevitabil despre lumile prin care a trecut, pe care le-a cunoscut, de a căror existență a fost atras și interesat în romanele sale. Una dintre acestea e lumea atât de specială a minerilor. Lume despre care Augustin Buzura a scris mult, lume a cărei imagine – în opinia publică românească – a fost, după mișcările de protest anticeaușiste din 1977, una foarte bună, dar care a devenit, după mineriade, una extrem de întunecată. Iar Augustin Buzura nu este doar fiul unui fost miner, ci a lucrat, cum veți auzi, el însuși într-o mină.

Există, Augustin Buzura, scriitori-medici, medici-scriitori. Sunt însă puțini scriitorii care, medici fiind, n-au profesat niciodată medicina. Sînteți unul dintre aceste cazuri. Ce a însemnat, totuși, medicina pentru dvs.?

Augustin Buzura: E o întrebare la care am încercat să răspund adesea, la care m-am gândit de foarte multe ori. Probabil mai târziu, când voi ajunge la momentul sintezelor, voi putea spune cu mai mult curaj ce-a însemnat pentru mine medicina. Deocamdată pot mărturisi că mi-a deschis o lume pe care altfel nu cred că aș fi descoperit-o ușor. La început, medicina a însemnat rigoare. Când am început să scriu..., de la primul text, am simțit nevoia să mă documentez – pentru o carte, pentru o povestioară, pentru un articol – exact ca pentru o lucrare științifică. Cel mai mult material rămâne în afara articolului, în afara romanului. Acesta a fost al doilea câștig important, cred eu, documentarea. Pe urmă, medicina a mai însemnat o lume de profesori care fiind, cum să zic, de școală veche, o parte dintre erau fiind chiar creatorii școlii de medicină românească din Cluj, reprezentau o mare cultură, o mare tradiție, și mai ales, niște obiceiuri pe care societatea nouă le cam părăsise.

M.I.: Dar de ce s-a dus absolventul de liceu Augustin Buzura la Medicină și nu la o facultate, cum se spune, umanistă? De ce medicină și nu o facultate de filologie?

A.B.: A fost rodul întâmplării ca am devenit medic. Dacă mă gândesc bine... A fost un moment în viață când m-am gândit foarte, foarte bine: în 1992, în Statele Unite, cînd mă aflam într-un spital și nu credeam că voi mai avea zile. Atunci m-am gândit, așa, la toate..., la viața mea, la întrebările pe care nu mi le-am pus niciodată cu toată seriozitatea. M-am gândit și la răspunsuri. Și ieri, ca și astăzi și, probabil, ca și mâine, nu cred că voi avea răspunsuri la cele câteva întrebări esențiale. Atunci am descoperit, de fapt, că eu am vrut ceva și soarta a vrut altceva. Și din această confruntare între mine și soartă, sau împrejurări, sau cum vreți să le spuneți, a câștigat întotdeauna soarta.

Am ajuns la medicină prin voința mamei. Eu am dorit să fac sculptură, visul meu era sculptura...

M.I.: Și la literatură, tot prin voia soartei?

A.B.: Da, tot prin voia soartei. Visam să fac sculptură, dar întâmplarea a făcut să se desființeze Școala de Arte Plastice din Baia Mare, drept pentru care a trebuit să aleg alt drum. Mama l-a decis. Era o ființă nemaipomenită, o voință incredibilă... Datorită ei sunt aproape tot ce sunt azi. Ea a decis: medicină! Eu am zis „filosofie”, am și dat admiterea la București, la Filosofie, dar mama mi-a suspendat veniturile. Ea, o biată țărancă din Maramureș, a venit în București, m-a luat și: ori faci medicină ori nu mai faci nimic! Tata mă visa, evident, preot.

M.I.: Tatăl era miner. Și miner.

A.B.: A fost și miner. A murit intoxicat cu plumb. O lungă perioadă a lucrat în mină, la minele acelea celebre de neferoase, „Dealul Crucii”, din Baia Mare. A mers în mină mai târziu, în timpul războiului, pentru că din mină nu-l luau pe front. El fiind mai colțos, au vrut să-l ia pe front. Eram în Ardealul de Nord cedat Ungariei. După perioada aceea groaznică a urmat colectivizarea, a mers la uzinele de plumb Phoenix din Baia Mare, unde s-a intoxicat cu plumb și din cauza acestei intoxicații a și murit. Mama a rămas țărancă.

M.I.: Augustin Buzura este un scriitor în romanele căruiă lumea din adâncuri, lumea de sub pământ, lumea minerilor, a cărei faimă este acum atât de întunecată, a existat încă de multă vreme. Și a existat fiind privită cu o undă de înțelegere mult mai puternică decât avea să se manifeste în ultimii ani, poate în mod explicabil. Acest element biografic – tatăl fost miner – a avut vreo importanță pentru interesul scriitorului Augustin Buzura pentru lumea din adâncuri?

A.B.: A avut mare importanță și trecutul tatei, dar mai ales faptul că am locuit foarte mult în Baia Mare. Baia Mare este un oraș... sau era, în special atunci, un oraș muncitoresc mineresc. Pe urmă, soarta a vrut, după aventura filosofică din București, să lucrez în mină, la rândul meu la mina „Petre Gheorghe” din Baia Mare. La început am fost educator, la un cămin de elevi-mineri unde învățau meseria mineritului sau meseriile din mină, mecanici de mină, electricieni de mină... După care am intrat și eu, la propriu, în mină. O perioadă nu foarte lungă, pentru că m-au trecut din nou să predau, ceea ce nu o să-ți vină să crezi, Tehnologia materialelor. Eu învățam cum se fac șaipe, lacăte, cum se fac diverse alte lucruri și la rândul meu, înlocuind pe un inginer, le predam elevilor.

Am trecut apoi în mină la propriu. Am ajuns ajutor de artificier, ceea ce era o calificare destul de bună pentru un tânăr de vârsta mea... Purtam explozoarele prin mină și... Aparțineam de-acum unei lumi pe care a trebuit s-o cunosc în toate tainele ei. Iar dacă m-a-ngrozit ceva și dacă a fost ceva care m-a urmărit mereu din această lume, au fost înmormântările mineresti. Era ceva înspăimântător. Și astăzi aud fanfara aceea a minei. Când citesc sau când se vorbește

i n t

Mircea Iorgulescu în dialog cu Augustin Buzura

Difuzată la 15 fe
faceam pe atunci la l
înregistrată mai înai
Fundația Culturală l
Transcrierea înre
literară, iar textul
Mihaela Șchiopu. (M

despre mineri, automat mă gândesc cu groază la a înmormântări sau la acele accidente de mină, când ved vagonetii încărcati cu minereu amestecat cu sânge și frînturi, cu bucați de oameni.

M.I.: A schimbat în vreun fel, Augustin Buzura, a schir noul chip al lumii minerilor, chip creat de mineriadel după 1989, acea imagine păstrată în memorie din adolescență și tinerețe?

A.B.: Da, aceea cu mineriadele a fost o poveste mai lu Pe mine m-au acuzat foarte mulți – erau revoluționari ultimă oră, oameni care, înainte de decembrie 1989, nu f nimic sau, mă rog, fugiseră sau turnaseră și așa departe; mulți dintre ei au ajuns mari progresiști și democ după '89 și... – dintre aceștia, în presă sau pe stradă, mai ales în publicații care au dispărut odată cu ei, mă acu de ce n-am scris despre mineriade, de ce nu am condamna Sigur că era o practică jalnică, o practica tristă să ridi pătură socială împotriva alteia; dar să vezi mai întâi ce întâmplă în jurul tău... pentru că trebuie să vă spun că și am fost controlat de nu știu câte ori – ce-am în geantă. ce port ochelari și așa mai departe – de mineri. Era o cate profesională la care țineam și am vrut să mă clarific, să dacă erau într-adevăr mineri cei care erau în Piață și c terorizau lumea. Minerii au un anume mers; merg aplec pentru că galeriile sunt vechi, sunt înguste, și merg u aplecați înainte. Minerii au la colțul ochilor crețurile ace negre și mai au un anumit fel de palme mari, aspre; nu t cei ce terorizau orașul aveau palme de mineri... Pen mine mai era o altă mirare: de unde știu ei unde locuie deputatul cutare, sau fruntașul politic cutare, sau und facultatea cutare când eu, care locuiesc în București de câ ani, n-aș putea să spun unde este strada x, y sau z?!

Am stat de foarte multe ori în Piața Victoriei sau zona Aviatorilor și îi cercetam cu interes tocmai pentru era, dacă vreți, ceva din trecutul meu în acești oame Ceva din viața mea sau din cărțile mele. Și voiam să-i v Trebuie să spun – nu m-am gândit că vreodată va trebui scriu despre asta – că nu toți erau mineri, pot băga mîna foc. Asta o dată. Pe urmă, minerii adevărați sînt de o candoan Erau exploatați, și asta e lucrul cel mai murdar și mai mizera pe care l-au făcut cei care i-au manipulat. Patriotism rudimentar, dragostea aceea primitivă, simplă de țară, a cum știau ei, aceste sentimente au fost exploatate în nume unor interese care, mă rog, astăzi se cunosc și lucrurile su destul de clare, cel puțin la nivel teoretic. Mi se părea a cinismul întruchipat.

M.I.: Din Maramureș, din mină, de la predarea Tehnologi

v i u

„Am refuzat politica de partid în favoarea proiectelor mele literare”

în emisiunea „Oameni, destine, istorie” pe care o am în *Libertate*, convorbirea cu Augustin Buzura fusese relativ două săptămâni, la București, în biroul lui de la reședință, în acel timp. A fost făcută de redacția revistei **România** stilistic de Augustin Buzura și de mine. Desene de

la Facultatea de Medicină din Cluj. În ce an se afla asta?

B. : În... '58. În '58, pentru că între timp am mai avut profesii. Am lucrat la circuitul Krateyl

LI. : La circ?!

B. : Da, la circ. Asta n-am spus-o până acum. Am îngrijit animale. Trebuia să câștig o pâine. În Maramureș e o lume aspră, trebuie să-ți câștigi existența. Ai mei, deși m-am ocupat de medicină, nu au putut să facă nimic. Am mai lucrat la circuitul Krateyl, în lunile cât s-a aflat în Baia Mare, hrăneam animale, eram specialist în crocodili și în alte jivine; după aceea am lucrat la stăruirea civilă, funcționar, iar apoi am ajuns pe piața de alimente din Baia Mare, după care am devenit funcționar la Direcția Regională de Statistică. Am mai lucrat la circuitul Krateyl, am alfabetizat muncitori forestieri, pe urmă am învățat într-o localitate, Valea Neagră. Și uite-așa...

LI. : Așadar, la Cluj. La Cluj, în 1958, încă trăia Blaga.
B. : Trăia Blaga. Și țin minte că exact în ziua înmormântării Blaga am fost luat de la Căminul Studentesc „Hasdeu”, la Securitate și ținut o zi întreagă, pentru că eram unul din puținii admiratori pe față ai lui Blaga. Fiind student, mergeam cu un grup de prieteni – erau printre ei poetul Alexandru și Ion Papuc – și ne uitam la Blaga, el se uita la noi, „tăceam împreună” sub nucul din fața casei lui. După aceea, ca student, s-a întâmplat să fac practică la Clinica de Psihiatrie, unde era Blaga internat. Acolo a și murit. Profesorul Blaga ne interzisese să mergem la etajul la care se afla, să-l deranjăm. Era, dacă nu mă înșel, salonul 13. Mergeam să-l văd în pofida interdicției profesorului. După ce am intrat, a fost depus la Capela Clinicilor, unde așa-zișii lui admiratori cam lipsiseră, în afară de doamna Blaga sau doamna Eli Blaga. Și eu strigasem colegilor mei: „Mergeți să-l vedeți pe Blaga, nu se poate să nu-l vedeți, măcar mort, dacă nu v-a interesat.” Ne pregăteam să închiriem un camion să-l însoțim la Lăncrăm. Securitatea m-a luat pe la patru dimineața și m-au ținut pe strada Traian până seara ziu.

LI. : Cum era atmosfera intelectuală a Clujului de la începutul anilor '50?

B. : Era ciudată, pentru că trăiau marii profesori, cei care creaseră învățământul medical. În Cluj existau Blaga, Gârbeanu, Goia, Moga, Hagișanu, D.D. Roșca... profesorul de istorie, profesorul Rubin Popa. Era o lume extraordinară. Fiecare oameni care nu s-au putut acomoda nicidecum sau nu voiau să se acomodeze cu noile maniere comuniste. Bunăoară, profesorul Velluda ne spunea, – trebuia să politizeze! –, ce

„tristă viață” ducea el în Londra pentru că trebuia să-și cumpere microscopul și chestii de felul ăsta. Alt profesor, de-al meu fusese medic-șef al Londrei. Era o lume foarte distinsă, foarte spălată, era...

LI. : Încă nu se omogenizase.

B. : Nu, era mare distanță. Uitaseam de profesorul Pamfil, pe care l-au trimis pe urmă drept pedeapsă la un azil de copii întârziați din nordul Moldovei, pentru că un grup de tineri, cum eram pe atunci entuziaști și patrioți, am ales să cântăm Hora Unirii, încă interzisă în 1957, pe la profesorii noștri. Pe noi, cei care organizasem aceste petreceri patriotice, ne-a luat Securitatea. Pe profesorul Pamfil l-au dat afară de la Clinica de Psihiatrie. Mai târziu a revenit ca profesor la Timișoara.

LI. : Cum s-a făcut trecerea spre literatură?

B. : Trecerea spre literatură? Printr-o banală întâmplare. Simțeam că pot să scriu, după ce citisem ce scriau alții prin revistele vremii. Pentru că, trebuie să vă spun, citeam enorm. Simțeam că trebuie să încerc. Prin urmare mi-am zis: fie ce-o fi, duc un lucru până la capăt. Aveam această obsesie, a lucrului dus până la capăt. Pe urmă am găsit, peste foarte mulți ani, spus de Blaga, că un ardelean este un om care duce un gând la capăt. Aveam această obsesie.

Am scris deci prima proză, am citit-o în cenaclul Casei de Cultură a Studenților. Întâmplarea a făcut ca la acea sedință să participe Mircea Zăciu, de fapt el era șeful cenaclului. Mi-a dus proza la *Tribuna* și, uite-așa, a trebuit să merg pe două drumuri aparent diferite, dar în realitate foarte apropiate.

LI. : Și totuși, după absolvirea Facultății de Medicină din Cluj Augustin Buzura nu a devenit medic practician...

B. : N-am devenit tot dintr-o întâmplare. Trebuie să spun că am scris literatură din nevoia de a scăpa de această obsesie, nu din voința de a continua să scriu. Eram într-o grupă strălucită, nu puteam coborî stacheta. Prin urmare mi-am propus să termin cu literatura, să mă țin numai de medicină. N-am putut. După ce am absolvit facultatea, visul meu a fost să fac psihiatrie și, mai ales, cercetare. Profesoara Aurelia Sârbu, care m-a preluat, din anul IV, la un cerc științific studentesc a socotit că aș fi fost foarte dotat pentru disciplina aceasta și, drept să vă spun, psihiatria îmi plăcea foarte mult. Ca student n-am avut prea mari ambiții, dar mi-am propus ca la anumite discipline să fiu, efectiv, foarte bun. Foarte bun eram la psihiatrie și neurologie. Iar profesoara făcea exerciții speciale cu mine. Citeam ce nu se putea citi, vorbeam ce nu se putea vorbi. Mi-a spus că mă va aduce cu orice preț la Cluj, la catedra de Psihiatrie dacă, evident, iau o notă foarte bună și la repartizare reușesc să obțin unul din posturile repartizate în psihiatrie. Repartizarea se făcea pe țară. Eu aveam notă de intrare printre primii, dar întâmplarea, iar întâmplarea!, și-a îndeplinit rolul. Alesesem un post de psihiatrie judiciară în Zalău și ghinionul a făcut ca un coleg de-al meu, care avea aceeași notă ca și mine dar avantajul că era căsătorit și cu copii, își făcuse actele pentru a fi medic la Securitate. S-a răzgândit pe prag și a luat el unicul post pe care-l visam.

LI. : La Zalău.

B. : La Zalău, la psihiatrie judiciară. Drept pentru care nu mi-a mai păsat și am luat Maramureșul.

LI. : Un fel de întoarcere la vatră.

B. : Da, dar întoarcerea era groaznică, pentru că am ajuns să iau chiar localitatea unde fusesem învățător.

LI. : La Valea Neagră?

B. : Valea Neagră, Firiza. Unde vedeai soarele cam două-trei ore pe zi.

LI. : Și probabil nu în fiecare zi.

B. : Nu în fiecare zi. Acolo era o lume foarte dură, de tăietori de lemne, de specialiști în alcool...

LI. : E ceva din această experiență în Fetele tăcerii?

B. : În *Fetele tăcerii*, da, destul de mult. Inclusiv acea asociație, „*Sugativă*”, unde seara de seară ne întrecem cine putea bea mai mult.

LI. : Ați trecut și prin asta?

B. : Da, a fost o experiență cumplită. Mă încerca așa, o disperare, o stare îngrozitoare că nu voi mai putea părăsi satul, că nu voi avea ce mânca... Apele luaseră podul, acoperiseră și drumul spre Baia Mare. În lipsa altor alimente, mâncam cartofi. Îi număram: azi zece, mâine nouă, poimâine opt, pentru că nu se putea ieși din zonă. Și atunci beam. Că nu mai rămânea altceva de făcut.

LI. : Palincă?

B. : Da. Iarăși mama, Dumnezeu s-o ierte!, a venit într-o bună zi și, văzându-mă în ce hal arăt, a spus: *Vii acasă, aici nu mai rămâi o zi!*

LI. : Așa a fost revenirea în Maramureș...

B. : Da, revenirea ca medic. Un drum spre medicină

era însă și prin intermediul redacției *Tribuna*, care avea o secție de știință. Și astfel am fost luat de către Dumitru Mircea.

LI. : Dumitru Mircea... este vorba, nu?!, de autorul, premiat cu Premiul de Stat prin 1952-'53, pentru un roman despre colectivizare, *Pâine albă*.

B. : El era redactorul șef. A fost de acord să mă ia dacă aprobă, evident, Comitetul Regional de partid, primul-secretar... Și secretar era Maxim Berghianu. Astfel că datorită lui Maxim Berghianu...

LI. : ... s-a născut scriitorul Augustin Buzura.

B. : Datorită lui am rămas în redacție, la *Tribuna*. Căci oricum aș fi scris.

LI. : Îmi aduc aminte de romanul lui Dumitru Mircea datorită unui amănunt, l-am citit pe la zece ani, habar n-am cum mi-a căzut în mână. Nu mai știu decât că era vorba, la un moment dat, de niște feroși dușmani ai poporului, niște chiaburi sau cam așa ceva, care își manifestau dușmănia ascultând posturi de radio străine în limba română, amănunt pe care îl țin minte fiindcă în anii aceia tatăl meu asculta și el „posturi străine”, avea un radio cu câști, un radio cu galenă, n-aveam curent electric. Eram foarte mândru, în secret, că eram și eu un fel de „dușman al poporului”, prin procură, ca să vezi ce efecte de-a-ndoaselea avea literatura „realist-socialistă”. Și uite, noi acum facem un interviu pentru Europa Liberă! Dar să trecem. Augustin Buzura a intrat așadar în viața literară prin poarta paginilor de știință de la revista clujeană *Tribuna*...

B. : Da, unde-am rămas până în zilele noastre. Și de unde n-am de gând să plec, pentru că țin foarte mult la această revistă.

LI. : Fidelitate de ardelean sau fidelitate de intelectual?

B. : Aș spune că este o fidelitate intelectuală. Și de ardelean, dar mai ales de intelectual care cunoaște foarte bine zona.

LI. : Nu că aș vrea să fac o distincție între „ardelean” și „intelectual”, Doamne ferește!

B. : Mai sunt și ardeleni intelectuali. În ce mă privește, știu prea bine cât este de necesară această publicație literară în Cluj.

LI. : Chiar dacă ea poate fi, uneori, nu tocmai bună?!

B. : Deocamdată cred că este bună. În ciuda lipsurilor dureroase. Nu poți să faci astăzi o revistă bună când, datorită numeroșilor miniștri ai Culturii și atitudinii față de cultură a foștilor miniștri, nu s-au plătit, bunăoară, onorariile de un an și jumătate. Omului trebuie să-i plătești munca. De un an și jumătate sau de aproape doi ani se scrie numai pe prietenie, pe „obraz”, iar la rândul-ți dai pentru a primi. Fără bani nu poți să faci politică culturală, nu poți să faci o publicație bună dacă nu ai bani. Cu onorarii neplătite de un an și jumătate, cu salarii care vin la voia întâmplării, mai mult nu vin decât vin, cu imposibilitatea de a plăti colaboratori și redactori buni, este normal să nu poți face ceea ce trebuie și, mai ales, să nu-ți îndeplinești misiunea pe care ți-ai asumat-o în acea parte de țară. Și care este, cred, foarte importantă.

Pe de altă parte, nici nu poți recurge la sponsori pentru că banii din sponsorizări merg în nesfârșitul și necunoscutul buzunar al Ministerului Culturii.

(continuare în pag. 19)

interview

Mircea Iorgulescu în dialog cu Augustin Buzura

„Am refuzat politica de partid...”

(urmare din pag. 17)

MI: A existat o lungă perioadă, începând de fapt din 1970, de la apariția romanului *Absenții*, o lungă perioadă în care Augustin Buzura era, probabil, autorul cel mai citit din România, și citit în mod subversiv. Romanele îi erau trase la xerox. Se vindeau cu sute de lei, ceea ce reprezenta...

A.B.: Chiar și mii...

MI: ... de câteva sute de ori prețul de atunci. Era și unul din cei mai prolifici autori dintre cei care, cum se spune, contau, poate cel mai prolific. Și cu toate acestea, după decembrie 1989 Augustin Buzura a surprins pe mulți prin absența sa de pe scena politică, scenă pe care s-au aflat, și încă se mai află, mulți scriitori. Care este explicația?

A.B.: N-am părăsit scena politică nici o singură clipă. Diferența este de percepție. Nu am vrut să fac parte din vreun partid. De ce? Pentru că la noi ideea de partide, așa cum le înțeleg eu și cum există în lume, este încă departe de asemenea modele. Deocamdată nu există decât conflicte între diverse echipe și interese foarte concrete, nu între doctrine, între partide în înțelesul propriu al cuvântului. Au reapărut și partidele tradiționale cu care, dacă este să fiu foarte cinstit, n-am întrerupt o singură clipă legătura adică cu personalitățile care mai erau în viață.

Acest activism practic, pentru a învăța oamenii ce înseamnă doctrină, pentru a învăța oamenii cum să aleagă între unii și alții, m-ar fi îndepărtat într-un fel de masa de scris. Dacă voiam cu adevărat să am o ascensiune sau o carieră politică îmi făceam un partid propriu. Pentru că, trebuie să vă spun, am scris statutele a zeci de sindicate în perioada aceea. Unor partide foarte cunoscute, pe care nu le pomenesc, le-am adăugat în statutele lor – publicate, evident, în *Tribuna* – multe capitole pe care le uitaseră. Am refuzat însă politica de partid în favoarea proiectelor mele literare. Pentru că eu aveam și continui să am proiecte literare pe o viață. Nu scriu la întâmplare, scriu conform unui program de lucru și unui mod de a fi. Scrisul este modul meu de a fi și de a mă exprima. Nu sunt făcut pentru activism și nici nu mi se pare că mai am timp pentru așa ceva. Viața a cam trecut și mi-am spus că între a face o carieră politică și a scrie un roman, prefer să scriu romanul.

N-am renunțat însă la politică o singură clipă și mi-am zis să fac ceea ce pot mai bine. Și am făcut politica culturală a țării încercând să creez un sistem de relații cu lumea. Să difuzez cultura română în lume, să creez publicații care să poată arăta lumii că avem ce spune și avem și cum spune și în ce formă. A crea aceste lucruri se cheamă tot politică. Dar cei care continuau să mă critice au înțeles prin politică doar acest activism în stradă. Sigur că am fost și în Piața Universității, am fost în multe seri, am fost și la diverse demonstrații, să văd cum sunt și ce gândesc oamenii. N-am lipsit, cred, de la nici un eveniment important, politic sau de vreun fel. Însă toate acestea le-am făcut în numele literaturii pe care, în clipa de față, o scriu. Pentru că vine o vreme, un moment când trebuie să te întrebi, când ești obligat să te întrebi ce lași în urmă. Care este cartea care să te reprezinte. Care este, cum să zic, mesajul tău, pe care-l lași celor care te vor urma. Toate aceste lucruri m-au obligat să optez.

Datoria față de țară cred că mi-am făcut-o lucrând la această Fundație și pierzând un timp enorm pentru a difuza în lume civilizația acestei țări, cărțile colegilor și prietenilor mei care, mulți dintre ei, continuă să mă înjure sau să mă predea la școală „altfel” decât o făcuseră înainte de revoluție.

MI: Ce-a însemnat Fundația? Fundația Culturală Română a fost înființată la scurt timp după decembrie 1989, o instituție care a început de la zero.

A.B.: De la zero, dar și cu o poveste pe care eu atunci n-am cunoscut-o. Abia pe urmă am descoperit-o. Mi s-a cerut de foarte multe ori să particip la alegeri, să candidez, să fac parte... N-a fost partid care să nu-mi fi propus să candidez; fie și ca independent, pe vreo listă pentru Senat ori Camera Deputaților. Am refuzat. Nu mi se potrivea și mă socoteam prea bătrân.

S-a întâmplat să mi se amintească însă de o întâmplare pe care o cunoști bine, când am fost chemat de multe ori la Comitetul Central și amenințat că voi fi dat afară dacă nu înjur *Europa Liberă*, dacă nu mă desolidarizez de *Europa Liberă*, din cauza unor articole despre difuzarea culturii române în lume care fuseseră acolo intens mediatizate.

MI: *Europa Liberă* a preluat foarte multe dintre articolele lui Augustin Buzura din perioada comunistă. Ele erau transmise...

A.B.: Aproape fiecare articol.

MI: ...erau transmise fie la rubrica „Articolul zilei” – era vorba de tabletele din *Tribuna* –, fie la emisiunile culturale făcute, la Paris, de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Unul dintre aceste articole...

A.B.: Era un articol din *Secolul 20*.

MI: ... Un articol din *Secolul 20* despre starea tristă a...

A.B.: ... a difuzării culturii române în lume, a cunoașterii culturii române în lume. Ei, și mi s-a amintit, „Domnule, ai criticat povestea respectivă, acum ai șansa s-o faci?”

MI: Asta s-a întâmplat în ianuarie 1990?

A.B.: Asta a fost în ianuarie '90. Eu făceam parte din Consiliul Cultural al Frontului Salvării Naționale, cu Caramitru, Hăulică, Pleșu și alți câțiva...

MI: Dinescu, Ana Blandiana, Doina Cornea... Doina Cornea demisionase foarte repede...

A.B.: Nu, ei erau în Consiliul mare al Frontului. Eu eram într-o secție culturală.

MI: La „intelectuali”.

A.B.: Da, la intelectuali. Ne ocupam cu numirea noilor directori la edituri – mulți au rămas până în ziua de astăzi – și a redactorilor șefi. Căutam diverse soluții pentru a dinamiza cultura. Fundația s-a înființat în aprilie '90. Atunci mi s-a amintit, „domnule...”

MI: Cine a amintit?

A.B.: Nu-mi aduc aminte foarte exact. Cred că Petre Roman.

MI: Asta înseamnă că Petre Roman fusese un cititor al revistei *Secolul 20* sau îi spusese ceva de articolul acela. Sau ascultase *Europa Liberă*!

A.B.: N-aș putea să precizez. În orice caz mi-a spus, îmi aduc foarte bine aminte, nu știu, cred că Petre Roman a fost, *Ei, ai criticat asta, fă-o!* I-o fi spus cineva, a citit el, n-aș putea să spun, n-am verificat vreodată. Și mi se părea o datorie de onoare să mă țin de cuvânt. Dacă am făcut-o, să încerc să fac. Renumele nou-înființatei fundații era înspăimântător. Eu nu văzusem, ca vajnic locuitor al Clujului, cum arăta *Tribuna României*, știam

doar că există. Am găsit pe urmă, uitate pe-acolo, niște numere. Eram înjurat pentru lucruri de care habar n-aveam că există: o Asociație *România*, nici nu mă interesase. Văzusem că există un Institut pentru Relațiile Culturale cu Străinătatea pentru că, de ziua nu știu cărei țări, la televizor se dădea un minut o imagine cum cineva ținea o conferință despre țara respectivă cu ocazia zilei naționale și asta se întâmpla la IRCS. Deci, cam asta era toată „cultura” mea în materie de „moștenire”.

Nu știam ce moștenesc. Fundația a fost făcută, printr-o hotărâre, din aceste instituții unite. Eu am rămas cu șoferul, cu secretara, cu... nici nu mai știu, niște oameni pe care i-am dat afară pe urmă. Dar, efectiv, nu știam ce moștenesc. Însă m-a fascinat ideea de a clădi ceva. Și împotriva tuturor înjurăturilor, care au fost și multe, și din toate părțile. Și, mai ales, toți se întreba ce s-a întâmplat cu mine. Din țară, din străinătate. Nu se întâmplase nimic, făceam ce-am făcut exact și înainte de '89.

Mă revolta doar faptul că eu, care am ținut-o 30 de ani sau 40 de ani pe o singură melodie și nu sugeram, ci chiar spuneam despre ce era vorba, m-am pomenit dintr-o dată făcut comunist de către cei care chiar nu făcuseră nimic împotriva fostului regim. Foarte mulți se întreba ce s-a întâmplat cu mine de m-am fesenizat și așa mai departe. Dar eu știam ceva teribil de simplu: faci un lucru când se ivește ocazia. Niciodată nu va veni un guvern care să le convină tuturor. Niciodată nu va veni un președinte care să mulțumească pe toți românii. Doamne păzește să vină! Sau să existe vreunul.

MI: Dar publicațiile guvernamentale, publicațiile de partid ale partidului de guvernământ din acei ani, este vorba de PDSR, l-au acuzat deseori pe Augustin Buzura că duce o politică antiguvernamentală și anti-PDSR și că mănâncă degeaba banii statului.

A.B.: ... și că fac politică împotriva guvernului și a partidului tocmai pe banii lor. Ceea ce era o eroare. Nu făceam nici pe banii lor, nici împotriva lor, ci făceam exact ceea ce trebuie. Dar era mentalitatea aceea veche, primitivă... Evident că a fost foarte, foarte greu. Puterea spunea că sunt al opoziției, opoziția că sunt total și definitiv vândut puterii și se întreba ce se întâmplă cu mine. Mi-am zis însă că nu există argument mai solid decât faptele. Dacă sunt și dacă înseamnă ceva și dacă sunt capabil de ceva, voi dovedi că sunt în stare să creez o asemenea instituție, încât s-o accepte sau, oricum, să nu o poată ignora nici unii, nici alții. Și, într-un termen foarte scurt, bazându-mă pe relațiile pe care le aveam în străinătate, am reușit să ridic din neant această instituție. Evident că nu singur, unicul merit pe care mi-l recunosc cu adevărat este că am știut ce vreau și mai ales că mi-am găsit colaboratori, aș îndrăzni să spun, mai buni decât mine. Care să mă contrazică tot timpul. Adică era obsesia mea să nu adorm o clipă. Sau să nu mă mulțumesc cu ceea ce am câștigat.

În 1987 fusesem invitat la Amsterdam, la constituirea unei Fundații Culturale Europene, din care făceau parte Günter Grass, Edgar Morin, Castoriadis, Bătov, Havel... Noi protestam atunci, țin foarte bine minte, pentru eliberarea lui Havel, membrul nostru fondator, și el a trimis un mesaj din închisoare. Anul acesta, Fundația sau Grupul Gulliver împlinește 10 ani și el va veni la București pentru a sărbători cei zece ani, sper să putem publica sau da atunci la televizor și filmul pe care ni l-a trimis Havel, și mesajul lui și toate câte s-au întâmplat în acești 10 ani.

MI: Chiar e prevăzută vizita lui Havel pentru 1997?

A.B.: Nu știu ce demersuri a făcut sau va face președintele Fundației, Steve Austin, un intelectual olandez care se ocupă de aceasta. Eu sunt doar gazdă.

MI: Dar propunerea există, nu?

A.B.: Este decis, demersurile s-au făcut, invitațiile de principiu s-au făcut.

MI: Pentru ce perioadă? Când?

A.B.: Acum, în februarie, vom hotărî. Sigur este că va avea loc la București și la Sibiu, în februarie va veni staff-ul de la Amsterdam pentru a pune la punct ultimele detalii. Sigur mai este că vor veni vreo sută de intelectuali din Europa, foarte importanți și foarte implicați în mișcarea aceasta cultural-politică. Și tot atât de sigur este că, datorită multora dintre ei, relațiile nu le-am stabilit de la instituție la instituție, ci de la om la om. Noi în lume

comentarii critice

apelăm de la un om la altul sau de la un coleg la altul, de la un prieten la altul și datorită lor am reușit să stabilesc..., adică mi-am valorificat prietenii în interesul Fundației Culturale Române.

ML: Augustin Buzura, de mai multe ori, pe parcursul acestei discuții ai făcut observația că sunteți într-un moment în care vă faceți bilanțul. Aveți însă abia 58 de ani, nu e cam devreme?

A.B.: Păi nu e devreme deloc. Nu înseamnă că mă pregătesc de moarte, Doamne păzește!

M.I.: În politica românească sunt însă oameni mult mai în vârstă.

A.B.: Dar vreau să spun ceva, à propos de politică. Mi-am sacrificat o groază de pasiuni, mi-am sacrificat toți anii aceia de dragul literaturii. Și atunci, ca și acum, am făcut politică într-un singur mod: prin ceea ce scriam, prin ceea ce eram. Îmi aduc, de exemplu, aminte că eu, ca fiu de proletar, am fost invitat să fac parte din Comitetul Central UTC ca reprezentant al județului Cluj. M-au dat afară peste noapte din cauza cuvântării pe care am ținut-o la reuniunea comitetului regional Cluj, pentru că pur și simplu n-am vrut să dau textul să mi-l citească înainte. N-am acceptat să mi se sugereze "ideile". Hărțile cu viitorii membri erau de mult tipărite, le-am făcut o pagubă foarte mare, că a trebuit să se tipărească din nou, deoarece m-au scos de pe liste peste noapte.

Puteam să fac o carieră politică extraordinară înainte, fiindcă aveam toate datele. N-am făcut-o. Nu am făcut-o nici după. Iarși aveam toate datele. Am citit acum în *Cartea Albă a Securității* că mă urmăresc din '67, prima notă informativă care există în *Cartea Albă a Securității* despre mine e din 1967. Ar fi cam 30 de ani!

ML: Da, ar fi, dacă urmărirea ar fi continuat și după 1989.

A.B.: Ce să spun?! A continuat, n-a continuat, mister Dar nici nu m-a interesat. Toată viața am spus exact ce-am crezut, indiferent de context. Nu m-a interesat decât adevărul meu. Asta mă liniștea, asta îmi dădea o liniște deplină. Chiar și când greșeam, greșeam din sinceritate totală. N-am ținut decât să spun adevărul în orice moment și indiferent cât m-ar fi costat.

Puteam, așadar, să fac și după '89 carieră. Am făcut însă același lucru, adică înțelegând politica în felul meu. Și, ca să revin la scris și la așa-zisul *testament* despre care s-ar putea presupune că există din cele spuse până acum, *testamentul* meu ar însemna încă două, trei romane care mă obsedează, le am în minte și trebuie să le scriu. De asemenea, un volum de amintiri și un pseudo-jurnal, pentru a corecta anumite date despre întâmplări la care istoria m-a ajutat să particip sau despre prieteni care, aș îndrăzni să spun, m-au înțeles într-un moment sau altul al vieții mai puțin decât mi-aș fi imaginat.

M.I.: Și cei care au înțeles mai mult?!

A.B.: Și despre aceia, cu atât mai mult. Trebuie să le întind, ca să spun așa, o floare peste timp, adică să le spun cât le sunt de recunoscător pentru că într-un moment sau altul al vieții nu m-am simțit singur. Și asta este teribil să nu te simți singur și izolat. Pentru că, pe de-o parte, solidaritatea aceasta și prietenia îți dau foarte multă putere; pe de altă parte, îți confirmă că ești pe un drum bun, drum corect, că și alții gândesc ca tine. Și că alții vor să facă și ei același lucru ca tine. Mă simt deci obligat și față de acești oameni și trebuie să le mulțumesc.

Ca să închei "capitolul", vreau să spun că am avut o foarte grea intervenție pe cord, în 1992, care m-a scos o perioadă din activitate. Când mă întrebau în ziare de ce n-am scris despre evenimentul cutare, eu mă gândeam dacă mă voi mai întoarce vreodată din spitalul din Louisville, SUA, unde mi s-a făcut această intervenție, ajunsă celebră prin Elfin... Soarta a făcut să mă nasc a doua oară chiar în Statele Unite. N-am crezut că mă voi întoarce vreodată de-acolo. Din cauza aceasta mi-am făcut un inventar foarte riguros a ceea ce pot și a ceea ce nu pot într-un timp previzibil. Acest timp înseamnă, pentru mine, niște cărți. Și sunt cărți începute, cărți în proiect, la care nu vreau să renunț cu nici un preț. Sigur că m-ar fi tentat grozav să particip la viața aceasta politică activă. Dar nu le poți face pe toate și atunci alegi de obicei ce ți se potrivește, și eu am ales și de data aceasta ce este mai greu...

M.I. Mulțumesc, Augustin Buzura. ■

Insemnări pe marginea cărții lui Mihai Pelin

Deceniul prăbușirilor (1940-1950)

(III)

(urmăre din pag. 15)

Parte curioasă este că în paginile următoare ale cărții mi se aduc o seamă de elogi, precizându-se că în scrisul meu (cel din 1947) folosesc „criterii proprii unui spirit liber de convenții” și că „nu lipsite de interese sunt cronicile pe care le-a consacrat în același an lui Ion Țuculescu și Alexandru Ciucurencu. [...] „Pictura lui Ciucurencu – scria Radu Bogdan – e sortită să împace cerințele unui public larg, devenind accesibilă prin însuși elementul mai greu sesizabil pe care, de fapt, îl include: prezența iluzorie a obiectului”. O egală finețe investise Radu Bogdan și în interpretarea operei lui Ion Țuculescu: „Arta lui corespunde unei sensibilități rurale, fără ca pentru aceasta să se poată vorbi efectiv de un primitivism, ci de o autenticitate creatoare, indisolubil legată de o anumită realitate specific românească”. Mult mai târziu se va dovedi că nu era vorba în astfel de cronici doar de rafinament, ci și de capacitate profetică: Radu Bogdan întrezărea în

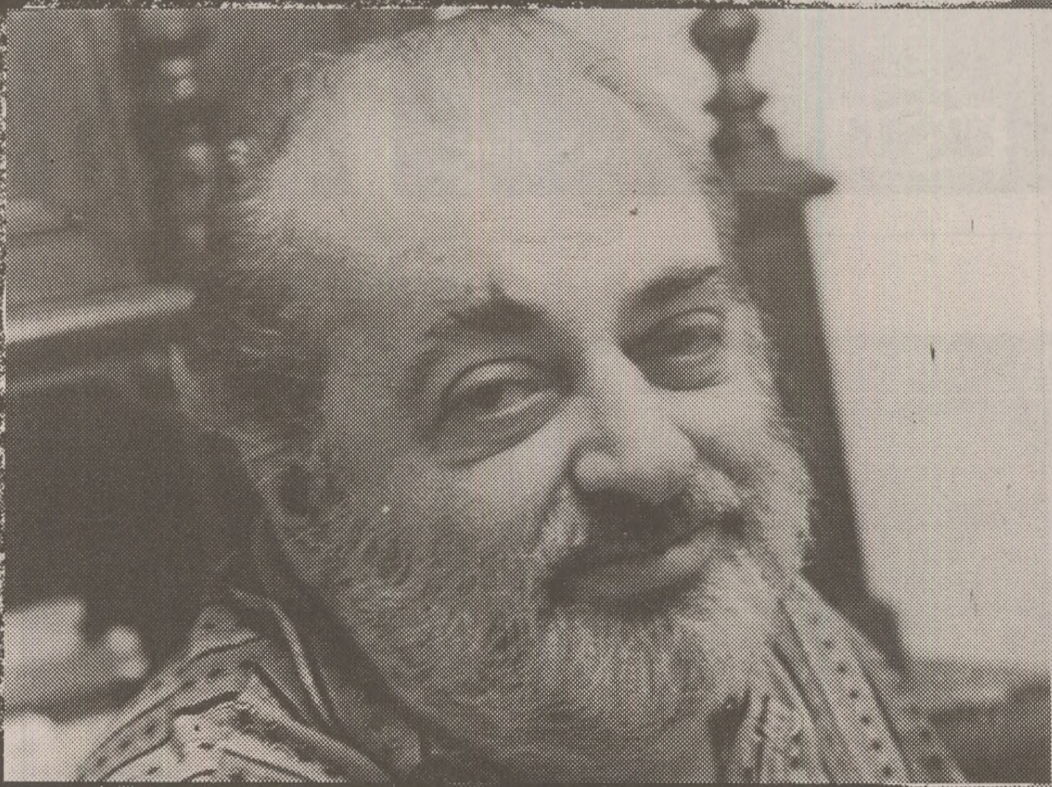
Ion Țuculescu un pictor încă necunoscut. Pentru că Țuculescu a devenit „cunoscut” la adevărata sa dimensiune abia în 1965. [...] Astăzi – mai spune domnul Pelin – mulți oameni de bună credință îl consideră pe Radu Bogdan unul dintre cei mai serioși critici de artă ai țării.

Am transcris cele de mai sus nu pentru a mă pune în valoare, ci pentru a evidenția că nu-l socotesc pe domnul Mihai Pelin un denigrator. Mi-a fost oarecum greu să-mi explic alternanțele sale ciudate între una caldă și una rece, care țin mai degrabă de un temperament decât de un spirit cumpănitor, egal cu sine și consecvent într-un anumit stil. Trebuie însă să recunosc că ambiguitatea face parte din firul vieții – mai ales la mănuiitorii de condei – și că nu sunt scutit de ceea ce i-am obiectat prolificului autor, numai că atât situațiile, cât și cazurile și termenii prezentării diferă. Cu aceasta am încheiat însemnările privitoare la masivul său op, modificându-mi proiectul inițial, supradimensionat în raport cu ceea ce mi s-a revelat, pe parcurs, ca posibil.

George Radu Bogdan

Fototeca României literare

Foto: Ion Cucu

Paul Georgescu (1976)

RADIO GUERRILLA
ELIBERADIO

CLUBUL PROMETHEVS

14.12.2005 **MĂRCURI** 19:00 "CARTEA ANULUI"
Premiu acordat de ROMANIA LITERARĂ
și FUNDATIA ANONIMUL

JOI

VINERI

SÂMBĂTA DUMINICA

LA MULTI ANI !

MĂRTI

Zilnic de la ora 11:00, în Piața Națiunilor Unite, nr. 3-5
- intrarea liberă -
informații și rezervări la
tel. 33.666.38 , 33.666.78 și 0723.323.333

URSUS

3 trei hectare™

Din toamna aceasta, s-a relansat

CARTEA ROMÂNEASCĂ

■ Leo Butnaru
Perimetrul cuștii

■ Gellu Dorian
Împotriva noastră

■ Nora Iuga
Fetița cu o mie de riduri

În colecția „Proză” au mai apărut:

Costel Baboș
Aș crede în Dumnezeu

Liliana Corobca
Un an în Paradis

Florina Ilis
Cruciada copiilor

Andrei Oisteanu
Cutia cu bătrâni

Cristian Teodorescu
„Tainele inimei”

Florin Toma
Moștenirea Familiei Bildungsroman

www.cartearomaneasca.ro

HUMANITAS

citim de 15 ani împreună

Cartea de pe noptieră

Seria Lucian Boia

9.5 ron (95 000 lei)

Vladimir Nabokov
VRĂJITORUL

VLADIMIR NABOKOV
Vrăjitorul

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

18 ron (180 000 lei)

Lucian Boia
Omul și clima

LUCIAN BOIA
Omul și clima

http://autori.humanitas.ro
www.humanitasrights.ro

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:
13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

Editura AULA

Colecția „CANON”

George Coșbuc de Andrei Bodi	79.000 (7,9) lei
Titu Maiorescu de Cornel Moraru	79.000 (7,9) lei
Liviu Rebreanu de Ion Simuț	79.000 (7,9) lei
Ioan Slavici de Cornel Ungureanu	79.000 (7,9) lei
Urmuz de Adrian Lăcătuș	79.000 (7,9) lei
Ștefan Agopian de Ruxandra Ivănescu	79.000 (7,9) lei
Ana Blandiana de Iulian Boldea	79.000 (7,9) lei
Emil Brumaru de Rodica Ilie	79.000 (7,9) lei
Nicolae Breban de Liviu Malița	79.000 (7,9) lei
Mircea Cărtărescu de Andrei Bodi	79.000 (7,9) lei
Leonid Dimov de T. Ștef și V. Mureșan	79.000 (7,9) lei
Ioan Groșan de Nicoleta Cliveț	79.000 (7,9) lei
Mircea Ivănescu de Al. Cistelean	79.000 (7,9) lei
Nicolae Manolescu de Mihai Vakulovski	79.000 (7,9) lei
Adrian Marino de Constantin M. Popa	79.000 (7,9) lei
Virgil Mazilescu de Ion Buzera	79.000 (7,9) lei
Fănuș Neagu de Andrei Grigor	79.000 (7,9) lei
Mircea Nedelciu de Al. Th. Ionescu	79.000 (7,9) lei
Constantin Noica de Cornel Moraru	79.000 (7,9) lei
Cristian Popescu de Horea Poenar	79.000 (7,9) lei
Marin Preda de Rodica Zane	79.000 (7,9) lei
Nichita Stănescu de Vasile Spiridon	79.000 (7,9) lei
Nicolae Steinhardt de Gheorghe Ardelean	79.000 (7,9) lei
Mihai Eminescu de Caius Dobrescu	119.000 (11,9) lei

Cărțile pot fi comandate la:
Tel./Fax: 0268/31.86.47; 32.66.47; www.aula.ro
Editura AULA O.P. 11 C.P. 962 Brașov 500610

literatură

Marți, 9 mai 1939. Astăzi s-a reparat o mare uitare: după 25 de ani s-a inaugurat, în sfârșit, monumentul Regelui Carol I. A fost o coincidență fericită ca acest monument să se poată inaugura tocmai cu prilejul serbării centenarului său. E frumos și impunător; mie, hotărât, îmi place, e o adevărată operă de artă, de mare valoare, a lui Mestrovici, cu toate criticile, din care, cea mai ridicolă e că este cu capul gol”. Notația îi aparține lui Carol al II-lea și se găsește în însemnările lui zilnice. E făcută la un sfert de secol de la moartea lui Carol și la 100 de ani de la nașterea lui. Dar data aleasă pentru inaugurarea statuii ecvestre, 9 mai, este cea a proclamării Independenței României din 1877, astfel că, încă o dată, biografia lui Carol I este perfect legată de cea a țării cu care s-a identificat. Întâmplător, desigur, este și o zi de marți, ca aceea în care principele intrase în București și jurase să fie credincios legilor țării. După dezvelirea statuii plasate între Palatul regal și palatul cărții – Fundația Universitară – sărbătorirea se desfășoară conform unei vechi tradiții: la ora 11 o ceremonie religioasă, apoi discursul lui Armand Călinescu și cel al regelui. În fine, o defilare demnă de timpurile celui din statuie. Trupe și câte o companie din toate unitățile din București care existau și în vremea lui Carol I. Doar în încheiere funcționarii, femei și bărbați îmbrăcați în uniforma albastră a recentului Front al Renașterii Naționale. Cu câteva zile înainte, Mihail Sebastian, și el „funcționar” la Fundația se simțise un trist comediant pentru că își pusese uniformă impusă: „Vineri a fost Ziua Cărții – și a trebuit să mă duc în uniformă, uniformă Frontului. A trebuit ? Nu știu. Poate că, dacă aș fi privit lucrurile cu seriozitate aș fi rezistat. Poate că nici măcar nu mi-aș fi pus în primejdie slujba la Fundație. [...] Plătesc cu libertatea mea intimă o slujbă de 5 535 de lei lunar!” Printre cei prezenți la inaugurarea statuii și Nicolae Iorga, în altă uniformă, cea de consilier regal. Și discursul său va fi publicat în ziare. Festivitățile sunt încheiate cu un banchet.

Serbările centenarului începuseră cu o zi înainte, pe 8 mai, ziua coborârii lui Carol de pe vas, la Turnu Severin. Se reface, după 73 de ani, scena de atunci: un vapor acostează, iar de la țarm pomește un postalion, chiar cel „original” se pare. Carol al II-lea scrie: „Când ne gândim la ce drum a parcurs țara în acești 73 de ani de când el a pus piciorul pe pământul noii sale patrii... Cu ce răbdare, cu ce îndurare a suportat el toate jicnirile, toate greutățile până ce, cu deosebitul lui tact și simț politic, le-a biruit pe toate și a început acea operă uriașă, de a face din România o țară civilizată”.

A doua zi după ce bucureștenii și-au putut admira noul monument, pe 10 mai, serbările continuă, iar Carol al II-lea notează: „O zi ideală și perfect reușită, demnă continuare a celei de ieri”. Se pare că oamenii au fost extrem

Ioana Pârvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

Statuia lui Carol I

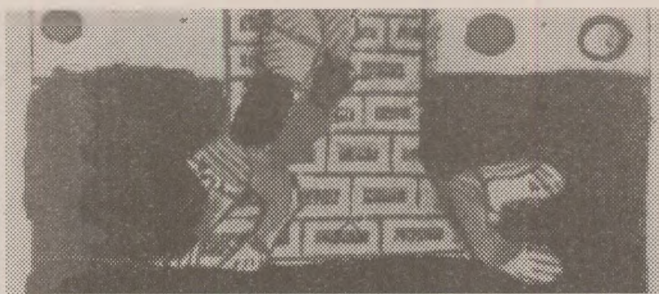

de emoționați „mulți plângeau, chiar oameni serioși”. Obiecția diaristului este că aviația a fost „prea puțină, după gustul meu”.

Joi, în 11 mai. Gala Galaction scrie și el, în jurnalul propriu, despre festivitățile din ultimele zile: „Au fost câteva zile de mari demonstrații festive naționale. La 8 mai a fost pomenirea intrării în țară a prințului Carol de Hohenzollern [...] La 9 mai a fost inaugurarea statuii ecvestre a ctitorului României regale. Ieri, la 10 mai, a fost tradiționala zi a neamului și a statului românesc. N-am văzut încă opera lui Mestrovici. Voi vedea-o azi sau mâine”. În schimb, Galaction citește în ziar discursul lui Iorga „chemat să evoce și să talmăcească generației actuale viața, opera și menirea regelui Carol I” și e indignat. În loc de realitate, forțarea lucrurilor, în loc de talmăcirii, răstălmăcirii. Galaction care, când se mânie, are un condei cam învolburat, mai ales pentru un om care a ales sutana, scrie despre afirmațiile lui Iorga: „Este îndeosebi cu totul vrednică de cenzură și de respingere calomniile acestui falsificator prin temperament, aruncată marilor patrioți cari au adus în țară pe Carol de Hohenzollern. Iorga a spus că acești oameni de cinstită pomenire îl aduceau pe domnul strein ca să facă din el instrumentul intereselor lor”. Spre ilustrare, Galaction îl citează chiar pe istoric: „Răsturnătorii lui Vodă-Cuza aveau nevoie de un strein ascultător... fără rădăcini în țară, fără putința de a se însura în țară...pe care orice îndrăzneț să-l poată juca și orice viclean să-l poată înșela. El nu a fost adus ca un om întreg, pentru a stăpâni, pentru a se confunda cu mulțimea...ci a fost adus pentru a asculta [...] sub amenințarea că dacă nu face pe placul (lor)...să i se arate ușa, trimițându-l înapoi în țara de unde a venit”. Comentariul lui Galaction la acest într-adevăr nefericit articol este în retorica de secol 19, secol în care s-a format prozatorul: „Sărmani Brătieni, nefericit Alecsandri, biet Costache Negri și voi toți Ghiculești, Rosettești, Băleni și câți ați mai fost, Iorga vă scoate pe toți niște fătarnici și perfizi, negustori de interese proprii!” Și după exclamații, o serie de interogații spre sfârșit ieșite cu totul din cuvenita smerenie: „Ce gândesc ceilalți istorici? Gheorghe Brătianu, Giurescu, Panaitescu? Când se va isprăvi odată cu toanele, cu nevrăcalele, cu falsurile, cu dansurile pe funie și cu toată uriașa farsă a științei și a profesoratului lui Nicolae Iorga?” Contraargumentul vine tot ca interogație retorică: „Atunci, cum rămâne cu dorința națională, exprimată mai înainte și repetată de nu mai știu cari Divanuri, că ne trebuie un domn din casa domnitoare streină?”

În însemnarea lui Carol al II-lea, Nicolae Iorga e pomenit numai în treacăt, judecat printr-un adjectiv „ireductibilul Iorga”. Finalul întregii lui notații din 8 mai este însă într-un ton care contrastează cu restul descrierii și pare încărcat de presimțiri: în timp ce Carol I a izbutit să facă din România o țară civilizată, scrie el, „numai noi, cei de astăzi, să n-o stricăm”. Or, la numai câteva luni de la inaugurarea statuii în care un rege, fără nici un însemn regal pe cap, privește dinspre Fundația Universitară pe care a construit-o către Palat, celălalt rege cu același nume scapă lucrurile de sub control. Primul ministru care rostise un discurs la inaugurare este asasinat în București, în plină stradă și, un an mai târziu, Iorga are aceeași soartă, în pădurea Strejnic. În 1948 statuia întemeietorului unei României cu legi democratice și a cărei civilizație e în ton cu restul Europei, este demolată.

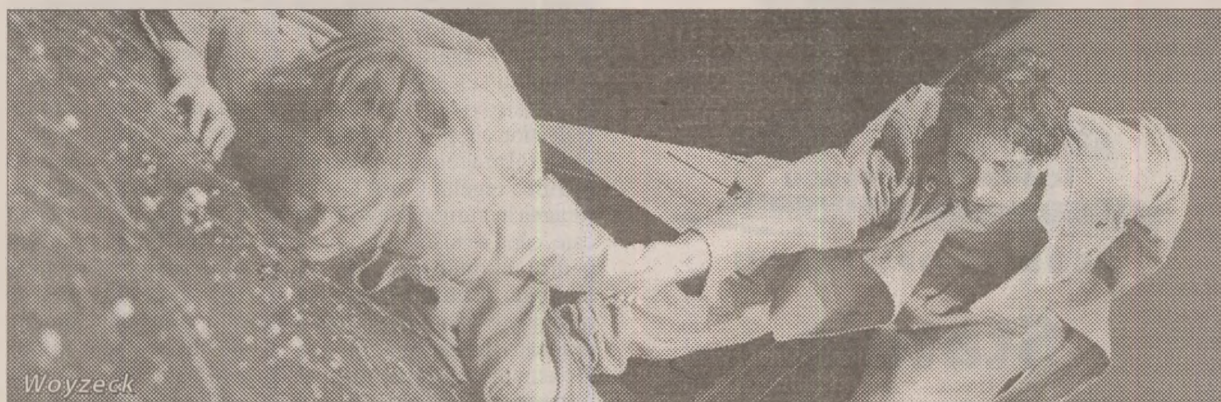
Multă vreme nu m-au preocupat statuile din orașele în care am trăit și pe cele mai multe abia dacă le știam. Abia după ce oamenii de bronz sau de piatră din orașe se umplu de viața oamenilor reali pe care îi reprezintă, statuile își arată valoarea deplină, cea de memorie: o formă de recunoaștere, de recunoștință, o formă de recunoștință prin recunoaștere. Lumea în care mi-am petrecut îngrădiții ani de formare nu favoriza memoria statuiilor. Despre statuia lui Carol I se vorbea la fel de puțin ca despre Carol I însuși, om și statuie păreau, deopotrivă, să nu fi existat niciodată. Dacă am evocat aici câteva secvențe de la inaugurarea monumentului din Piața Palatului este dintr-o convingere pe care, cred, o împărtășește azi multă lume. Carol I sculptat de croatul Ivan Mestrovic (1883-1962), ar trebui să-și regăsească locul în capitala României care îi datorează atâtea. Lucru este posibil: atât desenele, cât și mulajul statuii distruse există încă. Ce-ar mai fi de făcut? ■

festivalul național de teatru

La plăcerea-nveninată

- Însemnări de spectator ultragiut -

Woyzeck

Dacă v-ați decis să citiți rîndurile de mai jos, să știți că aveți de-a face cu un admirator necondiționat al lui Mihai Măniuțiu și cu un articol avortat. Unul deraiat, stupefiat și confuz mai ceva ca suspinele bietului Mache Răzăchescu, a opta oară tradus în amor.

Să vă enumăr pașii care m-au împlecit pînă aici.

Cînd am întrebat-o pe Marina Constantinescu dacă **România literară** ar fi dispusă să-mi găzduiască o glosare pe marginea Festivalului Național de Teatru, eram – pe de o parte – furios pe nedreapta agresivitate a unor articole care, departe de a discuta calitatea spectacolelor, generalizau negativul, incriminînd lipsa... accesului marelui public în sală, pentru ca – de altă parte – să reitereze la fel de neîntemeiat și hărțuitor eterna acuzație care însoțește de regulă, la noi, soluția selecționării unice. Sigur că, marcați de-a pururi de pseudo-omnisciența omnipotent-distructivă a lui Ceaușescu, am devenit alergici și vehemenți împotriva a tot ce va să zică vedere monocromă, voință monovalentă, opțiune și decizie monomaniacală. Dar de aici și pînă la a suspecta de malversațiune absolut orice energie focalizantă, mai ales cînd aceasta a fost desemnată de către o instanță colectivă să analizeze, să decidă și să selecteze – este o cale lungă. Una parcursă pripit și arțăgos numai de circotașii frustrați, suspicioși, care practică proiecția compensatorie a propriilor fantasme în mintea selecționării sinucigaș.

După ce mi-am dat seama că o atare pledoarie în chiar gazeta la care lucrează Marina Constantinescu ar suna ca naiba, m-am gîndit să comentez comentariile din presa literară franceză despre binevenita carte a lui Régis Debray, *Sur le pont d'Avignon*, apărută pe 24 octombrie la Flammarion, unde bunul conservator trage o sfîntă salvă de artilerie la adresa „dejecțiilor, abjecțiilor și obsenitațiilor” exfoliate astăzi vară pe scenele Festivalului cu pricina, în ideea că „dreptul actual al idioților de a face tot ce-i taie capul cu opera genurilor a devenit dreptul idioților de a-și revărsa propriul «geniu» imund peste toată lumea”, după cum se notează acid în *Le Figaro littéraire*.

Tare aș fi tradus din pamfletul lui Régis Debray pentru plăcerea speriată a conservatorilor printre care mă numără, într-o iritare radicală al căror hobby este fierberea copiilor în mămăligă și pentru care absența dezabuzării, a cruzimilor argotice, narcomaniei și devierilor sexuale reprezintă crimă de moralitate și condamnare la ghilotină „noii estetici”. Iar de acolo aș fi profitat de a face al treilea pas, trecînd la ceea ce se întîmplă de cîțiva ani buni: o constantă, teribilă, amețitoare descumpănire a noastră, spectatorii obișnuiți, în fața criticii teatrale.

De la fireasca diversitate, fie ea și deconcertantă (uneori grotescă) de opinii, s-a ajuns la o polarizare vecină cu isteria. De la tradiționalele lobbyuri de geografie literară și politică de grup, s-a trecut la felierea în tranșee a frontului ideologic, astfel încît nimeni, nici un comentator, de la general pînă la ordonanță, să nu poată ieși un centimetru din rînd. De la simplele, pitorești deosebiri de vederi, de dotare culturală, de valorizare clientelară și axiologie mercantil-justificată s-a ajuns la cazuistica pur politică, la acuzații de „reacționarism”, „fundamentalism”, „postmodernism antinațional”, „terorism minoritarist” etc. Dincoace de

lupta reformiștilor prin terapia de șoc cu tradiționalismul, a provocatorilor cu establishmentul, a homosexualilor cu heterosexualii, a Chirițelor cu „îngerii infemului”, a spațiilor neconvenționale cu sălile clasice, dincolo de tensiunile surde sau conflictele violente ale *Fringe*-ului cu *Main Stream*-ul, sintem noi, spectatorii, vulgul epigonic, agonice și muritor. Noi, cei care nu mai știm pe cine să citim, în cine să credem, care cronicar merită încrederea noastră. Noi, cei care avem senzația mai după fiecare spectacol, că am înnebunit, că ne-am timpit sau că lumea de specialitate și-a ieșit din țîțini. (Toate fiind, în parte, adevărate.)

Spre pildă, am văzut comentat în termeni de capodoperă spectacolul *Amanții însingerați* al lui Tocilescu, eu avînd impulsul irepresibil la premieră de a pleca la pauză, după cum, în ciuda risului pe porțiuni, nici la *Scrisoarea pierdută* a aceluiași minunat regizor nu m-am comportat decît ca un nostalgic după Sica, Giugaru și Birlic. În schimb, cînd am fost literalmente copleșit de extaticul *Oblomov* al aceluiași Tocilescu (și asta, atenție, chiar la premieră, adică înainte de-a fi citit eseu incitant al lui Andrei Pleșu din *Dilema*) am înregistrat strîmbături profesioniste din nas, cum că spectacolul trenează etc.

Cu foc în suflet am plecat la pauză și de la *Lolita* Cătălinei Buzoianu, văzînd acolo o montare de colegiu american și întrebîndu-mă unde a rămas forța strălucitoare care m-a toropit la *Să-i îmbrăcăm pe cei goi*, pentru ca, apoi, să văd laudat ca pe un experiment amețitor spectacolul în care Ștefan Iordache ratează toată ascensiunea senzual-demențială cu o nimfăză fără gram de magnetism. Și viceversa: parcă văd că, acum, cînd aceeași Cătălina Buzoianu ne umple sufletele cu o Valeria Seciu ca-n *the good old times*, în *Cum gîndește Amy* de David Hare, se vor repezi atleții corectitudinii politice de la Green Hours să ne taxeze de tombare șerbetizate și liricoide. Tot așa, cînd am îndrăznit să regret că madam Chirița de la Comedie, cu Tudor Chirilă și Emilia Popescu, ar fi meritat o sală și un buget de Broadway, trupa de la teatrul lui George Mihăiță achitîndu-se la fel de onorabil de canoanele musicalului ca și oamenii de la *Chicago*-ul de pe scena Naționalului, m-am trezit cotropit de-o mare de copite, cum că „nu știu ce vorbesc”.

În fine, luîndu-mă după amici specialiști (Victor Scoradeț, Marian Popescu, Doru Mareș ș.a.) cum că avem de a face cu o nouă stea pe firmamentul regiei, m-am înfipt nu demult, la Odeon, în Shakespeare-ul lui Bocsardi Laszlo, de unde n-am știut cum să fug mai repede la pauză. Nu mai înțeleg nimic, mă simt singur, ambetat, hiperdatat și cu Gvardia Națională desființată. Nici pe Felix Alexa, pe care l-am admirat cu nesăț la Marivaux, nu l-am înțeles cum de-a aterizat în *Gîndirea* lui Leonid Andreev, într-o montare de-o sîcitate și-o butaforie vecină cu stuporea, după care am citit în *România liberă* că tot ceea ce mie mi s-a părut exclusiv o șansă pentru Mircea Rusu ar fi în fond un spectacol metafizic, de-o abisălită dostoievskiană...

Pe scurt. La întrebarea mea: unde este cronicarul teatral în care să am încredere ca-n dentistul personal, ca-n duhovnicul, frizerul de-o viață sau în chelnerul de la restaurantul preferat? mi s-a explicat că, gata, epoca Silvestru a murit și că metoda cea mai sigură de a prinde un spectacol pe sufletul tău rămîne veșnicul telefon fără fir. Adică infailibila magnetizare

de la om la om, recomandările prietenilor nespecialiști, impresioniști ca și tine, cei care îți știu gusturile, așteptările, prejudecățile, opțiunile. Mi se spune să evit cehovul lui Radu Afrim, „ca să nu te îmbolnăvești, conservator cum te știu”? Ei bine, n-o să mă duc. Mi se spune să ocolesc *Natural born Fuckers* și să mă grăbesc la noul Kordonsky de la Bulandra, „că te știu flămînd de chestii pline de umanitate”? Ei bine, chiar așa voi face. Gata cu critica de specialitate. Vivat sfîntul impresionism și afinitățile electice. Mi s-a scris în unele ziare că noul Pirandello al lui Ciulei este învechit? Ei bine, mie clasicitatea perfect tăiată a montării, ca să nu mai zic de splendoarea lui Rebengiu și resuscitarea lui Caramitru, mi-au fost de ajuns pentru o seară de armonie.

Aici voiam să ajung. Măniuțiu vulgar?!?

Cam asta era turnat în centrifuga menită să scoată articolul promis Marinei Constantinescu. Între timp, mă resemnasem cu ideea că nici în țările normale nu a existat vreodată, nu există și nu trebuie să existe unanimitate în judecata spectacologică și că totul variază în funcție de culoarea politică a ziarului, de tacticile și obligațiile grupărilor de interese, de publicitatea plătită ș.a.m.d. Totul e să ai partida ta, clubul tău, bancherul, cercul și avocatul tău, astfel încît cu siguranță că vei avea și cronicarul tău de teatru, film și carte. Omul pe mîna căruia să mergi. Fiecare cu Billingtonul lui, fie direct, în coloanele gazetei, fie, mai des, indirect, la invizibila, dar infailibila bursă a pieții.

Ei bine, chiar cînd mă pregăteam să sun la redacție și să-mi declin săgălnic-bătrînește oferta, taman atunci a apărut *Păcăleala coerentei*, articolul Cristinei Rusiecki din nr. 40/1-7 dec. al *Observatorului cultural*. Și, pur și simplu, am luat foc.

Un articol de un reductionism, un partizanat, o vehemență pentru mize false din start și de-o reavoință stupefiantă la un cronicar, altminteri cumpănit, atent la nuanțe, pe care-l urmăream, nu de azi de ieri, cu atenție și deferență. Pentru Cristina Rusiecki, marea hibă a Festivalului „fine de criterii și de selecția incoerentă. Autoproclamat, în cuvinte pline de patetism și comunicate de presă siropoase, primul festival cu o temă nu s-a dovedit cu nimic diferit de edițiile anterioare”. Sigur că și pînă acum calitatea regiei constituia primatul selecției, numai că totul era viciat de vechile metode și principii egalitarist-uniformizant-comuniste de distribuție așa-zicînd justă: să fie reprezentate toate teatrele de provincie, să ia premii și Clujul, și Braila, și nemții, și ungurii, și evreii, și Piatra-Neamțul, dar și Petroșeni, să ia și Bulandra, și Mic-ul etc. Acuma, au fost regizori cu cîte două montări, s-a urmărit varietatea viziunilor estetice, nu subtextele politice sau geografice.

Cristina Rusiecki o citează pe Florica Ichim pentru care „montarea lui Mihai Măniuțiu *Woyzeck*, de la Teatrul Maghiar de Stat din Cluj este un exemplu de regie, punînd-o în ecuație cu una dezlinată, recte *Woyzeck* de la Teatrul Maria Filotti din Braila, în regia lui Radu Apostol (spectacol de mii de ori mai imaginativ și mai plin de sensuri, în opinia mea). Același critic onorabil – continuă Cristina Rusiecki – a cărui cultură teatrală stă în afara oricărei indoilei, deplîngea, vorbind despre montarea lui Marcel Top, *Natural born Fuckers*, de la Teatrul ACT, pe textul lui Eric Bogosian, tinerii artiști care, lipsiți de poezie, nu-și mai ridică ochii către cer (citez aproximativ) întrebîndu-se implicit unde o să ajungem cu arta aceasta decadentă”.

Nu-mi rămîne decît să-i doresc Cristinei Rusiecki să dobindească în cît mai scurt timp posibil statutul Marinei Constantinescu și cultura teatrală a Floricăi Ichim spre a-și putea, deci, etala și susține scenic propria selecție festivalieră. Pînă atunci, o asigur că, din păcate, jocul propus de ea este dovada celei mai flagrante opacități estetice din cîte mi-a fost dat să citesc în presa noastră post '89, de la tabletele lui Paul Everac încoace.

Iată: „Aș propune un joc pe tema *Woyzeck*, regia Mihai Măniuțiu, cel mai vulgar spectacol din teatrul românesc, doar de dragul exercițiului intelectual: o dezbateră fără încrîncenare, cu argumente pro și contra, cum vedem la televizor că se întîmplă în universitățile americane (...) Cuvintele licențioase din textul lui Bogosian, spuse pe scenă, frîsonează critica de teatru. Pe cînd copulația Mariei cu maimuța, timp de vreo zece minute bune, de parcă o «metaforă atît de subtilă» ar fi fost greu de pătruns din primul moment, în spectacolul

festivalul național de teatru

lui Mihai Măniuțiu, în care grosul trupei face în majoritatea timpului gesturi licențioase, ține de o lecție de regie. Invitată, desigur, în Festivalul Național de Teatru. Sigur că perspectiva mea, de dragul demonstrației, este arhireducționistă. Sigur că în 2005 nimeni nu mai frisează, de fapt, la nimic vulgar pe scenă“.

Nu doar arhireducționistă, dar de o falsitate strigătoare la cer. Cum să spun, este ca și când violările la care a fost supusă succesiv de torționarii săi Adriana Georgescu, mărturisite în *La început a fost sfârșitul*, ar fi catalogate drept proză sexy cu sugestii porno. Nu numai că nu-i nimic vulgar în scena respectivă, dar a vedea ceva cit de cit vulgar într-un act de tortură bestială e tot una cu a citi supliciile lui Hristos în cheia sadomasochistă a filmelor din categoria gay.

În ultimii ani, am tot citit destule rezerve față de montările lui Măniuțiu și am auzit multe lucruri urite despre acest artist excepțional. Ba că s-a manierizat și se repetă fastidios, ba că montează inflaționist, acaparează cite cinci teatre pe stagiune, ba că viziunile lui suferă de exces de morbiditate, ba că alege teme și texte cu corectitudine politică și, deci, valabilitate *all over the world*, anume pentru a fi plimbate în turnee în cele mai neașteptate colțuri ale planetei, ba că omul este insatiabil financiar și administrativ... Mă rog, orice, dar numai de vulgaritate nu!

Măniuțiu vulgar?!? Lasă că acuzația de manierism (autopastișă, autoreferențialitate) este superflua atita vreme cit vorbim de coerența unei viziuni artistice. Ce va să zică manierism, să zicem, la Ionesco sau Cioran? Ne putem imagina, de dragul experimentalismului menit să acopere golul de *Weltanschauung*, un Ionesco scriind, brusc, *Un fluture pe lampa* sau *Tanța și Costel*, alături de un Cioran glosind optimist *Tinăra gardă* sau cutare eseu de Radu Florian? Ce-ar fi un Măniuțiu trecut brusc de la *Bachantele* și *Electra la commedia dell'arte*? N-ar fi acuzat pe loc și fără cruțare de prostituare artistică?

Lasă că acuzațiile de hiper-productivitate provin 50% din invidie pe forța copleșitoare de lucru a omului și 50% din neputința altora de a ține pasul cu cererea pieței sau din propriul deficit de energie. Lasă și că acuzațiile privind excesul de cruzimi, ritualuri morbide, tragism hohotitor și mecanică a terorii sint menite să minimalizeze existențialismul, fulminanta, apocaliptica viziune baroc-expresionistă a acestui artist ultraimpovărat de angoasele ființei moderne, de pustiul eviscerant al postistoriei, într-o umanitate de „a day after“ ca un Iov pe fundul oceanului, privit printr-un hublou ca prin vizeta de la camera de incinerare. Dar, dincolo de toate, citindu-l pe Vlad Massaci - „cu banii pentru producția de multe ori de nivel mediu a unui mare regizor, un teatru independent, care își deschide ușa tinerilor, ar putea să-și facă proiecte pentru trei ani“ - Cristina Rusiecki susține pur și simplu o aberație. O enormitate, o monstrozitate. Ceva asemănător reveriilor găunoase de genul: cite cărți s-ar edita cu banii băgați de Becali într-un meci! Cite albume de artă s-ar putea edita cu banii pierduți de fotbalistul X într-o singură seară la biliard? Cite gropi din carosabil s-ar fi astupat cu banii dați pe „Eterna și fascinantă Românie“? Citiți aurolaci din Ferentari și Colentina s-ar recupera psihosocial cu unu la sută din încasările lui Elton John sau ale lui Bill Gates? Ș.a.m.d. Viziunea „haiducească“ a lui Ceaușescu: luați de la teatre și dați la farmacie, aduceți elevii la cules de porumb și duceți țărani pe șantiere, la blocuri...

Revin. *Woyzeck*-ul lui Măniuțiu a ridicat pur și simplu la cote shakespeariane un text fumat, îmbibat de tezism, acordindu-i o covârșitoare forță de impact prin amestecarea mecanică a torturii (fizică, morală, psihică, vizuală, auditivă, deopotrivă anatomică, subliminală și metafizică), unde bestialitatea, agresarea receptorului sint violent antinomic pentru tot ce ține de sfera vulgară a corporalității. Nu se poate să nu știe și să nu fi simțit Cristina Rusiecki acest lucru, de vreme ce însăși subliniază că lectura ei a fost una arhireducționistă. A pune calificativul „vulgar“ pe lângă această punere în scenă e tot una cu a folosi epitetul „inelegant“ sau „dizgrațios“ pe lângă o incinerare la Auschwitz.

Unde sintem? Unde vrem să ajungem? De ce, pentru a impune spectacole precum *Natural born Fuckers*, nu sint de ajuns critica de susținere, lobby-ul mediatic și trebuie neapărat recurs la sabotarea, minimalizarea, malformarea și răstălmăcirea valorilor consacrate?

Am impresia că nu de „păcăleala coerenței“ trebuie să ne temem, ci de „coerența păcălelii“!

Dan C. MIHĂILESCU

Spațiul povestit

splanada Teatrului Național: întunecat, băltoace, o rampă improvizată din metal sudat tip Tehnometalica răspunzând directivei de integrare europeană întregeste o fațadă smeadă a unei imagini generale de provincie. Brrrrrrr.....

București, noiembrie, 2005, Festivalul de teatru. Pe ultima sută de metri am prins două spectacole. Ambele s-au desfasurat pe scena (la propriu și la figurat) a Teatrului Național. Să se fi reîntors 100% spectacolul pe scenă? Nu avea importanță dacă plasamentul era din motive de turneu sau conceptual. Pe mine mutarea spectacolului cu tot cu spectatori pe scenă m-a întors cu gindul spre anii '70, cînd student fiind, savuram spargerea canoanelor.

Paris, noiembrie 2005, Palais de Tokyo vis-à-vis Muzeeu de quais de branly.

Lumina, Liniște, Cald, Elegant.

La vechea construcție (Palais de Tokyo), decopertarea din interior și scoaterea la lumină a măruntaielor tehnice din spatele finisajelor împreună cu inserțiile design 2000 au adus savoare și prospețime într-un spațiu „închis în canon”; noua construcție (muzeul lui jean nouvel, încă în șantier) arată deja o fațadă dată peste cap: o pajiste înverze verticală, infinite nuanțe verzui și vii luaseră locul fixațiilor, tencuielilor și placajelor.

La București, *Scaunele*-teatru absurd. La Paris, Centrul Pompidou cu exhaustiva retrospectivă DADA – sentiment confuz românesc de frustrare și mîndrie. Mîndrie datorată sincronismului cultural al începutului de secol XX. Frustrare din cauza marginalizării momentului românesc DADA atît în „ingusta” societate românească a timpului, cit și în simeza „Pompidoului”.

Scaunele-Ionesco-Teatrul German din Timișoara. Curat absurd, cu puțin timp înainte de a pleca spre teatru, fiul nostru a căzut îmbrăcat în piscina unor prieteni la care eram în vizită; *Scaunele* vorbit în limba germană și pus în scenă de un regizor care declara într-un interviu că este împotriva teatrului de elită, de premii și de export.

Și totuși Teatru.

Spațiu rezidual obiect. Obiecte reziduale scaune insuflețite. Scena șotron. Pilotul întărește desenul cu cretă. Scaune personificate. Șotronul se împlinește. Ritm.

Fata cea grasă intră în ritm. Cară scaune *in tempo allegro*. Apoi alunecă. Mîntea patinează. Un șotron. Ascensor cu TV. TV se umple cu apă. Ascensorul ține apa.

A doua zi după Ionescul absurdului urma să vad Shakespeare-ul nostru cel de toate zilele.

Precum la *Scaunele*, mă îndreptam, la îndemnul repetat al off-ului din foaiere, spre sală: pardon-pardon, spun celor ce blocau spațiul dintre ușa-intrare spre scena serii precedente („aha, aștia sunt pentru *Scaunele*”) și intru în sală. Sala goală. Mă uit din nou la bilet („am gasit teatrul”). Nu. După puțină derută reîntăram în/pe scenă.

Scaunele erau altele. Tabureții din lemn la purtător erau acum scaune-din-plastic-tip-terasa-de-vară-in-România-forever pe practicabile. Oricum, mai comode decît fotoliile din sala unde nu-mi încăp picioarele.

Shakespeare. *Cum doriți* sau *Noaptea de la spartul tirgului*. O prințesă-răsfățată-blazată-un pețitor-care-iese-din-frigidier. Postmodern-Deconstruit.

Perete-Paravan-Dulap-Ușa. Spațiu expandat. Excelent interludiu. Interspațiu („știi era chiar biblioteca teatrului”). Și prințesa ridicată la cer. Superba metaforă a prințesei-fluture. Metamorfoza dragostei. Prințesa larvă a înfluturit. Un fluture pe oglindă.

La pauză, mișcare greșită. Ieșirea în foierul Teatrului Național. Un spațiu pustiu, bătrînicios și prăfuit. O mocheta pătată și incoloră. Un spațiu incolor. Înapoi repede pe scenă.

Partea a doua: falsă punere în scenă: perete-paravan-box-dulap-biblioteca-ecran. Teatru la microfon. Frații Max. Oameni în negru. Feciori-feciorelnici. Ploaie. Apa în/pe scenă.

Spațiul care umblă. Se îndoiaie, se dezdoiaie. Transparent și totuși baroc.

Baroc transparent. Prospețime.

Ritm. Inovație la montaj. Teatru film. Secvenționalitate.

Și totuși lumea se bucură.

Oare ce teatru se poartă acum în lume?

Armani, Purcărete, Ionesco, Gucci.

Ce teatru urit avem! Ce teatru minunat am văzut!

arhitect Dorin ȘTEFAN

Cum doriți sau Noaptea de la spartul tirgului

arte

Detectiv cu cântec

Prins la inghesuială

Sper să nu vă mint când susțin că peliculele asupra cărora vreau să zăbovesc (cu excepția uneia) sunt noutăți video și DVD. Cel puțin le-am închiriat la prețul destinat filmelor de-abia sosite. Toate însă, nici o excepție aici, mi se par remarcabile prin bizateria lor, dar și prin faptul că sunt cumva "de graniță", se întind către artă fără a ajunge acolo. Elementele lor, luate separat, provoacă și intrigă, dar, luate per ansamblu, peliculele sunt mai puțin decât ar fi putut fi, tind să cred că din cauza unui defect structural. Dar acest fapt îl voi constata sau nu doar utilizând niște instrumente ceva mai analitice decât prima impresie.

Să îi dau înainte cu *Prins la inghesuială* – a nu-știu-câta traducere bramburită și neinspirată, care îți taie jumătate din pofta de a merge la film pentru că sugerează o comedie imbecilă la care ți-ar râde un singur neuron. Firește că nu e vorba de așa ceva, ci de o peliculă britanică despre gangsteri, făcută de Matthew Vaughn, producătorul lui Guy Ritchie care s-a apucat de regie tocmai pentru că Ritchie a abandonat proiectul. Or, Vaughn se apleacă în stilul unui ceasornicar de modă veche tocmai asupra lucrurilor pe care Ritchie le-a neglijat. Soțul Madonnei vede lumea gangsterilor ca o "bulă" separată de restul lumii, în care personajele vor doar să facă bani și să-și vadă de viciile lor. Caricaturizarea e evidentă și din ea decurg multe: accentul pe tramă, simplificarea personajelor și implicit lipsa identificării spectatorului cu ele, și nu în ultimul rând potențialul comic al violenței, exploatat la greu în ambele filme, în dauna periculozității. Viziunea lui Vaughn merge pe o cu totul altă idee, tipic britanică, de altfel: societatea e o prăjitură cu straturi (dixit titlul original), în care lumea gangsterilor reprezintă doar unul. Crema infractorilor e cea care reușește, prin alipire – pecuniară, în primul rând – să treacă la stratul următor, noutatea fiind gangsterul cu ambiții sociale. Dar prima regulă în acest sens e păstrarea anonimatului și a discreției, ambele fiind reprezentate drept garanții ale parvenirii. Din acest motiv personajul principal (Daniel Craig) refuză să își declare numele într-un dialog cu spectatorul. Cred eu că, tocmai pentru că nu ai nici cea mai vagă idee despre trecutul protagonistului, s-a inserat acest dialog, pentru a facilita sutura. Pe de altă parte, replicile lui XXXX denotă reguli de bază pentru a fi un gangster valid și dau ceva informații de background, dar nu furnizează indicii despre ce va să vie. Tot ambiția socială face personajele ceva mai umane în sensul că sunt conștiente de consecințele violenței și se limitează la a agresa doar când e strict necesar.

Trama merge ca unsă, are suficiente răsturnări de situație, dar și o rezolvare facilă a unuia dintre conflicte, dar alte trei elemente îți iau ochii: rolul-pivot al lui Craig, modul de filmare extrem de îngrijit, dar fără a pierde naturalețe în maniera Ritchie și imaginile panoramice ale Londrei. Criticii britanici înșiși au punctat că lungmetrajul arată mult mai bine decât altele autohtone făcute cu bugete similare. Și totuși, în pofida complexității sporite, *Layer Cake* e mai slăbuț decât *gangster flicks* făcute de Ritchie. Părerea mea e că feblețea filmului se găsește în

Alexandra Olivetto

CRONICA FILMULUI

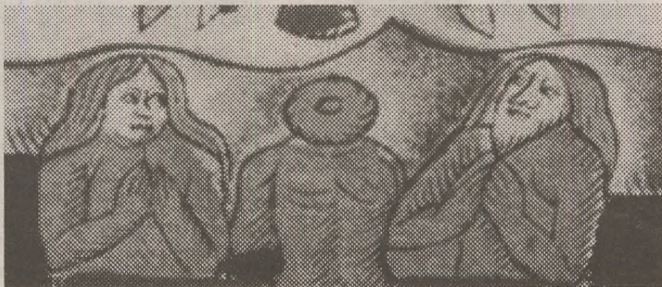
Despre gangsteri, psoriazis și bomba atomică

același loc ca și trăinicia lui, adică în rolul principal: e greu să îți imaginezi cum de într-o societate în care diferențele sociale sunt atât de apăsate – doar Marx n-o fi scris degeaba acolo – acest personaj a ajuns într-atât de anonim. În mintea lui, infracțiunea e la fel de organizată ca un joc de șah, în timp ce restul colegilor săi întru crimă joacă popa prostu' sau măcar păcălici. Lungmetrajul beneficiază însă de un scenariu pe cinste, scris de autorul cărții. Vă citez două replici, a căror savoare e inevitabilă: "Viața e atât de bună că o pot simți în scuipat" și o avertizare scoasă de asasinul Drăgan (cică e sârb, dar vorbește cu patronul său, Marcel Iureș, în română) care sună cam așa "Nu te pișa în buzunarul meu ca să-mi spui apoi că plouă".

Alt film cu probleme, generate fix de predecesorul său, seriile BBC din 1986: *Detectiv cu cântec*, un soi de musical cu Robert Downey Jr în rolul principal, regizor, Keith Gordon. Asociația dintre gen și cineast e departe de a fi întâmplătoare, Gordon interpretând un rol secundar în celebrul *All That Jazz* al lui Bob Fosse, care sigur ar fi părtaş la top 3-ul musicalurilor din toate timpurile. Mie una mi-e simpatic pentru că a regizat acum vreo zece

ani *Mother Night* al lui Kurt Vonnegut Jr. Scenaristul e inițialul Dennis Potter, ba chiar e ultimul proiect la care a lucrat înainte să decedeze. Producător și actor în lungmetraj, un Mel Gibson de nerecunoscut. Cinismul și gustul acru trec și în acest film hibrid, care trăiește în primul rând prin aciditatea replicilor sale. Mai are o victorie la activ: trece de la o situație abominabilă la un happy end greu de imaginat cu succes și într-un mod plauzibil. Ultimul cuvânt e cel puțin problematic în contextul în care cel puțin jumătate din film constă în halucinațiile protagonistului. Bizateria e că unele sunt perfect realiste, cu toate că personajele mai fac schimb de identități – merită să vezi distribuția de la sfârșit, aproape fiecare are la activ două roluri – greu de distins de ce se întâmplă de fapt, în timp ce altele sunt plasate într-un context deplasat, vezi personajele mafioate (unul interpretat de Adrien Brody) care vor să își ucidă autorul. Partea interesantă este o altă premisă pe care lungmetrajul o dă peste cap: aceea că spectatorul e oarecum ușurat privind un personaj pierdut în halucinații, pentru că știe că nimic din ceea ce i se întâmplă nu îi poate dauna. Chiar dacă e omorât, tot nu-i iei suferința în serios. Aici e pe invers: Dan Dark suferă de o formă de psoriazis care îl face să semene cu o pizza umană și să nu se poată mișca, iar halucinațiile elaborate sunt o formă de viață alternativă. Procesul lui de vindecare se face pe principiul *mens sana in corpore sano*: adică halucinațiile pierd din perfecțiunea mizanscenei (cu excepția de pe final), din "literatură" în favoarea unui subconștient din ce în ce mai nud pe măsură ce trupul se face bine. Dar și savoarea acidității limbajului se vindecă în favoarea melodramatismului și de aici i se trage peliculei schiopătutul.

Altă peliculă, altă maladie: *Punctul Limită*, regizat de veteranul britanic Stephen Frears. Un altul pe care, ca amator de literatură, nu poți să nu îl îndrăgești: are la activ două Hanif Kureishi, un Laclos, un Stevenson și cireașa de pe tort, una bucată de Jerome K. Jerome, *Trei într-o barcă*. Cu *Punctul Limită*, pentru care a adunat o gamitură de actori de zile mari ca George Clooney, Richard Dreyfuss sau Harvey Keitel, e însă o poveste care ține de media, fiindcă e un remake TV, nu de literatură. E înainte de toate un film-avertizare pentru televiziune (CBS-ul la-refăcut) – așa cum intenționa și scenariul inițial al lui Walter Bernstein, după care "s-a filmat" și acum – așezat ferm pe vremea războiului rece. O particularitate a filmului este că n-a beneficiat de filmări, actorii jucând *live* pe micile ecrane timp de două ore. Suspens-ul e autentic, chiar dacă teama de atunci nu mai bănuie mentalitatea colectivă. Oricum, era momentul ca Dr. Strangelove al lui Kubrick să beneficieze de revers, mai ales de unul bine făcut. Pe de altă parte, și atmosfera anacronică de studio are două tășuri: decorurile stas și luminația artificială menținută la un nivel constant plictisesc ochiul până la urmă, cu toate că sugerează claustrofobia celor implicați în conflict. Partea bună e că, prinzându-ți urechile în atmosfera paranoică de atunci, ai și experiența unui program de televiziune în totală contradicție cu pastilele light livrate actualmente pe micile ecrane. ■

arte

Timp de două luni, la etajul I al Teatrului Național „I.L. Caragiale” din București, cea mai tânără galerie și casă de licitație, Galeria Pogany, a găzduit o expoziție unică pînă acum în peisajul nostru artistic: o expoziție de factură muzeală, cu lucrări de primă mărime, de la Aman, Grigorescu și Andreescu pînă la Arthur Segal, Marcel Iancu și Mattis Teutsch, dar una destinată pieței. Acoperind un secol de pictură cultă românească, de la 1840 și pînă la 1940, această expoziție inaugurează o nouă etapă în cercetarea și valorificarea patrimoniului artistic național, și anume pe aceea care elimină diferențele și suspiciunea dintre piața de artă și atitudinea academică față de obiectul artistic. Puse într-o situație inevitabilă de comunicare, cele două fețe ale aceluiași fenomen, cercetarea și piața, pot dovedi că au resurse mutiple de a-și depăși prejudecățile și de a-și asuma legitimitatea în egală măsură.

Între Orient și Occident

istoria artelor plastice românești, asemenea întregului edificiu simbolic în care ea se înscrie, este marcată de un paradox fundamental și de o continuă indecizie. **Paradoxul** se referă chiar la elementele constitutive ale vieții publice din România, la acea conjuncție a spiritului și a gândirii de factură orientală, transmise și modelate prin tradiția și prin practica eclezială, cu o anumită acțiune formativă a limbii neolatine asociată unei mari aspirații, începînd mai cu seamă din perioada modernă, spre cultura și spre civilizația occidentală, iar **indecizia**, de natură formală și expresivă, se manifestă și ea în consecință: adică între o stilistică a semnului, a realului sublimat în hieroglifă, și o retorică a lumii obiectuale și a raporturilor figurative. Așa cum alfabetul însuși poate fi martorul unor zbuciume interioare ale spiritului românesc, în lentul său parcurs de la chirilica bisericească spre grafia latină și secularizată a lumii europene, imaginea balansează și ea uneori, asemenea alfabetului, cumînd simultan elemente din ambele direcții, între civilizația icoanei, însetată de absolut și de transparențele dumnezeirii, și imperativul pășirii în istorie, în frumusețea efemeră și în spectacolul reprezentării diurne. Dacă sfîrșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX păstrează încă ambiguitatea icoană-portret, dacă reprezentarea sumară și poza statică se împletesc involuntar și naiv cu efortul de particularizare somatică și, uneori, chiar cu încercarea definiției psihologice, mijlocul și sfîrșitul sec. XIX operează o separație semnificativă, deși nu categorică, între cele două tendințe majore. Pictura de șevalet și, ceva mai târziu, sculptura – acest gen ca și necunoscut în spațiul postbizantin și în sfera de influență a ortodoxiei – se înscriu decis în esteticile europene și în orizontul înnoirilor de limbaj, în timp ce hieratica icoanei și a frescei, cu schematismul ei formal împins aproape de abstracțiune, se retrage în penumbrele tainice ale spațiului eclezial și în lumina launtrică a unei spiritualități necontingente.

Această separație, aparent dusă pînă la capăt, are totuși marile ei inerții și micile sale perversiuni. Deși, prin prezența sa publică, pictorul format în climatul și în civilizația europeană, cu precădere în spațiul germanic, francez sau italian, devine un agent al modernității și un exponent autoritar al unor simboluri și instituții noi, în esență el cumulează încă, în secvențe alternative, atît vocația de zugrav și de iconar, cît și pe aceea de actor laic în plin spectacol al gratuității. Spre deosebire de artistul occidental, însă, egal cu sine indiferent dacă pictează pentru sala de expoziție sau pentru spațiul amplu al unei catedrale, pictorul român trăiește încă – și va continua să trăiască astfel pînă în momentul coliziunii sale cu postmodernitatea – într-o subtilă și spectaculoasă schizoidie filosofică, estetică și stilistică. Pentru sala de expoziții el lucrează la fel de liber, de imprevizibil și, la rigoare, mînat de aceleași elanuri insurgente ca și cel occidental, dar o dată pus în fața unui program eclezial, în fața unei provocări a sacralității,

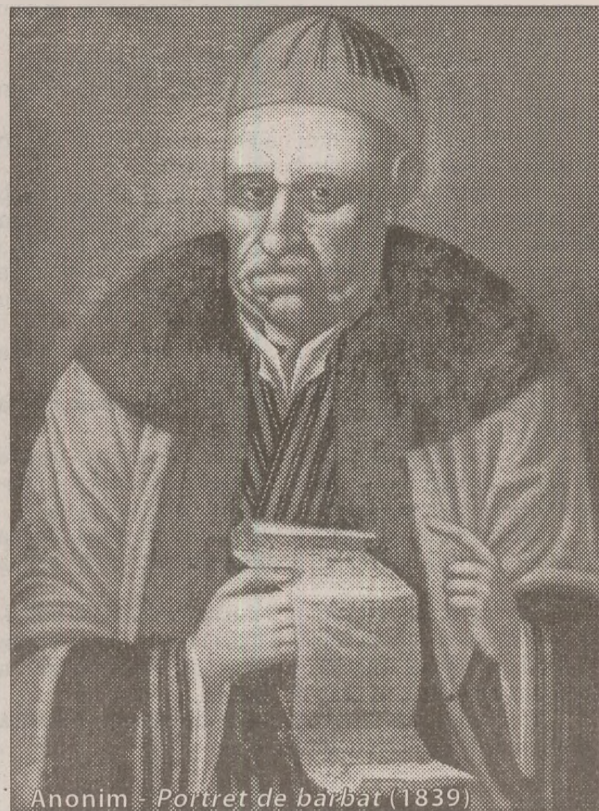
el rememorează subit litera erminiei și stilistica transcendenței. În aceste condiții, chiar dacă formal arta românească modernă este una perfect integrată în ideologiile și în experiențele europene, în esență ea trăiește – și în cazurile fericite ea trăiește fertil – , în coduri morale diferite și chiar în paradigme spirituale diferite. Și în cazul în care pictorul nu mai are legături directe cu pictura postbizantină și cu formula introvertită a gândirii orientale, el recuperează cultural, ca spectacol pur de virtuozitate și ca experiență gratuită în cîmpul limbajului, grafismul, tenta plată, sonoritatea interioară a culorilor și hieratica inerțială a picturii de factură bizantină. Astfel, în cazul aceleiași generații sau chiar în cazul aceluiași artist – iar aceste situații nici măcar nu sunt ieșite din comun – avem de-a face cu tentația simultană a simbolicului și a denotativului, a figurativismului și a abstracției, a opacității retiniene și a transparenței spiritualiste. Intervalul, oricum ar fi el cuantificat și indiferent dacă privește fenomenul artistic în ansamblu sau doar destinul unui singur artist, poate oferi surpriza voiajului penitent de la naturalism la Bizanț sau, invers, acela al coborîrii în lume după o acerbă probă

a austerității. Ceea ce în zorii modernității românești era o încercare naivă, nu lipsită de un anumit patetism, de ieșire din constricția unor forțe adverse, a devenit acum, printr-un îndelung și complicat proces de conștientizare, o voluptate ușor perversă a înscenării, a recuperării, a reanimării într-o codificare ambiguă, pe jumătate pietistă, pe jumătate ireverențioasă. Dacă ar fi să invocăm iarăși imaginea alfabetului în care colțuroasa literă slavonă coabitează frust cu atît de calina grafie latină, am putea spune că el arată și acum la fel, cu enorma diferență, însă, că între timp a fost scos din uz și a devenit un obiect de joacă predilect pentru niște copii mari, cu o memorie coplesitoare. Pentru niște copii sceptici și orgolioși în același timp care au neșansa și privilegiul de a locui simbolic în spațiul gol al unei mari intersecții. Al unui loc de unde ei pot privi cu aceeași îndreptățire atît spre construcțiile simbolice ale Răsăritului (evident, acum doar prin lentila memoriei culturale), cît și spre marile arhitecturi ale lumii occidentale în care impactul voluptuos cu materia nu exclude cele mai profunde vibrații spirituale.

În acest context, **100 ani de pictură românească** reprezintă concretizarea vizuală a unui scenariu deja validat istoric și teoretic. Cele două repere cronologice, 1840 și 1940, care marchează polii secolului de referință, deși convenționale în aparență, nu sînt lipsite, în esență, de o anumită semnificație. La limita inferioară a cronologiei este surprins momentul în care pictura românească a făcut un pas decisiv către sincronizarea cu pictura europeană – o tentativă de integrare europeană privită din interiorul comportamentului simbolic. Este un moment al schimbării de atitudine, al instaurării unui nou model de comportament, care nu este neapărat reductibil la această dată. Procesul a fost inițiat înainte de 1840, a continuat după și, în anumite forme, se prelungește și astăzi. Anul 1840 este anul pe care l-au indicat cele două portrete anonime, al vomicului și al vomicesei Brădișteanu, realizate la 1839. În morfologia, în stilistica și în spiritul lor, aceste două portrete concentrează trei orizonturi culturale distincte și majore. Ele sînt un fel de placă tumantă a expoziției, făcînd trecerea de la portretul votiv la portretul de șevalet, de la biserică la lumea laică, de la Orient la Occident, de la postbizantinism și levantinism la antropocentrismul european. După care urmează, exclusiv, experiențe artistice culte. Deblocat, eliberat, spiritul picturii românești devine european, dinamic, animat, cu vocația experimentului și a insurgentei, iar consecințele sale nemijlocite au fost mișcările avangardiste care au șters orice granițe ale vîrstelor culturale pe un spațiu european vast. Aici, România este integral europeană, și asta doar la capătul unui singur veac de conștiință culturală articulată.

Camil Ressu - Strengarul (Orfanul)

Anonim - Portret de barbat (1839)

meridiane

De peste două mii de ani scriitorii nascocesc mereu alte și alte moduri de a scrie, în vreme ce noi citim tot în același mod. Eu am încercat să schimb modul de a citi – spunea cândva scriitorul sârb Milorad Pavić (n. 1929). Coboritor din neamul Pavićilor care de șase generații a dat scriitori notorii, încă din secolul al XVIII-lea, reputatul comparatist și medievist și-a propus ca, odată trecut cu arme și bagaje în casta romancierilor, să-i confere cititorului, iar nu autorului, locul central al cărților sale. „Pentru că întotdeauna s-a vorbit doar despre scriitori talentați sau dăruți, se cuvine să se vorbească și despre cititori talentați și dăruți” – tranșează provocator Pavić chestiunea crizei romanului, pe care o socotește mai degrabă o criză a cititului.

După ce ne-a inițiat în trei ipostaze de citire a romanului: *roman-dicționar* („Dicționar khazar. Roman lexicon în 100.000 de cuvinte”); *roman-careu de cuvinte încrucișate* („Peisaj pictat în ceai”); *roman-clepsidră* („Partea lăuntrică a vîntului sau roman despre Hero și Leandru”). Milorad Pavić se relevă cu un *roman-tarot*. Este vorba despre *Ultima iubire la Țarigrad. Îndreptar de ghicit*, roman structurat în 22 de capitole care corespund cărților de tarot ce alcătuiesc etalarea Major Arcana (Marea Taină), numerotate de la 0 la 21 și care împreună cu o etalare mai mare (Minor Arcana) de 56 de cărți alcătuiesc Tarotul. Cartea propune o interpretare românească a simbolicii ezoterice propriie acestei tehnici de divinație care este tarotul.

Acțiunea romanului este plasată la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea (cu o scurtă incursiune în secolul XX), deci în epoca războaielor napoleoniene și a rococo-ului târziu, și se desfășoară în spații largi, dinspre fluviul Elba către Veneția, dinspre Trieste, Sremski Karlovci și Zemun către Țarigrad (Constantinopol). Personajele, comercianți și artiști, sunt descendenții familiilor sârbe Opujići și Tenecki.

Ca roman de dragoste, cartea poate fi citită în cheie feminină prin răstălmăcirea istoriei lui Pavić privitoare la idioritmi și cenobiți din romanul său *Peisaj pictat în ceai*, scris în cheie masculină. De fapt, Pavić urmărește destinul femeii într-o lume a bărbaților, descrie modele de comportament și tipuri de femei în contrast cu lumea bărbaților tranșată maniheist în învingători și învinși, și întrevide pentru ea posibilitatea de a fi în afara sau deasupra acestei diviziuni: de a fi o terță persoană. Un al treilea pantof, cum spune Pavić.

Pe cit de lirică pe atât de erotică, narațiunea lui Pavić poate fi citită în funcție de propria existență a cititorului, cărțile de tarot anexate la sfîrșitul cărții facilitînd o lectură transparentă.

Iată de ce Milorad Pavić este autorul genial al unor cărți care nu s-de povestit, făcînd figură de „maestru de ceremonii într-un circ metafizic”.

Milorad Pavić

Ultima iubire la Țarigrad

În clipa aceea afară se trăgea iarăși cu pușca. Opujić se ridică, privi peste marginea balconului și încremeni. Călătorii din han trăgeau chiar în tatăl lui Sofronije. La care Jerisena urlă:

- El e! L-am recunoscut! Uite-i fluturile de sidef în păr – și atunci Sofronije o opri:

- Taci! E taică-miu și timpotii ăștia vor să-l omoare.

Și înșfăcă pușca.

Dar căpitanul Haralampije Opujić-n-avea nevoie de ajutor. Într-o clipită călăreții lui îi dezarmară de călători, îl palmuiră pe bilbul care trăsese în căpitan, din care pricină acesta se opri din bilbiit, apoi aduseră în curtea hanului caleașca luxoasă a ambasadorului francez. Pe care se afla de-un deget auriu și de două degete noroiu. Cînd se deschise portiera și se lăsă scărița, înții se ivi o cizmă violetă, după care sări un puști într-un mundir albastru încins cu un vâl de mătase, despre care se șopti că este trimisul Alteței Sale Imperiale Napoleon care se îndrepta spre Țarigrad.

A nouăsprezecea cheie. Soarele

Sînteți frumos și tînăr. Vă doresc ceea ce deja vi s-a întîmplat, zise căpitanul Haralampije Opujić atunci cînd fiul i-o prezentă pe Jerisena.

Bătrînul Opujić se afla cu pîntenii în singerați care în dimineața aceea îi salvaseră viața de la gloanțele neașteptate și trăgea din pipa lui verde. Era trupeș, ca o sobă de teracotă în ciuda faptului că îmbătrînise sub „loviturile vremii”, în primii zece ani deloc, ca apoi zece ani într-o noapte. Putea trece podul cu un măgar în cîrcă, cum zicea el glumind, călătorii din carantină se holbau îngroziți la fluturile de sidef care îi împodobeau coama părului, adulmecîndu-i mireasma de nuc pe care o răspindea în jurul său, iar Jerisena privea uimită la volumul cu poemele lui Horațiu de la cîngătoarea căpitanului. În vremea asta căpitanul era vesel și comandă cina pentru toată lumea din sală, inclusiv pentru ambasador care era servit în camera lui.

În drumul său spre Țarigrad ambasadorul francez luase cu el un secretar, iar căpitanul cinci călăreți în cizme roșii, ca pentru nuntă, și un al șaselea în niște opinci galbene, turcești. Erau în stare să ajungă oriunde și să îndure orice neajunsuri. Căpitanul Opujić era însoțit de o fată cu niște ciudate înfloriri sure în pletele ca pana corbului, atât de pieptoașă că se putea mușca singură de sini. O chema Dunja. Cum îi văzu pe Jerisena și pe tînărul Opujić, Dunja chicoti la cel de-al treilea pantof care atîrna la gîtul Jerisenei, iar pe Sofronije îl întrebă de rană. Așa că Jerisena înțelese că fata care îl însoțea pe căpitan era una din acele farmazoane

A optsprezecea cheie. Luna

Era anotimpul „dintre două pîini” cînd Jerisena și iubitul ei o porniră înspre Orient, prin carantină, unde la un han aveau să-i aștepte căpitanul Haralampije Opujić trimisul diplomatic pe care acesta îl însoțea. Jerisena dormea în șareta încărcată cu bagaje, iar tînărul Opujić mergea călare. Tot timpul sub copitele calului său simțeau cum vuiesc două drumuri, urcușul spre Țarigrad zvîcnind ca o umbră sonoră, apoi calea legiunilor romane gonind spre răsărit.

Drumul îi ducea către un ținut care iarna se numește „între cîine și lup”, în depărtare se zăreau două turnuri, cite unul de fiecare parte a drumului, cînd brusc răsuna focuri de armă. Opujić dădu pîteni calului și la o cotitură privi riul. Mirosea a icre și se umflase cu nuci, fiindcă în anul acela nucii rodiseră peste măsură că și zdrobiseră crengile și umpluseră apele de sub ei cu roadele și frunzele lor. Pe rîu, agățat de fumul hornului roșu ca un păianjen de firul său, se afla o hardughie de han, iar în bătaura lui un pîlc de călători trăgînd cu pușca în apă.

- Nu-l lăsa, nu-l lăsa să treacă! - țipa gingav cineva.

- Doamne, uite la el cum s-a prins – se vîlcărea un altul încărcîndu-și arma.

Sofronije Opujić gîndi că era vorba de o aflare în treabă și intră în han să întrebe de o cameră.

- Nu mai e decît o singură cameră - le zise hangiul și îi conduse pe Jerisena și pe el la primul cat prevăzut cu un balcon cu caldarîm. Prin caldarîm răzbise iarba, iar odaia fusese cîndva spoită în verde. Avea o sobă care se încălzea cu balebă și fin, focul aprinzîndu-se de-afară, iar înăuntru pe o laviță apa era pusă la încălzit.

- E cea mai frumoasă odaie - zise băiatul, care privea oarecum pieziș de parcă voia să zîmbească.

- Văd că faceți exerciții de tragere - îi zise Sofronije la cîină aluia care țipase la rîu.

- Nu te-te înțeleg, dom-nule, i-o tăie acesta - mîine cînd o să vă mai re-ve-veniți ceva în fire, o să tragi și dum-dum-neata cu pușca. Dar de fapt, ce-ce odaie v-au dat?

- Odaia verde, nu-i așa? - se amestecă în vorbă al doilea călător - că dacă e verde, să luați aminte la ce-o să visați la noapte.

- Dar de ce, mă rog frumos? - i-o întoarse Opujić rîzînd.

- Prin odaia asta am trecut cu toți noi ăștia care așteptăm acum în carantină. Imediat am cerut alta. Noi, cei care am înnoptat în odaia asta, am visat la fel.

- Și anume ce, dacă ne e permis să știm și noi? - continuă Sofronije cu o nuanță ironică în glas.

- Ești o făptură greu de dovedit! - zise un al treilea - frăioare, noi toți l-am visat pe același tip care miroase a nuci. Și care are chica părului strînsă într-un fluture de sidef. Omul poartă un mundir și vrea să-i lichideze pe cei care îl visează în odaia aia. Și pe mine a încercat să mă trîsnească cu sabia, dar m-am trezit la vreme. Alții nu.

- Și ce s-a întîmplat cu ei?

- Toți o bil-bil-biie - i-o întoarse cel de pe mal. - De aia tragem cu puș-puș-ca.

- În ce trageți? - întrebă Jerisena rîzînd de una singură.

- În coji de nucă. Cu ele trec apa riului forțele necuratului dinspre Turcia la noi. Fiindcă forțele necuratului nu pot sta pe apă. Și atunci sunt purtate pe coji de nucă. Ieri, cineva l-a visat pe ăla din odaia verde și l-a dibuit. Se zice că ar avea o turnătorie de clopote la Zemun.

- Pih, ce mai corăbioare cu vrăjitoare sunt cojile astea de nucă, și mai vreți să-l opriți pe vrăjitor. Geaba atîta trudă! D'ăstia ca el trec apa și pe coji de ouă - le-a ris în față Jerisena, doar că a doua zi de dimineață și ea era palidă.

În noaptea aceea ea și tînărul Opujić se-au dus devreme la culcare. Stătea întinsă pe spate în bătaia clarului de lună verde și simțea miresmele riului stivuite frumos, cele ușoare peste cele greoaie; mai întii mirosul de apă și mîl, apoi cel de fum și, în fine, la suprafață pluteau în plăci adieri de tei. În seara aceea numai clarul lunii avea trei miresme, amestecate între ele cu cele trei faze ale lunii. Umezeala apei intra pe fereastră, iar cineva din han cînta la clarinet. Se auzea molcom melodia lor „Sudoarea este amintirea sufletului” și Sofronije Opujić luă în gură o suviță din părul Jerisenei. Stătea culcat pe burtă, era peste măsură de mirat auzind acea melodie în acel loc și simțea că îmbătrînește, atît el cit și patima lui, nopțile îl duceau undeva în trecut, iar zilele îl trăgeau îndărăt pe cînd viitorul îi apărea ca o negură care i se vîrta molcom printre pași. Își făcea griji pentru Jerisena, fără o pricină anume, simțea gustul colbului de sub pat, de sub putreziciunea hanului. Auzea racii ieșind la mal sub clarul lunii iar nasul său amușina adîncimile, aflînd sub pămînturi miresme de argint jilav și piatră încinsă. Simțea gazul metan subteran alungind petrolul în susul versanților din pîntecele pămîntului, stivuirea damfului de vegetație putridă peste cel de sulf și de apă clocotită feruginoasă. Iar în zori Jerisena aflată în pat lîngă el, țipă trezindu-l:

- Aici plouă în prostie, în prostie e secetă! Și eu care l-am visat - zise.

- De unde știi că e el?

- Are în coama părului acel fluture de sidef... La cîngătoare poartă o carte, pare-mi-se că s-versuri...

- Și nu te-a atacat?

- Nu, dimpotrivă, s-a spriat de moarte cînd m-a văzut.

m e r i d i a n e

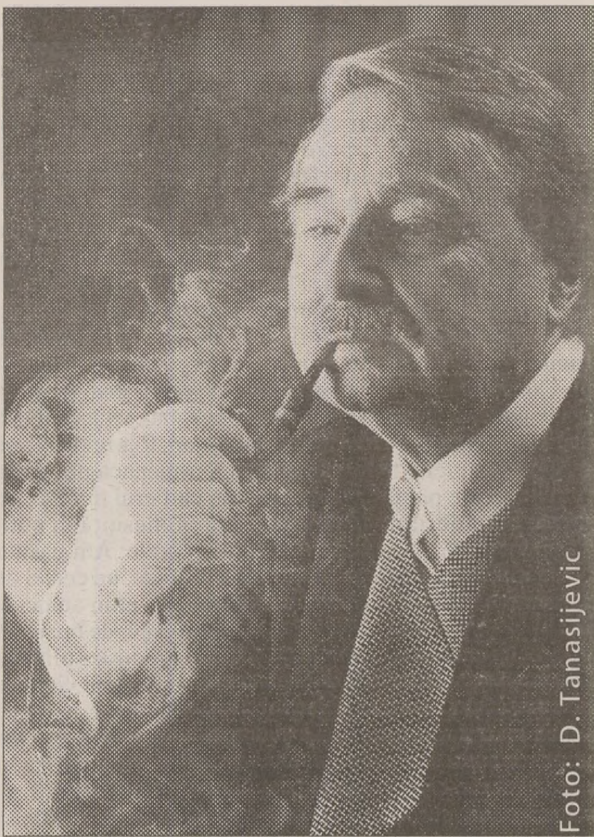

Foto: D. Tanasijevic

pe care tatăl i-o trimisese fiului în timpul celor trei fronturi, iar în părul Dunjei recunoscuse smocurile care creșteau pe umerii lui Sofronije al ei. Presărate cu aceleași stelute sure.

- Îți mai amintești când am cinat împreună cu Evdokija? îl întreabă Dunja pe Sofronije și-și îndreaptă către Jerisena ochii ei aurii semănând cu două jumătăți de ou fier.

- Ia să vedem – se desfătă mai întâi căpitanul pocnindu-și degetele mâinilor greoaie și fără inele (fiindcă inelele te incurcă la sabie).

- Să vedem. Mai întâi fiecăruia câte o porție de limbă cu iarbă sură și o ciorbiță de țărițe... Și adu-ne, dacă ai, pîne frământată cu un fir de țărîna. Iar în privința iubirii față de glîe, treaba stă astfel fiule: totul pentru popor, nimic cu poporul! Iar tu, băiete, pregătește-mi de două ori câte un castron cu lacrimi divine și calde, o privire dusă, din cele amărui, care îmbătrînesc într-o oră, cu lămîie. Și fasole fiartă în apa Savei. N-ai apă de Sava? Păcat! Atunci dă-mi boabe pane. Iar pentru domnișoara Tenecki niște scoici pane. Pentru Dunja mea ce binevoiește Evdokija. Și la urmă, ceai de urzică îndulcit cu miere.

„Asta să fie tatăl meu?” se întreabă în clipa aceea Sofronije amintindu-și de copilărie și de tatăl său stînd culcat în beznă lingă nevasta lui, Paraskeva Opujia, în dormitorul lor din palatul de la Triest cu capul înălțat și pîndind cu urechea. În sfîrșit, după atîția ani, Sofronije știa la ce tragea cu urechea tatăl lui. Și mai știa de ce mama lui îi tot așeza capul pe pernă. Bătrînul Opujia stătea treaz pînă la ultimul foșnet de fustă din capătul scării.

- Însă în privința celor din Serbia – continuă căpitanul – eu le trimit banii pe care îi cîștig vînzînd praf de pușcă francezilor, ca să-și cumpere și ei praf de pușcă. Tu, băiete, ascute-ne cuțitele, ca să pot tăia fitilul luminării asteia stînc. Și alege pentru noi niște cesti negre. Că tare mult îmi plac cestiile negre, că-s cele mai frumoase, nu-i așa, domnișoară Tenecki? Hai, dă-i bataie, băiete! Că miine în zori fiecare făptura de aici va trebui să-și ia în spinare drumul, să se piardă în ceață...

Nici n-apucă bine căpitanul să-și încheie comanda, că în han năvăliră un cîrd de femei aducînd un urs și un om într-un mîndir francez. Se prezentară oaspeților ca fiind un teatru ambulant.

- Să știți că spectacolul e plătit de binefăcătorul nostru căpitanul Haralampije Opujia – zise omul în mîndir – care e un mare iubitor de teatru și acum se află undeva în Silezia. De aceea vă vom prezenta o bucată strașnică cu titlul „Cele trei morți ale căpitanului Opujia”.

La care căpitanul Opujia rîse în hohote și se adresă

actorilor:

- Păi, începeți jocul, copii, pentru ca vorbelor noastre de hîrtie să le găsim odihna în visele noastre, să se infierbînte un pic în singele nostru ca apoi iarăși să cadă bolnave de viață!

După care una dintre femei zise adresîndu-se falsului căpitan Opujia, cel în mîndirul francez:

Strămoșii tăi, căpitane, au avut fiecare câte o moarte. Tu nu. Tu vei avea trei morți, iată-le (atunci ea arătă către celelalte femei din trupă). Bătrîna, frumoasa și fetița, ele sunt cele trei morți ale tale. Privește-le bine...

- Și asta-i tot ce-o să rămînă din mine? se băgă atunci în vorbă adevăratul căpitan Opujia

- Da. Asta e tot.

- Și nu e puțin! – aruncă iarăși căpitanul Opujia

Numai că, ia aminte căpitane, tu n-ai să bagi de seamă la morțile tale, ai să treci călare pe sub ele ca pe sub arcul de triumf și-ai să-ți vezi de drum de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat.

- Și ce-o să fie după cea de-a treia moarte a mea, cînd o să mă vampirizez pentru a treia oară? – sări dintr-o dată în spectacol căpitanul Opujia, încă o dată satisfăcut de fisticăla comedienților și de uimirea oaspeților din han.

Pentru o vreme, căpitane, atît ție cît și altora o să vi se pară că încă sunteți în viață, că nu s-a întîmplat nimic, pînă ce n-ai să înlînești ultima iubire, pînă în clipa în care o să se îndrăgostească de tine o femeie cu care ai putea avea copii, clipă în care vei dispărea de pe suprafața pămîntului, fiindcă al treilea suflet nu poate avea copii, la fel cum cel care se vampirizează pentru a treia oară nu poate avea copii...

În clipa aceea de sus din han se auzi un clarinet. De data asta cineva cînta Haydn – Corala Sfîntului Anton. La acele sunete căpitanul sare ca ars, întrerupe reprezentația, îi părăsește în fugă pe actori și năvălește în balconul pavat.

O clipă mai tîrziu apare în sufragerie la braț cu o doamnă purtînd în mîini o pernă albăstră. În decolteul adînc avea pe sîni alunițe false parfumate, iar orificiul din scoica urechii era dat cu cîrmîz. La celălalt braț al căpitanului Opujia era un tînar în uniformă de husar, cu o splendoare de păr ondulat.

La vederea lor, Dunja chicoti în minecă, iar clopoțeii de la pernă albăstră a invitatei căpitanului clincheniră. Atunci se auzi căpitanul Opujia rostind cu o voce schimbată un fel de litanie:

Străbătut-am întinderile înaintemergătorului/în scîrbele mele/ Și nicăieri n-am aflat adăpost,/ acoperiș n-am găsit./ Greu mai e printre ai tăi,/ printre sirbi/ Inel cîntător îți dăruiesc./ să nu mă pierzi din ochi./ Cîntătorului tău tinerețea/ nu-i luminează anii tîrzii./ Din somn groaznic vis/ mă redeșteaptă la tine/ Și treaz îmi vād inima/ răsărită în noaptea vrajbei/ Și apusă la cîntatul/ catavasiei barbare...

După asemenea vorbe căpitanul făcu prezentările fiind vorba de doamna Rastina Kaloperovia din Sremski Karlovci, ca și de fiul acesteia, Arsenije, sublocotenent în armata austriacă, care, iată, întîmplător, dar grație unui fericit concurs de împrejurări, îi înlînesc, după multă vreme, fiica și sora, pe Dunja Kaloperovia, aflată acolo. Dunja se ridică în întîmpinarea noilor veniți, își sărută mama cu tot cu pernă albăstră cu zurgălăi, iar pe frate pe gură, și toți se așezară.

- Nu te-aș mai fi recunoscut. Parcă te vād pentru prima oară. Te-ai făcut mai frumoasă de cînd mi-ai devenit soră

vitregă - îi zise Arsenije Dunjei - și-am adus ceva. Cerceii tăi. Vrei să-ți pui în urechi?

- Nu aici. Urechea își pierde nevinovăția de cîte ori își pune cerceul; întotdeauna singerează un pic – zise Dunja zîmbind.

Zîmbetul acela i se păru sublocotenentului Arsenije aidoma unui instrument necunoscut și prețios la care ea cînta cu o aleasă măiestrie. Iar Dunja își privi fratele vitreg în ochi și sărută lingura neagră din farfuria ei de parcă pe el îl săruta.

„Mi-a și observat tălpile”, gîndi inciudată Jerisena Tenecki, din celălalt capăt al mesei, mîncînd scoici și privindu-l uimită pe căpitanul Opujia „Oare el să fie cel care mi-a ucis tatăl?”

În momentul acela, de parcă auzise întrebarea, bătrînul Opujia luă paharul și se ridică să toasteze.

- Mes dames, vă întrebați desigur cum de s-a putut ineca în funingine sufletul unui om care se află în fața dumneavoastră. Permettez-moi l'opportunité, de vous expliquer mon cas...

O viață de om am cîntat în strana bisericii după care m-am oprit din cîntat și m-am apucat să beau cît pentru două vieți și-am ras două podgorii, după care m-am apucat să cînt și la guslă pînă am dat cu ea de pămînt. Acum pot să spun totul... După cum știți, uneori sexul frumos cerea de la faimoșii comandanți de oști din acest război cîte o suviță de păr drept amintire. Ce-i drept, și unii dintre noi, aști mai de rînd, avem uneori pe trupul nostru brăzdat de rani smocuri de păr de femeie – semn că ele ne-au tîmăduit. Și în aceste suvițe de păr de femeie și de bărbat se ascunde deosebirea dintre noi soldații și cei care ne conduc. Fiindcă oamenii se împart în cei care ucid și cei care urăsc. Noi, soldații, suntem soțul nedăruit care ucide, pleava ordinară față de cei dăruți și puternici care se pricep să urască. Poți învăța un om cum să se slujească mai iute de sabie decît de furculiță.

Dar ura e o treabă care se învață vreme de generații. E un dar. Ca o voce frumoasă. Un dar mai periculos decît orice sabie. Dacă l-aș avea n-aș fi soldat, ci turnător de clopote de cealaltă parte a fluviului dumnezeiesc care e Dunărea din Zemnul nostru, mademoiselle Tenecki, aș bea vin din cel mai frumos clopot, dintr-o ureche mi-ar crește salcie, din cealaltă struguri și m-ar durea sufletul pentru orice cocoș de fier de pe acoperișul turnătoriei dumitale. Aș șede frumuseț în barca mea, aș trage la pești înțelepți și poate aș urî și eu pe cineva taman de la Paris pînă ce i-ar cădea urechile. Doar că eu nu sunt dăruit urî și de aceea trebuie să-mi ucid vrăjmașii. Dar asta e o poveste tristă iar azi e o zi veselă. Mă găsesc iar în familia mea după atîția ani, și aș vrea să beau acest pahar în sănătatea celor dragi. Vivat!

Căpitanul Opujia goli pînă la fund paharul și-l zvîrli pe fereastră drept în rîu. Care căzu printre cojile de nucă care pluteau în beznă pe firul rîului.

A doua zi dimineată celălalt mal al apei ieșise din ceață scaldat în soare. Era mai înalt, dedesubt scaldat de ape, deasupra năpădit de ierburi, care se aplecau peste apă aidoma spumei unui val prelung, tăcut și verde. Cînd caravana o porni, tînarul Opujia încălăcă pe minza lui mai mult gol, așa cum îi plăcea lui să călărească de cînd lepădase sabia, își ajunse din urmă tatăl și-l întreabă dacă fusese plătită consumația de la cină, la care primi răspunsul.

- Fiecare din noi e bun de plată cu cîte o zi de marți din aprilie de la care luăm restul o oră!... Și eu care mă gîndeam c-ai să mă întreb cînd om scăpa noi, grecii și sirbii, de nenorociri, iar tu mă întreb de cină.

- Și cînd o să scăpăm de nenorociri?

- Cînd n-o să mai fie coșciug sîrbesc care să nu se facă barcă, și nici prun în Serbia de care să nu să priponească vreo barcă.

Caravana ținea drumul către răsărit prin Grecia, la dreapta rămînea Sfîntul Munte Athos și marea dimprejur, se șoptea despre consulul francez că e bolnav, fiindcă în familia lui bărbaiți mureau la fiecare generație cu un an mai devreme și că deja acum sorocul era la 29 de ani.

Încearcă să te uiți la soare – și-ai să-l vezi ca pe un scut de aramă cu o gaură neagră la mijloc – zise căpitanul Opujia fiului său atingîndu-i în galopul calului cizma cu cizma sa. Tînarul Opujia îl privea îngrozit, dar tatăl ridică liniștit mîna arătînd în depărtare.

- Iată Tarigradul! Acolo în Fanar vă așteaptă tatăl Hrisostom cu ducatul meu în sutană. I l-am dăruit lui și bisericii lui ca să te cunune cu domnișoara Tenecki. Să fiți fericți.

Prezentare și traducere din limba sîrbă:
Mariana ȘTEFĂNESCU

m e r i d i a n e

Grete Tartler

Întâlnire cu Niki Marangou

Niki Marangou

Din Famagusta la Viena

BIBLIOTECA DE LITERATURĂ CIPRIOTĂ

Printre personajele extraordinare pe care le-am întâlnit la Atena, iat-o pe autoarea romanului recent apărut în România la Editura Meronia, în traducerea Elenei Lazăr - *Din Famagusta la Viena* (în original, *Doctor din Viena*): Niki Marangou. Eram nerăbdătoare să o cunosc, așa cum ești nerăbdător să îți cunoști un *alter ego* rătăcit în Orient. Tatăl Niki, eroul romanului, fiul unui negustor cipriot, studiasă la Viena cu marii profesori din vremea lui Freud, profesase ani și ani în Austria, în Elveția, la Atena, trecuse prin amarul războaielor și, până la urmă, revenise în Cipru, întemeind aici un mare spital și punând în practică medicina modernă. Povestea vieții lui a fost scrisă de Niki „ca dintr-o răsufare” – evident pentru că, așa cum mi-a mărturisit, a fost foarte fericită scriind cartea – toată căutarea, călătoriile, toată descifrarea sensului vieții i-au conturat câțiva ani de neuitat. Niki, născută la Limassol, în 1948, cu studii de sociologie în Berlinul de Vest (1965-1970) a moștenit nestarea, pasiunea pentru cercetare și exotism a tatălui ei. Și-a schimbat de câteva ori meseria, lucrând ca dramaturg la Teatrul de stat din Cipru, întemeind o librărie proprie, publicând volume de poezie, proză, basme pentru copii (a primit de două ori premiul de stat pentru poezie, iar în 1998 i s-a decernat în Alexandria premiul Kavafis), pictând

și participând la expoziții (cele mai recente fiind participări la bienalele din Ljubljana și Cairo). Acum trăiește în Nicosia și are o fiică, de asemenea pictoriță. Dacă întrebi în ce măsură realizează straniețea biografiei sale, îți răspunde că „lucrul cel mai interesant la mine este vederea pe care o am asupra largimii lumii grecești: având mama născută în Macedonia, în nordul Greciei și tatăl din Famagusta, din cel mai estic punct al Ciprului. Și faptul că aparțin unei generații care a trecut prin extreme, de la tablă de ardezie, la computer. Șase ani de sociologie în Berlinul de Vest mă tulburaseră și am simțit nevoia după-amiezilor fierbinți din Nicosia ca să-mi amintesc cine sunt. E adevărat că am avut diferite meserii... dar centrul vieții mele a rămas pasiunea pentru limbă, limba elenă în toate formele ei, contemporană, veche, bizantină. Cuvintele, ca și culorile în pictură, mi le iau uneori de foarte departe”.

Niki Marangou a publicat numeroase volume până la acest ultim roman, de mare succes în Grecia și în toate țările în care a fost tradus. Documentarea a durat mulți ani, a călătorit și a citit enorm. Din fericire, librăria pe care a întemeiat-o acum 25 de ani la Nicosia a ajutat-o să își procure ușor tot ce voia (o făcuse fiindcă... nu găsea cărți bune, așa că venea în Grecia să le cumpere și le căra în Cipru...). Întâmplător sau nu, unchiul ei avusese o librărie în Famagusta – acum, de nimeni călcată, pustie, năpădită de buruieni și nisip.

– Acum ce mi-ai recomanda, dacă aș poposi în librăria ta?

– Cartea cea mai recentă a lui Nikos Themelis, „Pentru o societate”. Povestea unui negustor grec din Brașov de la începutul secolului al XIX-lea, cu descrierea epocii, Viena timpului... cred că ar fi bine să fie tradusă în românește.

Întorcându-se atât de des la Atena, Niki și-a cumpărat aici o casă – dar și în această privință, totul pare ficțiune:

– Acum 15 ani, un ghicitor – eu nu cred în așa ceva, dar s-a întâmplat să fim în aceeași societate – mi-a spus că într-o viață anterioară m-am numit Theresa Makri și am trăit la Atena. Acum descopăr că această doamnă, Theresa Makri, de care a fost îndrăgostit Byron – trăia chiar pe strada unde mi-am cumpărat eu casa!

– Iată un bun început de roman. Ce stradă?

– Protogianides, a doua stradă la dreapta din Athinas.

– Dacă tatăl tău a trăit atât de mult la Viena și în Elveția, ai știut germana de mică?

Da, am vorbit în casă germana. Dar peste tot în jurul Mediteranei găsești astfel de centre cosmopolite, în care lumea vorbește câteva limbi și circulă pretutindeni; doctori, oameni de afaceri... Dragostea pentru Egipt – Alexandria, Assuan, Cairo – mi s-a tras tot din familie. Acum scriu un roman nou despre această regiune și spațiul colonial, perioada colonială, guvernatorii din această perioadă... Cultura mediteraneană și cultura mitteleuropeană sunt chiar temeliiile mele. Cred însă că tot ce se va petrece interesant de acum încolo în literatură va veni din cultura mediteraneană și din cea balcanică. Oamenii au aici un interes pentru lume și o istorie în spate pe care ceilalți nu le mai au... Sunt pasionați. Simt, din ceea ce citesc: totul vine din altă profunzime... Numai dacă te scufunzi în tine însuși ești autentic. Iar cititorii recunosc autenticul...

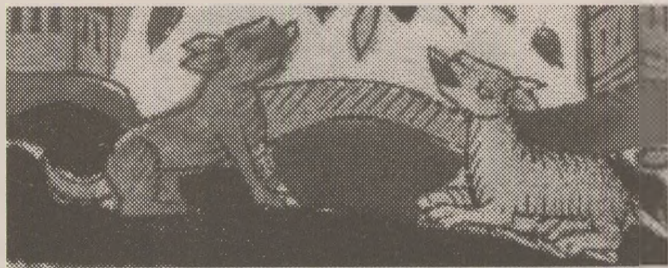
– Cum poate cineva... „să fie cipriot”? Cum trăiește un scriitor... lângă linia de demarcație?

– Nicosia... are într-adevăr o anumită tensiune generată de linia verde. Cei care trăiesc aici și-au dorit mereu să treacă dincolo, iar cei din nord vor să vină în sud. Asta stărnește patimi în orașul care seamănă mai degrabă cu Constantinopole și Salonic (deloc cu Atena). Am venit la Nicosia când aveam patru ani, când clinica tatălui meu a fost construită lângă spitalul cel mare. Mergeam cu bicicleta în sus și în jos pe lungul coridor al clinicii. Chiar și atunci, copil fiind, am simțit o anumită tensiune, după ce am venit de la Limassol la Nicosia. O societate de funcționari, colonialiști, cu totul altfel decât negustorii din Limassol – receptiile la casa Guvernului, ziua Reginei, rochiile de seară ale mamei au înlocuit cinele festive din jurul mesei pătrate din sufragerie. La școala primară, mințile îmi erau deja înfierbântate de lupta împotriva englezilor și am suferit cumplit când părinții au adus acasă o doamnă care să ne învețe engleza... Trăiam lângă râu, într-un loc cu pomi înalți, eucalipti și palmieri, foarte

aproape de cartierul turcesc. Mergeam acolo zilnic cu mama, la piață, sau să luăm scrisorile tatei de la cutia poștală. Un cartier cu felurite ulițe meșteșugărești, care porneau în toate direcțiile dinspre biserica Agia Sofia. Dughenele cu mărfuri agățate de pereți sau odihnind pe rafturi, plâpumi și perne roz, mov, oranj – culori turcești, spunea bunica de câte ori purtam vestiminte colorate. Pantofari, vânzători de halva, fierari, vânzători de pânzeturi... În piață mirosea a pastramă, flori și brânză. Mama cumpăra carnea de la Hasan, acolo era cea mai bună, dar peștele îl lua de la grecul Andrei și legumele – de unde erau mai proaspete. Toți îmi știau numele și îmi întindeau câte ceva bun. Mai târziu, prin anii '60, nu prea mă lăsau să umblu singură prin oraș, doar să merg la lecții. Chiar și la Consiliul Britanic mă duceam în secret. Dar dacă era vorba de cursuri mi se îngăduia orice, tata voia ca fetele lui să fie bine educate. Deseori ajungeam, folosind diverse „lecții” ca pretext (descoperisem o armeancă pe strada Victoria care preda dactilografia) în cartierul turcesc. Pe strada bijutierilor, unde marfa era înghesuită în cutii englezești de biscuiți, cotrobăiam cu orele. Am găsit o broșă în forma unei mâini care ține o floare, un cerceș de aur otoman bătut și cu aramă... Totul era ieftin atunci și îmi permiteam să cumpăr câte ceva din banii de buzunar. Erau acolo lanțuri de argint cu care grecii își plăteau impozitele la turci... cine nu plătea, i se tăia capul. Și inele de căsătorie din argint (în anii '40, multe femei măritate își schimbaseră inelele de aur cu unele de argint, pe care era gravat „Războiul de eliberare 1940”). Cei mai mulți bijutieri erau greci, care, după 1963, au plecat și s-au împrăștiat în tot orașul. Am părăsit Nicosia în 1965, să studiez la Berlin. Abia acolo am trăit dorul de aceste locuri. Când m-am întors, în 1970, am găsit totul schimbat – dar mă schimbam și eu. Mă pălăse un fel de tristețe nord-europeană... Doar amiezile călduroase ale Nicosiei m-au ajutat să îmi amintesc cine sunt. Lene, palmierii la orizont, marea... Înainte de 1974, Nicosia fusese un oraș la mare. În douăzeci de minute ajungeai la țărmul care cobora brusc spre Kyrenia... o mare fermecată. Au trecut trei decade de atunci. Acum, pentru a ajunge la mare trebuie să călătorești două ore și jumătate. Marea a ieșit din viața noastră de fiecare zi. Privind către nord, către muntele Pentadaktilos, care o ascunde, văd un mare steag turcesc înfipt în vârf... Evit să privesc către nord. În jumătatea rămasă de oraș vechi trec deseori... Biserica Phaneromeni, baile Emerke, vechea mănăstire a augustinilor, devenită loc sfânt pentru musulmani după ce, spune legenda, califul Omar a petrecut o noapte acolo. Cronicile vorbesc și de moaștele Sfântului Ioan de Montfort. Vechile biserici, cu icoane minunate, în săptămâna mare sunt pline de flori – după tradiții străvechi, poate de la Osiris. Numai într-o veche biserică pot asculta slujba de Paști. Se află acolo toată lumea – bărbatul cu profil grecesc, romanii, doamnele lusitane cu plase în păr, sarazinii, coptii, nestorienii, Marcus Diaconus, tânărul în negru, teologul demodat, toți uluiți între aur și catifele „de teama necredincioșilor”... dar cel mai mult îmi place Nicosia în arșița verii, când, noaptea, o briză dinspre vest răcorește orașul, și toată lumea iese în grădini, pe terase... și când eu, pasionata călătoare, nu mai simt nevoia să plec. Sunt perioade când toată lumea pare că se rezumă la grădina mea.

– Grădina Domnului. Spune-ne, Niki, un poem despre grădina ta.

– Împreună cu puricii plantelor și coșaii am plantat vara asta trandafiri în grădină în loc să aștern poeme: centifolia de la casa îndoliată din Ayios Thomas roza Mydas cu șaizeci de petale din Phrygia roza Banksian venită din China, răsaduri din ultima orhidee supraviețuind în partea veche-a orașului, dar mai ales Rosa Gallica, adusă de cruciați (cărora li se spune altminteri și damaschini) cu alesu-i parfum. Împreună cu puricii plantelor și coșaii dar și cu acarieni, molii și alte muscuțe, împreună cu viespiile și cârțița și *mantis religiosa* care le devoră pe toate împărțim laolaltă frunze, petale și cer în această grădină de necrezut unde suntem, și ele și eu, trecătoare... ■

m e r i d i a n e

Dintr-un fel de reținere față de clișeele întretinute de rubrica «prezențe românești în străinătate», cultivată îndeosebi sub regimul comunist, ziarele și revistele noastre nu prea mai dau seamă despre ceea ce se întâmplă în afara țării cu literatura română și cu autorii ei. Excepție va face, poate, manifestarea devenită tradițională în Franța, din 1987 încoace, «Les Belles Étrangères», consacrată în acest an României. Despre componența echipei de doisprezece scriitori invitați de Centrul Național al Cărții din Franța s-a scris câte ceva, cu aproape inevitabile, la noi, cârteli, privind reprezentativitatea ei. Evenimentul e important, chiar dacă ponderea lui nu e de exagerat, căci fluxul faptelor culturale ce se produc zilnic în Hexagon e enorm, iar oceanul înghite repede și valurile și picăturile.

După primele întâlniri ale scriitorilor noștri cu publicul francez, la care s-a întâmplat să asist, - public pentru mine restrâns la cel parizian, de la Maison des Écrivains, dintr-o cafenea literară și dintr-o librărie - pot spune că gazdele au organizat admirabil așmpla suită de lecturi și de dialoguri, având și grija ca ele să se desfășoare într-un context de apariții editoriale notabile. Întâi de toate, s-a tipărit un program al tuturor întâlnirilor ce urmau să aibă loc în întreaga Franța, însoțit de o culegere de texte, cu notele bio-bibliografice de rigoare, ale scriitorilor invitați, și de un disc cu filmul documentar consacrat lor, proiectat cu câteva ocazii și pe ecrane. Și e de spus că, într-un montaj de imagini din care nu lipsesc, totuși, clișeele occidentale încremenite despre România, de la Dracula la procesul Ceaușescu ori la preferința pentru spații mai degradate de mahala la orașelor noastre, micile interviuri înregistrate cu scriitorii din echipa amintită sunt de un bun nivel și dau, indirect, replici consistente prejudecăților evidente sau bătute. Fără excepție, confesiunile și reflecțiile lor au substanță și gravitate, se mișcă firesc și dezinvolt în lumea culturii mari, certifică o stare de normalitate și eliberare de complexe. De la Ana Blandiana, Gabriela Adameșteanu, Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu și Gheorghe Crăciun, la Ion Mureșan, Marta Petreu, Simona Popescu, Cecilia Ștefănescu, Letiția Ilea, Dan Lungu, Vlad Zografi, spectatorii au putut afla date și idei semnificative, fragmente dintr-un mozaic mai cuprinzător al problemelor ce preocupă și definesc universul socio-literar românesc în perioada post-decembristă, nu fără trimiteri lămuritoare la vremurile dictaturii. Iar contactele directe cu publicul au confirmat deopotrivă calitatea intelectuală a intervențiilor și valoarea textelor citite de actorii special angajați, cu eșantioane de expresie românească chemate să facă auzite sunetele specifice ale limbii originalelor.

Paralel, în librării puteau fi găsite traduceri ale unor volume de Gabriela Adameșteanu cu *O dimineată pierdută* în prestigioasa colecție «Du monde entier» a Editurii Gallimard, de Mircea Cărtărescu cu un *Orbitor* trecut în colecția de buzunar, «Folio» a aceleiași edituri (dar sub eticheta, publicitară comodă, «S.F.»!) și cu «L'oeil en feu» la Denoël - toate traduse de excelentul Alain Paruit. Plus, culegeri de poeme, - una din Ana Blandiana (*Autrefois les arbres avaient des yeux*, la Editura Librairie Bleue, în traducerea Luizei Palanciuc), alta de Marta Petreu (o suită de *Poeme nerușinate*, transpuse de Alain Paruit, Odile Serre și Ed. Pastenague, adică D. Țepeneag la Editura Le Temps qu'il fait). Apoi, nu mai puțin de trei plachete semnate de Letiția Ilea (dintre care una, splendid editată și ilustrată de artista graficiană Wanda Mihuleac, care a propus, cu *Est-cris*, și o somptuoasă carte-obiect) și încă o carte, de proză, proaspăt tradusă de Laure Hinckel : *Raiul gănilor* de Dan Lungu, ce se alătură fericit colecției românești a Editurii Jacqueline Chambon și căreia i se va adăuga în curând, în aceeași traducere, romanul *Legături bolnavicioase* de Cecilia Ștefănescu. În urmă cu câțiva ani apăruseră și *Compunere la paralele inegale* a lui Gheorghe Crăciun, tipărită la prestigioasa Editură Maurice Nadeau. Ion Mureșan era și el deja prezent cu *Poemul care nu poate fi înțeles* la Editura Belin (versiune de Olivier Apert și D. Țepeneag). Cine a mai circulat prin librării a putut găsi, abia ieșite de sub tipar, cărți cu poeme de Nichita Stănescu, și chiar de... Ion Pop. Pe o pagină din «Le monde des livres», pe care am apucat s-o văd doar o clipă, erau recenzii la Gabriela Adameșteanu, Dan Lungu, dar și la volume noi de Aurora Cornu, la *Despre îngeri* de Andrei Pleșu, la reeditarea *Omului cu ochii gri* a lui Petru Dumitriu... Și

e de presupus că în săptămânile ce vor urma se vor înmulți și ecourile itinerariilor franceze ale «frumoasei străine» care este literatura noastră.

În «pauze», de exemplu la cocktailul de la Maison des Écrivains din Paris, am avut ocazia să discut, între alții, cu editoarea Jacqueline Chambon, cunoștință mai veche, de pe vremea neoromantică a deschiderii Centrului Cultural Român din Paris, la început de timp post-revoluționar. Am aflat încă o dată că nu se fac averi cu cărțile scriitorilor noștri, că rămâne mereu vitală calitatea traducerilor și adecvarea la momentul «pieții literare» dependente de factori adesea conjuncturali și departe de literatură, ce trebuie, însă, exploatați prompt și cu pricepere, că ar fi necesare lucrări care să-l introducă pe cititorul străin în mediul românesc, începând cu geografia și cu istoria și continuând cu compendiile de istorie literară prezentate atrăgător...

Desigur, toate aceste frumoase fapte și proiecte cad, inevitabil, sub un oarecare accent de relativizare, de vreme ce depind, price s-ar spune, și de voința de acasă de a sprijini editorii străini în publicarea de cărți românești. De o actualitate stringentă rămâne deschiderea unei librării românești la Paris, într-un spațiu cât mai «vizibil», care să concentreze tot ce se publică esențial în limba franceză

Literatură română prin Europa

despre România, cu adaos de cărți în românești și traduceri din franceză, cu cataloage editoriale și programe de lansări de titluri noi și lecturi ale autorilor invitați etc.

Dar la Paris s-a mai petrecut, în zilele de 9 și 10 noiembrie, chiar în ajunul lansării «Frumoasele străine», un alt eveniment literar românesc ce merită semnalat. Grație eforturilor generoase ale doamnei profesor Andreia Roman, de la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale, a fost organizat un substanțial colocviu amintind de trecerea a cinci decenii de la moartea «marii europene» Hortensia Papadat-Bengescu, dată aproape neconsemnată la noi. În acest cadru inaugurat de cunoscuta specialistă în istorie românească, d-na Catherine Durandin, au fost propuse noi lecturi critice ale operei scriitoarei. S-au exprimat, astfel, profesorii Mircea Anghelescu și Ion Bogdan Lefter, de la Universitatea din București (primul propunând o «lectură paralelă» între Colette și prozatoarea română, al doilea vorbind despre «etapa finală» a «jocului de măști» din ciclul Hallipa). De la Cluj, au fost prezenți Sanda Cordoș, care a reflectat pe marginea modernității scriitoarei receptate în anii '50, Galin Teuțișan, cu o comunicare despre «lumea în oglindă» și problematica subiectivității în nuvelele sale, Ion Pop, cu considerații pe marginea interviurilor prozatoarei. La rândul lor, profesoara belgiană Gisèle Vanhese, care predă acum română în Italia și francezul Philippe Loubière au avut în vedere miturile, arhetipurile și simbolurile în jurul cărora se coagulează viziunea bengesciană, respectiv «scrisorile de dragoste ale Biancăi Porporata către Don Juan în eternitate». Dan Culcer, parizian prin adopție, a glosat pe marginea «cruciadei femeilor» dintr-o perspectivă sociologică, iar Florica Couriol, de la Universitatea din Lyon, a trimis o comunicare despre «vecinătatea» ca modernitate. D-na Andreia Roman s-a

oprit asupra «patologiei subiective și patologiei sociale în proza Hortensiei Papadat-Bengescu. Pe scurt, a fost o întâlnire care a readus în atenție o operă majoră, încă departe de a-și fi epuizat valențele propuse cercetării actuale.

Peste numai câteva zile, adică între 18 și 20 noiembrie, trei scriitori români au fost prezenți și la Saint-Nazaire, orașul-șantier naval de la estuarul Loarei ce întâlnește Atlanticul, care e și un șantier literar datorită Casei Scriitorilor Străini și Traducătorilor (MEET). Tema dezbătută la «MEETing»-ul din acest an - al treilea - de scriitori importanți, invitați din țări, precum Statele Unite, Brazilia, Spania, Chile, Olanda, Africa de Sud, Canada, Cuba, Elveția, Egipt, Anglia, Franța, a fost «Inventarea cărții». Despre cum se construiește un roman, un poem, despre raportul dintre real și fictiv, problematica personajului literar s-a discutat, în fața unui public foarte atent, - Gabriela Adameșteanu participând la o Masă rotundă despre «inventarea romanului», iar Letiția Ilea și Ion Pop la una dedicată «inventării poemului». O lectură bilingvă a fost prilejuită, în acest cadru, de tipărirea în colecția MEET a culegerii de versuri *Descoperirea ochiului*, de Ion Pop, tradus de Ștefana și Ioan Pop-Curșeu, cu un cuvânt înainte al directorului literar al instituției, prozatorul Patrick Deville. (Același volum fusese prezentat și la Institutul Cultural Român din Paris, cu paticiparea d-lui Patrick Bonnet președintele Casei Scriitorilor Străini și Traducătorilor, în seara zilei de 14 noiembrie).

Itinerarul celui ce semnează aceste rânduri fusese început, însă, tot cu un eveniment românesc, la celălalt capăt al continentului, în Portugalia, unde Ambasada Română, prin consilierul său cultural, doamna Anca Milu-Vaideseșan și lectorul de limba română al Universității din Lisabona (d-na Laura Bădescu) au organizat, între 7 și 11 noiembrie, sprijiniți de Ministerul Culturii și Cultelor de la noi, «Zilele Lucian Blaga», salutate în deschidere de decanul Facultății de Litere. S-a vorbit, în acest context, în ordinea intervențiilor, despre raporturile lui Blaga, poetul, filosoful și diplomatul, cu Portugalia (Mihai Zamfir), despre «definiția» blagiană a poeziei (Ion Pop), *Blaga - un limbaj poetic traductibil* (Rodica Zafiu), «teoria dorului», în lectura d-nelor Maria do Rosario Girao Ribeiro dos Santos și Diana Mihaela Dumitru, *Valorizarea teoriei metaforei* (Maria João Cutinho), *Dramaturgia lui Lucian Blaga* (Simion Cristea). La rândul lor, dl Daniel Perdigão și d-na Micaela Ghișescu - traducători cunoscuți de literatură română în Lusitania - și urmași de d-na Laura Bădescu, au vorbit despre *Blaga și filosofii naționale*, respectiv despre ciclul portughez al poemelor lui Lucian Blaga și prietenia spirituală dintre poet și Nichifor Crainic. Lecturi în română și portugheză din creația blagiană au acompaniat fiecare întrunire. De notat că un pliant cu date bio-bibliografice bogate despre scriitorul și filosoful Blaga n-a lipsit din dosarul colocviului și că în holul Facultății de Litere au fost amenajate câteva vitrine cu cărți ale scriitorului omagiat, albume despre România, diverse obiecte de artizanat, panouri cu imagini din țară. Ca unul care a trecut cândva, la Centrul Cultural Român din Paris, prin situații similare, am înregistrat cu o oarecare amărăciune că lucrurile nu s-au schimbat prea mult în ultimii cincisprezece ani în privința mijloacelor puse la dispoziția serviciilor noastre culturale din străinătate: Direcția culturală din Ministerul român de Externe nu dispune, se pare, nici la această oră de un fond de materiale necesar prezentării convenabile a peisajului cultural românesc, dar nici măcar a celui luat în sens propriu. Căci cele vreo trei - altminteri frumoase - panouri cu imagini din țară au fost împrumutate de la Oficiul de Turism, tipăriturile sunt cu zgârcenie distribuite, rutina și sărăcia tradițională nu permit ieșirea din cadrul banal al «vitrinelor» cu obiecte de artizanat... Nu s-a ajuns încă nici la practica normală a achiziționării unor traduceri din autori români, care să fie la dispoziția serviciilor culturale și care să poată fi oferite diverselor personalități locale ce sprijină asemenea manifestări. A fost, acum, cazul volumului de poeme blagiene tradus prin 2001 de d-na Micaela Ghișescu, din care măcar un exemplar ar fi trebuit să fie oferit decanului Facultății de Litere, prefăcătorul colocviului. Un astfel de «protocol» s-ar zice că nu e prevăzut încă de regulamentele M.A.E. - și ar trebui neapărat să fie.

Ion POP

actualitatea

Eatât de la timp venită provocarea, cu insistența celui ce are nevoie ca de aer să i se spună, să i se confirme, dacă se poate în fiecare ceas, cu fiecare respirație, că e viu. Terapia prin poezie face minuni, mută munții, dizolvă apatia, înmulțește pâinile și peștii, însănătoșește, face loc în cer pentru sumarul unei cărți ce acum se scrie. Așa îmi explic punerea la rând și numerotarea celor unsprezece poeme de după *Haita de lupi*. Iar când atingeți numărul dublu, adică atunci când veți avea scrise 22 de titluri, voi vrea și voi avea temei să vreau a le citi și a le acorda asistență, dacă veți dori. Deocamdată, *Cenușa viselor*, într-o variantă care simt că nu este și cea din urmă, fără punctuație, bună și-așa: „o beznă vâscoasă învăluia totul în jur cerul/ stors palid ca un obraz de înecat îmi arunca/ cuțite de gheață în spate mașini grăbite sfârâiau/ pe șoseaua udă copaci de tăciune se-nălțau/ melancolici și-și frângeau crengile goale de norii/ de cârpă toamna murise iama crudă/ își arăta dinții de metal obosit credeam/ c-am să mor înghețat hrană pentru o haită/ de lupi mă tot clătinam lumea era un clopot/ de catedrală eu limba din el și cineva/ un demiurg diabolic îl tot trăgea ca/ un tembel simțeam că bucureștii dragul meu bucurești nu mă iubea că tot ce primeam/ de la el era cenușa viselor lui și-am plâns/ ca un prost pe versuri stupide scrise cu pudră/ de talc pe întreg trupul meu încercând/ zadarnic să scap de durerea ce/ mă ardea ca un fier înroșit“. Cât privește forma poemului dvs. compus, și care, spuneți, nu vreți să crească strâmb, tocmai aceasta aș fi vrut să vă spun în rândurile de la început, e prematur să-i dați acum, pe trup încă neimplinit să-i gândiți o arhitectură, o formă, un sunet definitiv. Ce aveți de făcut acum e să scrieți în continuare, numerotându-i piesele, segmentele, autobiografic pur dar și imaginar, împletind sugestiile de la un capăt la altul, latitudinal aș spune, între aceste posibilități de care dispuneți și care vă vor manipula din aproape-n aproape energiile. Autobiograficul sugestiv și acumulant va fi silaba vie din sintagma misterioasă a *biografiei artei* dvs., în care nu va fi important să vă recunoașteți. Lăsați-vă condus în ea, ca într-o străinătate ce vă va purta, totuși, numele. (Ciprian Măceșaru, București)

☒ N-o să vă supărați pe mine că m-am amuzat de această găselniță, „vâscozitatea steclicioasă“, plasată într-o frază despre modul limacșilor de a se „încăleca“, mânjind iarba și îngreșând trecătorii, ca și de abundența ușor suspectă: *amniosul meu, lumea mea, existenței mele, apariția mea, căderea mea, pasiunea mea, din bucata Melci și broaște în iarba*. Acest text singur, pe care îl supuneți atenției, ales din mai multe, cum se poate înțelege din scrisoare, l-am perceput ca pe un exercițiu literar util, care anunță multă voință și exuberanță la începutul dvs. de drum. Eleva în clasa a XI-a, „nu demult am început să scriu

Constanța Buzea

POST-RESTANT

proză scurtă din dorința de a mă exterioriza într-un mod special și din nevoia de a critica anumite lucruri cu care nu sunt de acord, deoarece veți vedea că majoritatea scrierilor mele subliniază într-un mod uneori delicat, alteori răutăcios, defectele societății de astăzi“. Inspirate din viața reală, cum spuneți, având subiecte foarte diverse, scrisul dvs. fiind pe deasupra și o pasiune pe care vreți să o dezvoltați, „însă înainte de asta“ aveți nevoie de un sfat obiectiv, nu vă rămâne altceva de făcut decât să trimiteți la redacție o selecție pe gustul dvs. din ceea ce ați scris, având în vedere, totuși, faptul că voi reacționa cu toată sinceritatea. Mi-ar plăcea să revedeți textele, să le corectați și, de ce nu, să le supravegheați stilistic. (Ana Padurariu, Fălcișeni) ☒ „Onorată Redacție, Dorind să-mi gâdil muza/ Ursuza/ O iau cu pantahuza// Deși mai am un rost/ Și nu-s nici prost/ Nici fost/ Nici Post-/ Vă cer un adăpost. Pavel Cristian, 72 de ani“. La 7 ale lui noiembrie a.c. faceți dvs. această cerere cu o autoprozentare demnă de încrederea noastră, onorată redacție. Ne bucura, avem a vă spune, optimismul și umorul, *Plecarea păsării, Politicale, Vitalitate și Balize* ilustrând calitățile enumerate mai sus. Versificați fluent, scopul vi-l atingeți fără greutate, relatările au cap și coadă, nu vom ridica alte pretenții decât acelea pe care le doriți, plăcerea de a vă amuza, autoironia amicală și metafora transparentă. De ce să nu adăpostim și două probe: „Pasărea-Scop, colilie/ mi-a fugit recent din colivie./ Cândva era grasă, voioasă, dădea din cioc./ Acum nu mai fâlfâie deloc./ Toată viața n-am făcut decât să-ndop/ amărâta aia de Pasăre-Scop/ care de atâtea giugiuleală/ o ducea binișor la tăvăleală./ Dar iată că acum spre epilog/ se descărnase, s-a făcut sfarog/ și a sters-o asemenea oricărei pramatii/ printre gratii./ Cum n-o s-o mai pot lua nicidecum de urechi/ o să vând colivia la fiare vechi/ și într-o bună

zi o să mă întind pe spate/ fără nici o finalitate“. La fel de veselă și înțeleaptă v-a fost inima când ați scris *Politicale*: „S-a înscris la cuvânt/ și-a dat cu omul strașnic de pământ./ Celălalt s-a sculat/ s-a curățat/ și-a dat!/ Unul s-a făcut surcică/ al doilea ciob de ulcică./ Și din cele două mari umori/ gâlgâind de furori/ s-a ales pământ de flori./ Și-au rămas contopiți pe veci/ în același ghiveci“. Dorindu-vă sănătate și la mulți ani, vă mai așteptăm cu tandrețe, și la anul. (Pavel Cristian, 72 de ani, București) ☒ De două ori în toamna lui 2001 și odată, tot toamna, în 2003, v-am răspuns la mesaje lirice, apreciind, (ca și de data aceasta, tot toamna, vedeți bine, e ca un făcut!), dacă nu în întregime aproape nici o piesă din cele 16 trimise acum, totuși, semnele evidente ale înzestrării dvs. cu un suflet poetic surprinzător de proaspăt. Nu scrieți de ieri, de-alaltăieri, citiți de-o viață și știți cu siguranță pe de rost o multime din poeziile clasicele noastre. Vă este proprie plăcerea unui ceremonial de punere la cale și înaripare a textului, în funcție de temă – o metaforă adecvată, în termenii cei mai aleși – o poveste a tuturor lucrurilor avute în vedere, în iubire, în intenția de a le evidenția, prin cuvânt, rolul și locul în viața dvs. afectivă. Plin de grație acest comentariu cu care mă așteptați acum, privitor la versurile comise în ultimii doi ani, un *Epilog* epistolar, sentimentul corect că în lumea poetului nu se intră deodată, ci după o mică pregătire, de efect, și încurajatoare: „Când încep o poezie nouă, stricând iambii pacea veche, eu, deodată parcă într-o grădină suspendată, emoționat de clipa cât aripa unui gând și pe scări neliniștit, tot cu iambii trepte urc. Unde, par: versuri răzoare printre țărini nuanțate, de natura jucăușă în paleta de culori; ritmul, zbor de porumbei albi, în stol, de, du-te-vino, ce mesaje amintesc cadentând periplitul lor; rima, floarea care cântă și pe insula Kaetea, ca și când petalele, sunt vocale, ori consoane; metrul muzical, un zumzet de albine nesfârșit, pe măsura fagurilor, adunat în stupii prozei. Și-n final de atmosferă, detașat, simt neliniștitul suflet... liniștit“. Se vor vedea, în schimb, și limitele ce v-au oprit de la un zbor cu adevărat glorios. De la impulsul stelar și pur al inspirației se abdică în termeni terestri de dragul poveștii omenestii, și ea importantă, ai luptei cu viața. *Viața, așadar*: „Dacă aș fi născut plantă/ Cerb cu coarne de paianță, Luceafăr aprins să stea/ Ziua ca noaptea o stea, // Acvilă, robot în umbrelă/ Altceva, poate nimic/ Nu mai ajungeam un suflet/ Cu păcate mari de mic. // Nici să prind ușa deschisă/ În templul natal din vale./ Cu greșeala compromisă/ La ieșirea din spitale. // Nici în glumă să mă numeri/ Căzut la podea în ring./ Viață, când lumini se sting/ Și mă bate blând pe umeri./ Ceru-n final, ca arbitru/ Drum să-mi facă, nu știu cum, // Niciodată ca acum.../ De când adversar am timpul. (Nistor D. Nițu, București)“

primim

Precizări

În articolul *Sfârșit*, apărut în *România literară*, nr. 45 din 16-22 noiembrie 2005, G. Pienescu se referă la ediția *Mihnea Vodă cel Rău, Doamna Chiajna și Pseudo-Kineghetikos* de A. Odobescu, pe care am publicat-o la Editura 100+1 Gramar, în 1997. Am de făcut câteva precizări.

Ediția îngrijită și comentată de mine la Editura 100+1 Gramar nu este însoțită de nici o „prefață filologică“, așa cum afirmă G. Pienescu, ci de următoarea notă pe contrapagina foii de titlu: „Textele sunt reproduse după edițiile: *Mihnea-Vodă cel Rău și Doamna Chiajna. Scene istorice din cronicile românești*. Edițiunea a V-a, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1894; *Scrieri literare și istorice*, vol. III, București, Editura librăriei Socec & Comp., 1887. În această notă nu mi-am „justificat opțiunea“ pentru textele edițiilor amintite, cum îmi reproșează G.

Pienescu, pentru că, de regulă (cu foarte puține excepții, cum este cazul bine cunoscut al lui Grigore Alexandrescu), se ia ca text de bază ultimul text apărut în timpul vieții scriitorului. Cum A. Odobescu a murit în 1895, am optat pentru textele din 1887 și 1894.

În ediția apărută la Editura 100+1 Gramar nu am reprodus, la *Scenele istorice*, notele din subsolul paginilor, pentru că acestea își au locul într-o ediție critică, nu într-o ediție școlară. Chiar G. Pienescu se contrazice, admitând că „glosele subliniare din ediția 1894 nu sunt toate perfect adecvate cuvintelor din text“, iar obiecția, că trebuia să le trec „prin filtrele opiniilor [mele] critice, oricât de severe“, nu putea fi pusă în practică într-o ediție școlară, ci tot într-o ediție critică.

O serie de cuvinte incriminate de G. Pienescu sunt, în mod evident, greșeli de tipar, precum: găitane de fier/ găitane de fir; luptători de scenă/ luători de seamă. G. Pienescu ar fi putut vedea că în *Pseudo-Kineghetikos* am transcris *dupe*, nu *după*, *sunt*, ca și în textul de bază, nu *sânt*. Este o exagerare ca într-o ediție școlară să transcriem cu *i* (i scurt - vecinic) sau să preluăm întocmai forme de limbă din secolul al XIX-lea, ca genitiv-dativul în *-ei*: limbei, muzicei; pluralul unor substantive feminine: frunzile, sau formele vechi: chaos, archaic.

Teodor VÂRGOLICI

actualitatea

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Demisia, dle Vasile Blaga!

Un caz clar de *miserupism* al Poliției a fost prezentat mai zilele trecute în presă ca o dovadă că nici școlile din centrul Bucureștiului nu sînt scutite de violență. O elevă de liceu la fosta „Zoia Kosmodemianskaia” a fost înjunghiată de iubitul ei în vîrstă de 32 de ani, în cabinetul directoarei adjuncite a liceului. Asta după ce profesoarele au anunțat Poliția, iar părinții fetei au depus și ei plîngeră împotriva violentului ei iubit, un recidivist pe care polițiștii ar fi trebuit să-l țină sub observație. Dacă fata ar fi fost majoră, aș mai fi înțeles reținerea Poliției în a-și face datoria. La mijloc era însă coruperea unei minore în care primele probe erau chiar cele trimise pe site-ul liceului de năbădăiosul amarez. Poze cu rătăcita adolescentă în rol de vedetă porno pentru uzul elevilor și profesorilor de la pomenitul liceu. Autorul fotografiilor era chiar recidivistul.

Profesoarele de la liceu s-au trezit cu cei doi amorezi că vor să-și rezolve neînțelegerea recurînd la arbitrajul dirigintei fetei. Dacă am înțeles bine profesoarele au cerut intervenția polițistului de proximitate, care n-a ajuns la liceu, deoarece, se pare era în ziua lui liberă.

La vreo două posturi de televiziune faptele au fost prezentate ca și cum : 1) De vină pentru cele petrecute ar fi fost profesoarele care nu l-au dat afară din școală pe acest Romeo eliberat din pușcărie. 2) Vina e a profesorilor în general, care nu s-au plîns de paza precară a școlilor, ci au făcut grevă doar pentru mărirea salariilor.

În schimb, nu s-a dus nici un reporter la ministrul de Interne să-l întrebe ce păzește Poliția. Șeful Poliției Capitalei n-a fost nici el deranjat – sau dacă a fost, n-o fi răspuns la apel, după ziua de 1 Decembrie, cînd și-a consumat energiile ca nu care cumva să se întîmple ceva, să le strice bucurăștenilor plăcerea Zilei Naționale.

Bagați în casă nu cumva să iasă vreo dandana de ziua țării, polițiștii bucureșteni au avut, probabil, o atitudine mult mai relaxată a doua zi. Dacă ar fi fost vorba de un incident la Liceul „Jean Monnet” ar fi lăsat deoparte și relaxare și tot. Dacă adolescența care a fost înjunghiată era fiica vreunei personalități politice iubitul ei ar fi fost ridicat din pat preventiv, înainte de a ajunge să posteze poze porno pe site-ul liceului. De mulți ani însă Poliția din București a ajuns un fel de anexă a SPP-ului. Are grijă în mod special de anumite cartiere și de anumite zone din oraș, pentru a nu fi tulburată liniștea VIP-urilor care locuiesc acolo. N-am auzit pînă acum vreun ministru de Interne, inclusiv pe portocaliul Blaga să le spună polițiștilor să-și mai răspîndească forțele, pentru a le asigura liniștea și bucurăștenilor obișnuiți, nu numai VIP-urilor politice. Așa se face că în anumite bucăți de București n-auzi de scandaluri nocturne, nici de muzici date la maximum, la vreun chiolhan, fiindcă acolo Poliția nu așteaptă să fie chemată, iar dacă e totuși chemată, iese scandal la Secția ai cărei polițiști n-au avut auzul suficient de fin pentru a o lua înăntea reclamațiilor.

Pentru a bucurăștenii de rînd există o explicație – bieții polițiști sunt mai puțini decît ar fi trebuit să fie. Încît dacă dai telefon ca om de rînd la vreo secție, ca să te plîngi de ceva uii de plîngerea ta, ca să le plîngi polițiștilor de milă. Asta nu li se întîmplă, însă mai egalilor noștri care spun doar „Sînt Cutare” și polițiștii au și ajuns la cazul plîngerii sale, oricît ar fi de puțini și de tracasăți.

Cu aerul lui de buldog politic, ministrul de Interne Blaga pare să fi uitat că n-a fost pus în vîrfurile ministerului doar ca să se pronunțe asupra marilor cazuri de corupție și asupra certurilor din Alianță și din Coalitie. În primele trei zile de la producerea unei tentative de asasinat într-un liceu din buricul Bucureștiului, ministrul responsabil cu liniștea noastră n-a zis nici pîs. Deși ar fi avut toate motivele să-și pună cenușă în cap pentru lipsa de reacție a Poliției la momentul potrivit, Vasile Blaga a tăcut. Cred că ar fi momentul să-și prezinte demisia sau să fie demis pentru această nesimțire crasă. ■

Iarăși a venit iarna care, din nou, nu-i ca vara... Cad fulgi valsînd oarecum în ritmul muzicii din baletul *Lacul lebedelor*, iar împrejurul miezului nopții se aud pocnituri (interzise prin lege...) ale primelor sute de petarde, urletele de revoltă ale cîinilor comunitari și vocea cuiva:

„- Bine, da' nici în democrație să nu pocnim?”
- Are dreptate, omu', zice prietenul, să pocnească, fi-r-ar a...!

- Haralampy! Iar înjuri?
În consecință, îl lăsăm pe Gheorghe Zamfir cu doamna Eugenia Vodă pe TVR1 și ne-ascultăm țuutul din urechi pînă spre ziuă cînd încep ambalările de motoare și strigătele *muezinice* ale măturătorilor de stradă și știrile orei de la Realitatea Tv.

Apropo: televiziunile ne-au pregătit cu conștiinciozitate profesională asupra zilei de 6 decembrie, iar noi, molipsiți de un anume entuziasm, ne-am pregătit încălțămîntea, precum nu au făcut-o domnii Adrian Năstase și Ion Iliescu și astfel TSD-ul le-a dat papucii cu ocazia unui mic congres bucureștean... A fost o hotărîre influențată clar de nesomn și spusă în vîzul reporterilor tv în ziua următoare de TSD, care începuse să viseze cu voce tare, în auzul telespectatorilor, la domnia pesedismului în frunte cu domnii Mircea Geoană, Dan Ioan Popescu și Marian Vanghelie...

- Cum?!? tresare Haralampy. Și Năstase? Și Iliescu? Ay, mamă-mamă, ce le-aș face eu la tinerii aștia cu suflet de reptilă încălzită la sânul *pesedeului*! Mă ia cu *frisonade* mai rău decît pe cei doi...

Moment de reculegere – publicitate!
Așadar, a început serialul sărbătorilor de iarnă. Pe alocuri ninge și au început ambuteiajele rutiere, accidente aduse cu promptitudine pe micul ecran de reporteri harnici și... Și-atît! În primul episod, Sfîntul Nicolae a venit parcă mai vesel decît anul trecut, dar și cu desagii mai umflați de promisiuni pentru anul 2006.

- Daruri?!? Austeritate neagră, fiii moșului!
Bine că le mai vedem în reportaje tv, că după 1 ianuarie, zice prietenul Haralampy, vindem televizorul și cumpărăm cîtiva metri de salam superior cu șorici, resturi de carne de la vreun *second* și bucățele din arborele de cauciuc numite pe românește zgârciuri, din care am văzut într-un reportaj tv...

A trecut și Moș Nicolae lăsînd în urmă o mulțime de ghete și ghetuțe jerpelitate și goale, adică așa cum le găsise... Doar soacrei lui Haralampy, care își pusese bocancii cît mai aproape de patul ginerelui, Moșul i-a pus într-unul un bilet pe care scria cu cariocă neagră: „Brie, femeie, *matali* nu ții samă că-i sarcină în răzășie?”

Dar fain ninge în Carpați și pe Autostrada Soarelui unde au loc și primele accidente rutiere... Intrăm adînc, tot mai adînc în iarnă, pătrunși de frigul virtual de după scumpirile de după 1 ianuarie, dar și de promisiunile că, pe filiera Crăciun-Anul Nou-Bobotează, vom avea niște programe tv, încît se va cutremura de plăcere întreaga *telespectatorime* de prin gurile de rai (sau de iad?) dacice.

- Doamne ferește-ne!, își revine o clipă Haralampy dintr-o euforie *trăscăiană*.

Îl înțeleg, fiindcă tot așa fuseserăm amenințați și în primăvară cu emisiuni estivale încît – intenție sau întîmplare – și-a aruncat televizorul pe geam tocmai cînd soacră-sa se întorcea de la piață. Nu a nimerit-o și toată vara a fost mahmur... Mie mi-a explicat în timpul unui telejurnal, lăcrimînd :

- Știi, dragu' *mieu*, mie nu-mi face nimeni bucurii, trebuie să mă ocup personal, da' uite că nimic nu-mi iese cum trebuie.

Ba da: cu el, este imposibil să vizionezi o emisiune tv fără să afli tot felul de amănunte/„chestii” despre cutare sau cutare...

- Știi, tu, *iubitoriele* de mic ecran, îmi zicea într-una din seri, cînd primeam la emisiunea „Prim-plan” de pe TVR1, cam ce fel de stare psihică *treba* să fi avut doamna Mona Muscă, de exemplu, cînd

cronica tv

Papucii lui Năstase și Iliescu

a spus: „Mare eroare am făcut că am fost de acord cu înființarea postului TVR Cultural...” Nu știi, fiindcă altfel a-i cădea cît de cît la târguiala că acest post ne zăhăiește de cap cu emisiuni fade, precum „Idei în libertate”, „Restanțele criticii literare”, „Seniorii micului ecran”, „Muzica Da capo”, „Plus/Minus artă”, concerte de muzică clasică (așa... mini cum sunt!) sau recitaluri de jazz, filme fără crime, fără violuri, fără răfuieli între bande... Păi, suntem în socialism să ne terorizeze televiziunile cu filme sovieto-moral-instructive ? Bine că nu sunt filolog, că mare mîhnire aș fi avut în suflet, laolaltă cu doamna deputată! Da' las' că vorovăsc io cu domnu' Ralu să le pîndească bulița din colț și să-i radă *pă* aștia de la „Cultural” cu pe doamna Daniela Buzura cu tot, fin' că, la drept grîind, de-astea ne *trebă* nouă *amu* ? Auzi: Idei! (Ca să mai punem de vreo grevă?); Restanțe! (Să nu plătim tributurile guvernamentale puse la cale de 1 ianuarie 2006?); Seniori! (Să fim un popor întreg de bogătoi prin corupție? Cine o să mai muncească?); Muzică! (Să nu le mai tot cîntăm în strună celor care ne jupoaie cu taxe, impozite și majorări de prețuri?); Plus/Minus artă! (Ce nevoie avem noi de artă?); Concerte! (Da' nu ne transmit televiziunile zilnic recitaluri parlamentare care uimesc lumea?!)... Așadar, sunt fix pe consens cu doamna deputată. Și, dragu' *mieu*, mai cred că, din același tulburător motiv, domnul ministru Laszlo Borbely a scrijelit pe o imagină de fundație de baracă bănațeană porunca a 11-a: „Să se *urgenteze* cît mai *repede* construcția caselor pentru sinistratii din Timiș!”(TVR1, 24.11., Jurnal, ora 7.00). *Apăi*, pretenarule – doamne trăznește, vorba ardeleanului – că, de se „urgentează rapiditatea”, nu numai că va avea loc o „învîrtoșare viguroasă” a meșterilor știutori de zidării, da' ne vom vîrî în UE cu o jumătate de an mai devreme... Punem pariu ? Plus că o vom face și acompaniați de Filarmonica „Transilvania” din Cluj care, la 50 de ani de existență, dă concerte în aer liber, între Napoca și Potaissa, fiindcă nu are sediu... La ce? De fapt, și ca să fim onești, cam toți ardelenii, indiferent de etnie, ne cam dau bătaie de cap visînd sedii, autonomii... Mă rog... Deci, vom lua-o de-a curmezișul spre UE – pardon? – dar numai după ce vom admira pictura pe sticla tv, intitulată „Țărani goi din Banat odihnindu-se în voia Domnului”, tablou semnat de C.P.Tăriceanu și L.Borbely, după o idee de Camil Ressu (v. *Cosași odihnindu-se*)...

Nu v-am spus eu că Haralampy are sclipiri de inteligență!

Ninge fain!
În casă e plăcut, fiindcă gripa aviară se extinde de ne ia cu călduri, după cum anunță toate televiziunile. Stăm cu toții și privim la televizor, în „sufrageria din bucătăria lui Haralampy”, cum îi spune el încăperii care, de fapt, seamănă cu un platou tv unde urmează să se filmeze primul episod din lung-metrajul *Apocalipsa după Haralampy*, scenariu pe care l-a scris după ce soacră-sa i-a pus în farfurie trei zile la rînd ciorbă din congelator sub formă de calup...

Titan ice!

Dumitru HURUBĂ

MICROSOFT ROMÂNIA
Fundația „A TREIA EUROPĂ”
Revista „ORIZONT”

prezintă

Conferințele Microsoft Comunitate și diversitate

Acest proiect își propune crearea unui cadru în care mai multe discipline converg pentru a institui diversitatea și solidaritatea ca principale condiții ale comunicării în spațiul grăbit și superficial al lumii de azi.

Diversitatea de opinii și miza pe valorile confirmate pot genera veritabile modele și spectaculoase emulații. Ne adresăm, în primul rând, tinerilor, oferindu-le șansa întâlnirii directe cu mari personalități culturale, științifice și academice din țară și străinătate. Dar ne adresăm și acelor care cred în pluralitatea vocilor și în multitudinea punctelor de vedere.

Cercetători, oameni de știință, filozofi, politologi, esești, oameni ai cuvântului și ai ideii propun teme de dezbateră, dialog și polemică, încredințați că argumentarea directă și participarea la o comunitate de valori simbolice pot fi modalități de armonizare a contrariilor și de afirmare a adevărilor de care avem cu toții nevoie.

Vă invităm la Conferința:
„Un maestru,
o descoperire, o șansă ratată”

Prezintă

Horia-Roman Patapievici

Mercuri, 21 decembrie 2005,
ora 12:00
Aula Magna
a Universității din Oradea

Microsoft

Your potential. Our passion.™

www.microsoft.com/romania

România literară - Abonamente la redacție pentru anul 2006

Talon de abonare

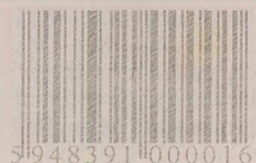
Începînd cu

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 26 lei (260.000 lei vechi)
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 52 lei (520.000 lei vechi)
- ☐ abonament un an (52 numere) - 104 lei (1.040.000 lei vechi)

Nume Prenume
str. bl. sc.
sector. localitate cod poștal. județ
telefon

Trimiteți prin mandat poștal contravaloarea abonamentului solicitat, pe adresa: Fundația România literară, dir. adm. Corneliu Ionescu, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22, și, prin poștă, pe aceeași adresă, talonul de abonare completat și copie a mandatului poștal. Prețul include și cheltuielile poștale de transmitere a revistei. Citorii din străinătate sunt rugați să trimită prin poștă un plic cu un rec în valoare de 130 \$ sau 100 euro pentru un an sau prin virament în conturile specificate în pag. 2, caz în care abonamentul prin poștă o copie a ordinului de plată și adresa de servicii completă.

32 pagini - 2 lei
(20.000 lei vechi)
La redacție: 1,50 lei
(15.000 lei vechi)

5948391000016